

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بلندامی فقه شیعه

جلد پنجم

(مقایسه و بررسی تطبیقی دو اندیشه فقہی شیعه)

حضرت آیت اللہ العظمی سخنوار (مذکور بالعلی)

سرشناسه: نکونام، محمد رضا، ۱۳۲۷
عنوان و نام پدیدآور: بلندای فقه شیعه، مقایسه و بررسی تطبیقی
دو اندیشه‌ی فقهی شیعه / محمد رضا نکونام.
مشخصات نشر: اسلام‌شهر، صبح فردا، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص.
شابک: ج ۵: ۰۴-۶۴۳۵-۶۰۰-۹۷۸
شابک دوره: ۱: ۰۹-۶۴۳۵-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرستنوسی: فیپا
موضوع: فقه شیعه.
موضوع: فقه جعفری - قرن ۱۴
ردیبندی کنگره: ۸ / ۷ ن / ۷۴ BP ۱۶۹
ردیبندی دیوبی: ۲۹۷/۳۲۴
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۰۹۷۹۸۹

بلندای فقه شیعه - جلد پنجم

حضرت آیت‌الله العظمی محمد رضا نکونام (مد ظله العالی)

ناشر: صبح فردا

محل چاپ: نقش‌گستر

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۰

شمارگان: ۳۰۰۰

تهران - اسلام‌شهر - نسیم‌شهر - وجیه‌آباد

دوازده‌متری جواهرزاده - پلاک ۳۶

کد پستی: ۰۲۲۹۴۳۶۳۴۸۱ * تلفکس: ۳۷۶۹۱۳۸۵۷۵

www.nekoonam.com www.nekounam.ir

ISBN : 978 - 600 - 6435 - 04 - 5

شابک دوره: ۱ - 09 - 600 - 6435 - 978

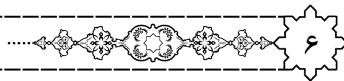
حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

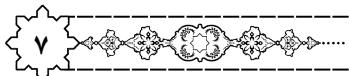
بخش ششم

وجوهات شرعی و دارایی‌های عمومی

۱۳	خمس
۱۳	انکار کننده‌ی خمس
۱۳	اجبار بده کار خمس به پرداخت آن
۱۴	وکیل گرفتن در پرداخت خمس
۱۵	خمس سرمایه و ابزار مورد نیاز
۲۳	موارد تعلق خمس به خانه
۲۴	خرید خانه جهت تحصیل فرزند در شهر دیگر
۲۶	بهره‌ی سپرده‌گذاری در بانک
۲۸	ساخت منزل مسکونی با درآمد تدریجی
۲۹	تحویل گرفتن خانه بعد از گذشتن سال خمسی
۳۱	خمس باغ و درخت
۳۶	نگهداری احشام به عنوان سرمایه یا مصرف شخصی
۴۰	خمس مطالبات
۴۳	تقاض طلب در صورت قصد بده کار بر نپرداختن بدھی
۴۴	دريافت طلب پس از گذشتن سال خمسی
۴۵	داشتن چند رشته کسب

٤٦	خمس بذر
٤٨	خمس نداشتن مؤونه
٥٨	خریداری ماشین جهت کسب همراه یا نیاز شخصی به آن
٦٠	درآمد زاید بر مؤونه
٦٥	خمس مال موروثی
٦٥	مال موروثی که قیمت آن ترقی کرده
٧٠	خبریه یا پس انداز
٧٢	زکات، صدقه، خمس و مظالم
٧٣	سرمايه ساختن لوازم زندگی
٧٤	پس انداز هزينه‌ی زندگی
٧٥	خمس نمای متصل و منفصل
٧٦	گذشتن سال بر اجرت عمل، پیش از انجام آن
٧٧	خمس جهیزیه
٧٩	پس انداز خرید جهیزیه
٨٠	خمس سکه‌ی طلا بدون زنجیر
٨٠	اشیایی که مورد نیاز نیست
٨١	میزان در مؤونه
٨٢	قرض یا نسیه
٨٤	پس انداز پنهانی زن
٨٧	نسیه و ثمن سلف
٨٨	بدھی و قرض
٩٢	مهریه‌ی زن
٩٣	افزایش قیمت مهریه

۹۳	دادن خمس از غیر مال متعلق خمس
۹۵	قیمت زمان خرید یا وقت وجوه ادا
۹۷	فروش یا هبہ برای فرار از خمس
۱۰۳	خمس چیزی که خمس آن داده شده
۱۰۳	شك در پرداخت خمس
۱۰۵	بدھی خمسی میت
۱۰۵	تصرف در مالی مورد تعلق خمس و خمس پول قرضی
۱۰۵	هزینه کردن درآمدی که خمس آن داده نشده در امور خیر
۱۰۷	داد و ستد اموال شبھهناک
۱۰۸	عبادات گذشته بدون ادای وجوه شرعی اموال
۱۱۰	تصرف در اموال شبھهناک دیگران
۱۱۲	پدر و فرزند و محاسبات مالی واحد
۱۱۳	تقدم خمس و زکات
۱۱۴	اشاعی بودن تعلق خمس و زکات
۱۱۵	دادن خمس بدھ کار خمس
۱۱۷	دستگردان خمس
۱۱۹	مصالحه در خمس
۱۲۱	درگذشتن پیش از حلول سال خمسی
۱۲۲	نابالغ و خمس
۱۲۳	حکم خمس در مورد نذر
۱۲۴	خمس سرقفلی
۱۲۷	خمس اموال عمومی
۱۲۸	خمس هدیه

۱۲۹	میزان در ابتدای سال خمسی
۱۳۵	نحوه‌ی رسیدگی به حساب سال
۱۴۱	نداشتن سال خمس
۱۴۳	مستحق و مصرف خمس
۱۴۵	پرداخت سهم سادات بدون اجازه از مجتهد
۱۴۶	دادن سهم سادات به سید بیکار
۱۴۷	صرف مادر غیر سید از سهم سادات فرزندان سید خود
۱۴۷	حساب کردن طلب خود بابت خمس با وارثان سید بده کار
۱۴۸	سید بده کار و حساب خمس
۱۴۸	دادن سهم سادات به شوهر زن سید
۱۵۸	مالکیت مستحق سهم
۱۵۸	شرایط ولایت مجتهد در تصرف سهم امام و سادات
۱۶۳	صرف نمودن سهم امام باید با اجازه مجتهد باشد
۱۶۸	فرض به مستحق خمس و خمس دانستن آن
۱۶۸	خمس دادن به واجب النفقه
۱۶۹	خمس مال حلال مخلوط به حرام
۱۷۲	خمس معدن
۱۷۳	خمس زمین خریداری شده از کافر ذمی
۱۷۴	دیگر مسایل خمس
۱۷۷	حکمت احترام به سادات
۱۸۴	برداشت حقوق اهل خمس از مال بده کار خمس با اذن فقیه
۱۸۴	وجوهات شرعی فرد ثروتمند
۱۸۷	زکات

۴۰ فهرست مطالب

۱۸۷	موارد زکات
۱۸۸	اعتبار نصاب در زکات
۱۹۰	میزان زکات
۱۹۲	هزینه‌های زراعت
۱۹۴	مالک زراعت
۱۹۵	پرداخت عین مال زکات یا قیمت آن
۱۹۶	اعتبار غنا
۱۹۶	ملک جهت
۱۹۷	زکات بذر
۱۹۷	مستحق و مصرف زکات
۲۰۲	دیگر مسایل زکات
۲۰۷	زمان پرداخت فطره
۲۰۷	زکات فطره
۲۰۹	میزان در بینیازی و نیازمندی
۲۰۹	تأخير در ادائی زکات فطره
۲۰۹	انتقال زکات فطره به محل دیگر
۲۱۱	مخلوط شدن زکات فطره
۲۱۲	فطره‌ی میهمان
۲۱۳	مستحق و مصرف زکات فطره
۲۱۵	دیگر مسایل زکات فطره

بخش ششم

وجوهات شرعی و دارایی‌های عمومی

خمس

﴿ انکار کننده‌ی خمس ﴾

س ۱۶۴۹ - اگر فردی شیعه منکر خمس شود، آیا کافر می‌گردد یا نه؟
«گلپایگانی»: اصل وجوب خمس، اجمالاً ضروری اسلام و انکار آن موجب
کفر است.

* * *

«نکونام»: هر چند اصل وجوب خمس از فروع ضروری اسلام است، ولی اگر
کسی به دلیل بروخی از احادیث بر اباده‌ی خمس در زمان غیبت به عدم
وجوب آن یا عدم وجوب پرداخت و رساندن آن به مصارف ویژه در
زمان غیبت قایل شود، با این که نظریه‌ی درستی نبوده و به دور از صحت
است و احادیث اباده چنین نتیجه‌ای را نمی‌دهد، ولی موجب کفر وی
نمی‌شود. بنابراین، انکار ضروری اسلام وقتی موجب کفر و ارتداد می‌شود
که به تکذیب خدا، رسول ﷺ و معصوم علیهم السلام منجر گردد.

□ □ □ □

﴿ اجبار بده کار خمس به پرداخت آن ﴾

س ۱۶۵۰ - شخصی با این که خمس و زکات بر او واجب است، از پرداخت آن
خودداری می‌کند، آیا کسی می‌تواند در مقام امر به معروف و حتی در صورت

ضرورت با تهدید یا زدن وی، او را به پرداخت خمس و زکات اجبار نماید، حال با این که قصد قربت با این گونه پرداخت ممکن نمی‌شود، آیا کفایت می‌کند و عهده‌ی او بری می‌شود یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر او را امر به معروف نماید و او در اثر ترس و تهدید، خمس و زکات را بدهد، ولی قصد قربت او مورد شک باشد، محمول بر صحبت است و اگر عدم قصد قربت معلوم باشد، مجزی بودن، محل اشکال است. بلی، اگر با اذن حاکم شرع به اجبار از او بگیرند، مجزی است.

* * *

«نکونام»: رساندن امر به معروف تا مرتبه‌ی زدن مديون خمس، جهت پرداخت خمس اموال وی به‌طور نوعی برای افراد و مؤمنان جایز نیست؛ هرچند حاکم شرع به اجبار می‌تواند آن را بگیرد، ولی به دلیل عدم قصد قربت مکلف، موجب اسقاط تکلیف و عهده‌ی مالک نمی‌باشد؛ هرچند گرفتن دوباره از آن بده کار جایز نیست.

□ □ □ □

■ وکیل گرفتن در پرداخت خمس

س ۱۶۵۱ - وکالت در پرداخت خمس و زکات؛ یعنی کسی را وکیل کند تا وجهه شرعی او را بدهد، جایز است یا نه؟

«گلپایگانی»: با قصد قربت وکیل، در موقع ادا اشکالی ندارد و احتیاط آن است که هم وکیل و هم موکل قصد قربت نمایند.

* * *

«نکونام»: در مورد پرسش، قصد قربت یکی از آن دو - بده کار خمس یا وکیل وی - در پرداخت خمس بسنده است و نیازی به قصد قربت هر دو نمی‌باشد.

□ □ □ □

☒ خمس سرمایه و ابزار مورد نیاز

س ۱۶۵۲ - کسی که سرمایه و مستغلات اولی او متعلق خمس بوده یا سرمایه و مستغلات اولی او متعلق خمس نبوده ولی آن‌ها را از چیزی که متعلق خمس بوده تهیه کرده و با آن کسب می‌نماید و چند سالی را به این طریق گذرانده و امور زندگی خود را از چنین کسبی تهیه کرده است، چه تکلیفی دارد؟

«گلپایگانی»: سرمایه خمس دارد، مگر آن که از چیزی تهیه کرده باشد که متعلق خمس نیست و زیاد کردن سرمایه نیز مثل اصل سرمایه است، و چیزهایی که تهیه نموده، اگر از مونه است و یقین ندارد به این که قیمت آن متعلق خمس بوده، ادائی خمس آن واجب نیست، بلی احتیاط به ادائی خمس آن یا مصالحه با مستحقین آن خوب است و آن‌چه زاید بر مؤونه است، باید خمس آن داده شود.

* * *

«نکونام»: آنچه از هزینه‌ی لازم زندگی و مؤونه است خمس ندارد و آن‌چه زاید بر مؤونه است، باید خمس آن داده شود.

□ □ □ □

س ۱۶۵۳ - کشاورزی از درآمد مقداری زمین زراعتی و تعدادی اصلاحی نخل خرما در مدت چند سال و به تدریج و گاه با وام گرفتن از بانک دولتی به‌طور متوسط امرار معاش می‌کرده، در این صورت، آیا به زمین و نخل و منزل مسکونی و اثاثیه‌ی خانه - که به تدریج در سال‌های گذشته به‌طور قرض و نقد خریده و اکنون اگر بخواهد از قیمت زمین‌ها و نخل‌ها و منزل مسکونی و اثاثیه‌ی خانه، خمس پرداخت کند، ممکن است به زندگی وی صدمه برسد، آیا در این صورت به آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، منزل مسکونی و اثاثیه‌ی خانه و لوازم مورد احتیاج

زندگی خمس ندارد، ولی زمین زراعتی و نخل‌ها و اثاث زراعت، از سرمایه محسوب است و باید خمس آن داده شود. ولی، آن‌چه از وجه آن‌ها که قرض است تا ادا نشود، مقابل آن خمس ندارد.

س ۱۶۵۴ - آیا به ماشین، موتورسیکلت یا دوچرخه که جهت سواری و یا برای کسب خریداری شده، خمس تعلق می‌گیرد؟

ج - اگر برای کسب باشد، جزو سرمایه است و خمس آن را باید بدهد و اگر برای سواری است، جزو مؤونه است و خمس ندارد.

س ۱۶۵۵ - آیا مقصود فقیهان از وجوب یا احتیاط در دادن خمس سرمایه و مستغلات و آلات کسب این است که از ابتدای شروع به کسب باید خمس آن را پرداخت یا بعد از گذشتن سال؟ و بر فرض که مقصود، ابتدای سال باشد، اگر کسی تا آخر سال خمس آن را نداده باشد، چه تکلیفی دارد؟

ج - سرمایه و آلات کسب، حکم سایر ارباح را دارد؛ چنان‌چه یک سال بر آن گذشته، باید خمس آن را بدهد و تأخیر نیندازد و تأخیر ادای خمس آن نیز مثل تأخیر ادای خمس سایر ارباح است.

س ۱۶۵۶ - کسی که زمین مواتی را حیازت کرده و برای آن هزینه‌ی زیادی نموده و آن را آباد کرده، آیا منافع آن زمین متعلق خمس است یا خیر؟ و در صورت فروش این زمین، آیا باید خمس آن را بدهد یا نه؟ همچنین هزینه‌های آبادانی آن را می‌تواند کسر نماید یا نه؟

ج - اگر زمین مذکور را به صورت باغ درآورده تا از میوه‌ی آن خود و خانواده‌اش مصرف نمایند و منظور فروش میوه نبوده و زاید بر حاجت او

نیز نباشد خمس ندارد. بلی چنان‌چه آن را بفروشد، زاید بر قیمت اولین سالی که به صورت باغ در آمده و مورد استفاده قرار گرفته، از منافع سال فروش محسوب است که اگر تا آخر آن سال صرف در مونه نشود، خمس دارد و اگر زمین را به منظور زراعت، آباد کرده چه بفروشد و چه نفروشد خمس آن واجب است و مخارجی را که برای آباد کردن زمین نموده، اگر از مال خمس داده بوده می‌تواند آن مبلغ را کسر نماید.

س ۱۶۵۷ - طلافروشی به قیمت روز خمس طلای خود را داده و در سال بعد چون خانه‌ی مسکونی بنادر کرده بود و از طرفی نیز وزن طلا کم بود، خمس آن را نداده و در سال بعد وزن طلا بیشتر و قیمت آن کاهش یافته است، آیا اجازه می‌فرمایید اصل سرمایه، وزن طلا قرار داده شود، چون قیمت تابع سیاست دولت و مراعات مصالح مملکت است و از این جهت تغییر می‌یابد؟

ج - در فرض مسئله، نظر به این که در موقع حساب، سرمایه به حسب قیمت ملاحظه می‌شود و خمس نیز به حسب قیمت از غیر سرمایه داده می‌شود و علاوه، عین سرمایه تبدیل به عین دیگری می‌شود، باید سرمایه در موقع حساب به حسب قیمت ملاحظه شود و چنان‌چه از سال گذشته چیزی اضافه بر قیمت سال سابق دارد، خمس اضافی را باید بدهد؛ گرچه به حسب وزن کم‌تر باشد و اگر اضافه نشده، چیزی بر ذمه‌ی او نیست؛ گرچه به حسب وزن اضافه داشته باشد.

س ۱۶۵۸ - بنده از درآمد سالیانه نزدیک به یک هزار متر مربع زمین جهت کارگاه و محل کسب و توسعه‌ی آن خریداری نمودم، اکنون سال خمس بنده رسیده است و از طرفی نیز زمین مذکور در مسیر خیابان واقع شده، و دولت نمی‌گذارد که در

آن تصرف نمایم. با توجه به این که ممکن است خیابان همه‌ی زمین را بگیرد یا بخشی از آن باقی بماند، ولی اصل زمین موجود است، در این صورت، آیا پول اولی زمین باید هم اینک تخصیص شود یا خیر؟

ج- در صورت مفروضه، اگر تمام زمین خیابان شد، در حکم تلف است و خمس ندارد و اگر چیزی باقی ماند، خمس باقی مانده به قیمت فعلی لازم است.

س ۱۶۵۹- شخصی با ۲۵۰۰۰ تومان سرمایه‌ای که خمس آن را نداده، چند سال معامله نموده و در این مدت، سرمایه و سود دویست هزار تومان شده که صد هزار تومان آن را خرج منزل مسکونی خود نموده و صدهزار تومان باقی مانده است، خمس آن چه مقدار می‌شود؟

ج- در فرض مسأله، اگر تمام دویست هزار تومان سال بر آن گذشته و بعد مقداری از آن را صرف منزل کرده، همه‌اش خمس دارد، و اگر در بین سال دخل، صرف منزل شده، آن مقدار که صرف منزل شده، خمس ندارد.

س ۱۶۶۰- موزاییک نمودن مغازه یا خرید لوازمی مانند صندوق و تلفن و دیگر چیزهایی که لازم است، اگر در وسط سال خریداری شود، آیا جزو سرمایه حساب می‌شود و خمس دارد یا نه؟

ج- صندوق و تلفن و نظایر این‌ها که اعیان آن‌ها باقی است، جزو سرمایه محسوب و باید خمس آن‌ها را داد، اما تعمیر مغازه، اگر طوری باشد که در ازای آن چیزی نماند و از بین رفته حساب شود، از مخارج کسب محسوب است و خمس ندارد، لکن اگر موجب افزایش قیمت مغازه یا زیادی مال‌الاجاره‌ی آن گردد که نفع آن عاید خرج کننده شود، خمس

مقداری را که به قیمت مغازه از جهت تعمیرات و غیرها افزوده شده - نه از جهت قیمت سوقیه - باید بدهد.

س ۱۶۶۱ - زمینی است که در آن تلمبه نصب کرده‌اند. شخصی یک دانگ از آن تلمبه را به مبلغ پانزده هزار تومان می‌خرد و سه هزار تومان نیز بابت یک دهم آن به مالک می‌دهد. آیا این سه هزار تومان از پانزده هزار تومان کم می‌شود یا خمس همه‌ی پانزده هزار تومان را باید بدهد؟

ج - اگر پولی که به مالک داده و مصرف خرید چاه نموده متعلق خمس بوده است، باید خمس تمام آن پول را بدهد و اگر از عواید بین سال بوده، باید خمس قیمت فعلی چاه و تلمبه را بپردازد.

س ۱۶۶۲ - زمین‌های موات (غیر کشاورزی و بدون مالک) که شخص آن‌ها را جهت زراعت احیا کرده، آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه و بر فرض تعلق خمس، آیا خمس قیمت پیش از احیا را باید پرداخت نماید یا خمس قیمت بعد از آن را؟

ج - بله، خمس به آن تعلق می‌گیرد و خمس بعد از احیا را باید بدهد.

س ۱۶۶۳ - تصرف و نماز در زمین‌های خالص که دولت آن را به مردم فروخته و وجه آن را به صورت اقساطی دریافت می‌کند، با توجه به این که سابقه‌ی آن برای بیش‌تر مردم ناشناخته است چه حکمی دارد؟ اقساطی که به عنوان قیمت زمین پرداخته می‌شود خمس دارد یا نه؟

ج - اگر مسبوق به معلوم الغصیبیه نباشد، مجازند در تصرف، و هر مقداری

که به عنوان قیمت آنها از عواید خود پرداخته‌اند، خمس معادل آن از زمین را باید بدنهند.

س ۱۶۶۴ - شخصی ملکی را خریده که در آن برای مصرف خانوادگی خود گندم و جو برداشت می‌کند و چیزی از محصول آن را نمی‌فروشد، آیا خمس این ملک را باید پردازد یا نه؟

ج - بله، خمس آن را باید بدهد.

س ۱۶۶۵ - کشاورزی مقداری زمین زراعتی را می‌خرد تا از منت غیر نجات یابد، آیا این زمین جزو مؤونه است یا باید آن را تخمیس نماید؟
«گلپایگانی»: زمین زراعت جزو سرمایه است و به نظر حقیر خمس سرمایه واجب است.

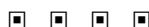
* * *

«نکونام»: زمین کشاورزی از سرمایه به شمار می‌رود و باید خمس آن را پرداخت نمود.

س ۱۶۶۶ - موتوری معامله می‌شود که پیش قسط آن را از مالی می‌دهد که خمس آن پرداخت شده و بعد بقیه‌ی قیمت آن را می‌پردازد. آیا باید خمس قسط‌های بعدی را به هنگام پرداخت آن پردازد یا خیر؟

ج - در فرض مسئله، اقساط بعد را اگر از مال خمس نداده بدنهند، خمس معادل آن از موتورآلات را باید پردازنند، نهایت هر مقدار تا موقع ادائی قسط از موتور کسر شد، جزو مونه است که خمس آن مقدار لازم نیست.

س ۱۶۶۷- شخصی است که قنات آب وی خشک شده و به سبب نیاز شدید به آب، چاه عمیق زده و در ضمن، دارای حساب سال نیز هست. آیا این چاه جزو سرمایه محسوب می‌شود یا از مؤونه و اگر جزو سرمایه باشد، باید قیمت روز خرید را حساب کند یا روز سال را؟

ج- جزو سرمایه محسوب است و باید خمس قیمت سر سال را بدهد.

س ۱۶۶۸- شخصی است کاسب و جهت نگاهداری اجناس و لبیات، یخچال و لوازم دیگر می‌خرد، آیا این لوازم، جزو مؤونه است یا جزو سرمایه؟

ج- اشیای مذکوره که برای لوازم کسب خریده شده، جزو سرمایه محسوب و تخمیس آن واجب است.

س ۱۶۶۹- شخصی در قطعه زمینی به مقدار دویست متر با دیگری شریک است و هر دو به شراكت مشغول بنای ساختمان شدند و در حال حاضر نیز در آن ساکن می‌باشند و مبلغ بیست و هشت هزار تومان خرج کرده‌اند و هنوز سهام مخارج ایشان معلوم نشده و در این ساختمان دو اتاق و یک آشپزخانه و پنج باب دکان احداث و به اجاره داده شده، آیا به این مغازه‌ها و مخارج خانه‌ی مسکونی، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج- باید خمس قیمت فعلی مغازه‌هایی را که احداث نموده‌اند بدهند و نسبت به مخارجی که برای خانه‌ی مسکونی کرده‌اند، اگر احتمال می‌دهند سال بر آن نگذشته، چیزی واجب نیست.

س ۱۶۷۰- زارعان به عنوان کارافه یا حق تبرتراشی، املاکی را در تصرف دارند و همه ساله - این زمین را زراعت بکنند یا نکنند - باید بهره‌ی مالکانه به مالک

بدهنند و رسم است که حق مزبور را به غیر می‌فروشند، حال این خرید و فروش صحیح است و آیا خمس نیز به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟ و همچنین، اگر زارع فوت کرد، آیا این حق به ورثه منتقل می‌شود و زن نیز از این حق ارث می‌برد یا نه؟ ج - واگذار کردن این حق به عنوان مصالحه، صحیح و خمس به آن تعلق می‌گیرد و اگر زارع، فوت شد، این حق به ورثه منتقل می‌شود و زن هم از این حق ارث می‌برد.

س ۱۶۷۱ - آغل گوسفندان و جایگاه حیوانات جزو سرمایه است یا جزو لوازم و هزینه‌ی زندگی می‌باشد؟

ج - اگر گوسفند سرمایه است، آغل نیز جزو سرمایه است و اگر برای مصارف شخصی خانه است، جزو مؤونه می‌باشد.

س ۱۶۷۲ - چهل سال پیش مقداری زمین مباح بلا معارض اطراف آبادی را به قصد تصرف، تحجیر و حیازت نموده و سپس به ثبت رساندم و امروز مالک آن هستم. خمس پولی که بابت اجرت تحجیر و حفر چاه و هزینه‌ی ثبت پرداخته‌ام را داده‌ام، اکنون زمین گران شده و خیلی بیش از مبلغی که هزینه‌کرده‌ام ارزش دارد. آیا ترقی قیمت آن، خمس دارد یا نه؟ و در صورت تعلق خمس، آن را پس از فروش پرداخت نمایم یا هم اکنون با ارزیابی، خمس آن را بپردازم؟

ج - در فرض مسئله، اگر اراضی مزبوره را به قصد تملک احیا کرده‌اید، فعلاً خمس به آن‌ها تعلق گرفته و باید هم اکنون ارزیابی نموده و خمس آن را بدهید و اگر قبل از فروش خمس آن را بپردازید، باید خمس ثمن را بپردازید و در این صورت، باید حاکم شرع فروش مقدار خمس را اجازه

نماید و در هر دو صورت، مقداری را که بابت اجرت تحجیر و غیره از پول مخمس داده‌اید کسر نمایید.

■ موارد تعلق خمس به خانه ■

س ۱۶۷۳ - کسی خانه‌ای دارد، بخشی از آن را اجاره داده و قسمت دیگر را خود ساکن است، آیا قسمت اجاره داده شده خمس دارد یا چون اصل خانه مورد نیاز است، خمس ندارد؟

ج - اگر مقداری که اجاره داده زاید بر احتیاج باشد، خمس دارد و اگر مورد احتیاج است، خمس ندارد.

س ۱۶۷۴ - در صورت وجود خمس، فقط قیمت اتاق‌هایی که اجاره داده شده خمس دارد یا به سهم اتاق‌ها از قیمت حیاط، حوض، برق و دیگر لوازم منزل نیز باید خمس داده شود؟

ج - باید دو اتاق را با توجه به حق استفاده از اشیای مذکور در سؤال حساب کند.

س ۱۶۷۵ - شخصی خانه‌ای دارد که مادرش دو دانگ آن را به او صلح کرده و او نیز یک دانگ آن را مهریه‌ی همسرش قرار داده و نیز یک دانگ دیگر را مادرش به او صلح کرده، مشروط بر این که تا خود زنده است، اختیار فسخ داشته باشد. پس از فوت مادرش، یک دانگ دیگر هم به او رسیده و در این خانه با برادر خود شریک بوده و چون برادر وی حاضر به تفکیک یا تعمیر آن نمی‌باشد و از این نظر در زحمت بوده، خانه‌ی دیگری خریداری نموده و نصف پول آن را از منافع سال جاری پرداخته و بقیه‌ی آن را قرض الحسن‌ه گرفته که به تدریج بپردازد،

اکنون به کدام قسمت آن خانه خمس تعلق می‌گیرد؟ به یک دانگی که مهر عیال وی می‌باشد که ابتدا از طرف مادرش به او صلح شده تعلق می‌گیرد یا به دو دانگ دیگر؟

ج- به نظر حقیر، اگر خانه‌ی قبلی امکان فروش نداشته به خانه‌ی قبلی که در موقع صلح مورد احتیاج بوده و به خانه‌ی ابتدیاعی فعلی خمس تعلق نمی‌گیرد و اگر فروش آن ممکن بوده است خمس قیمت دو دانگ خانه‌ی قبلی را باید پردازد و یک دانگی را که صداق زوجه کرده، مطلقاً خمس ندارد.

☒ خرید خانه جهت تحصیل فرزند در شهر دیگر

س ۱۶۷۶- شخصی خانه‌ای مسکونی برای خود و خانواده‌اش دارد و چون پسروی در تهران محصل است، جهت سکونت او نیز خانه‌ای در تهران به مبلغ سی هزار تومان خریده، آیا به آن خانه یا پول آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر به‌نحوی باشد که عرف‌این خانه مورد حاجت شمرده شود، خمس ندارد، ولی چون اهل عرف بیش‌تر این‌گونه احتیاج موقت را برای تحصیل فرزندانشان در شهر دیگر با اجاره خانه رفع می‌نمایند، ظاهرا سهم سادات و سهم مبارک امام علی^ع را از قیمت فعلی خانه باید پردازد.

* * *

«نکونام»: اگر خرید خانه در شهر دیگر برای تحصیل فرزندان یا سکونت موقت خود باشد و با شأن وی ناسازگار نباشد، از موارد مؤونه - هزینه‌ی زندگی - می‌باشد و خمس ندارد و برآورده شدن نیاز به خرید خانه دیگر با اجاره کردن، عرفی و الزامی نیست؛ و افرادی که با اجاره رفع نیاز می‌کنند، به سبب نداشتن توان خرید یا موقت بودن نیاز آنان می‌باشد.

س ۱۶۷۷ - شخصی برای زندگی خود خانه دارد و حال در بین سال خمسی خود، خانه‌ی دیگری بنا نموده و وسایل ساختمانی آن؛ مانند آهن و آجر و دیگر مصالح مورد نیاز را تهیه کرده و مشغول کار است و مقداری از این مصالح به مصرف رسیده و مقداری باقی مانده، آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا خیر؟
ج- در فرض سؤال که خانه‌ی مورد حاجت خود را دارد، به ساختمان نو و وسایلی که سال بر آن گذشته، خمس تعلق می‌گیرد.

س ۱۶۷۸ - شخصی خانه‌ی مسکونی یا مؤونه‌ی دیگر را که از درآمد میان سال تهیه کرده است، پس از چند سال می‌فروشد تا خانه‌ی دیگری خریداری نماید، تکلیف خمس وی نسبت به اصل پول که مؤونه با آن تهیه شده است و سودی که پس از فروش به دست آمده چیست؟

ج- قیمت اصل خانه خمس ندارد و مقدار ترقی قیمت، اگر در همان سال فروش به مصرف مؤونه برسد، خمس ندارد و چنان‌چه سال بر آن بگذرد و به مصرف مؤونه نرسد، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۶۷۹ - شخصی خانه‌ی مسکونی خود را می‌فروشد تا خانه‌ی دیگری بخرد، اما با پول آن چند ماه کاسبی می‌کند و سود می‌برد و پیش از سال خانه می‌خرد، تکلیف خمس آن نسبت به اصل پول و سود آن چیست؟

ج- در فرض مذکور، خمس واجب نیست.

س ۱۶۸۰ - اگر ساختمانی بالوازم متعلق به آن از پول پسانداز سال‌های قبل تهیه شود، تکلیف خمس آن چیست؟

ج- اگر پول ذخیره از سال‌های قبل را صرف ساختمان خانه‌ی مسکونی و لوازم متعلقه به آن کرده باشد، خمس آن پول را بدهد.

س ۱۶۸۱ - زمینی با پولی که خمس آن داده شده است خریداری می‌شود و به مرور زمان قیمت آن ترقی می‌کند، اگرچه که قصد فروش آن زمین را دارد، آیا به قیمت فعلی آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر برای سکونت ساخته‌اند و از سکونت در آن منصرف شده‌اند، خمس پولی را که صرف ساختمان آن کرده‌اند بدهند و هر وقت آن را فروختند، خمس ترقی قیمت آن را در صورتی که مازاد بر مؤونه‌ی سال باشد ادا کنند.

س ۱۶۸۲ - شخصی ساکن ده است و در تهران نیز خانه‌ای دارد که بخشی از آن را اجاره داده و در بخش دیگر آن، هرگاه به تهران می‌رود، در آن ساکن می‌شود، آیا به خانه‌ی مزبور خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در صورتی که دو اتاق بر حسب شأن مورد احتیاج باشد و از مؤونه محسوب شود، خمس ندارد و در بقیه‌ی آن، خمس واجب است.

س ۱۶۸۳ - شخصی خانه‌ای برای سکونت خود خریده و آن خانه مورد احتیاج اوست، ولی در حال حاضر در اجاره‌ی دیگری است و مستأجر آن را تخلیه نمی‌کند، آیا اجاره‌ی آن خمس دارد یا خیر؟

ج - در فرض مسئله، خمس ندارد، مگر آن که از سکنی گرفتن در آن منصرف شود.

■ بهره‌ی سپرده‌گذاری در بانک

س ۱۶۸۴ - هرگاه کسی خانه‌ای موافق شأن خود داشته باشد که در آن ساکن است، اما می‌خواهد آن را برای تأمین معاش خود بفروشد و خانه‌ی ارزانی بخرد و

۲۷

بقیه‌ی وجه آن را در امور معاش خود هزینه نماید، آیا در این تبدیل، خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟ در ضمن مقداری از این وجه را در بانک می‌گذارد تا از بهره‌ی بانکی آن استفاده کند، اصل استفاده از بانک و بهره‌ای که از بانک می‌گیرد چه حکمی دارد؟

«گلپایگانی»: اگر منزل قبلی مورد حاجت او بوده است به قیمت آن که به مصرف خرید خانه‌ی دیگر رسیده و به زیادی آن که رأس المال قرار داده یا در بانک گذاشته است، خمس تعلق نمی‌گیرد، ولی اگر خانه‌ی قبلی را به بیش از قیمت خرید فروخته باشد، زاید بر قیمت خرید از عوائد سال فروشن است که اگر در آن سال صرف مؤونه نشود، خمس دارد و آن‌چه را که در بانک می‌گذارد و شرط سود نمی‌کند و بانک خودش چیزی می‌دهد، علی‌الظاهر اشکال ندارد و اگر به منظور سود گرفتن به بانک می‌دهد، گرفتن سود حرام است.

* * *

«نکونام»: بانک، قوانین الزامی ویژه‌ی خود را دارد و به فردی اجازه‌ی تصمیم‌گیری نمی‌دهد تا شرط سود کند یا نکند؛ پس شرط نکردن فردی در نیت خود نیز اثری در حکم آن ندارد، ولی همه‌ی پرداخت‌های بانک نیز بر اساس قوانین الزامی می‌باشد؛ هرچند دلیلی بر بدون اشکال بودن کار بانک نیست و اشکال مورد سؤال هم‌چنان باقی است؛ مگر آن که بانک، به شیوه‌ی اسلامی عمل کند و بانک، طرف مضاربه یا وکیل طرف مضاربه قرار گیرد و تمامی احکام و خصوصیات مضاربه را رعایت کند. البته، امروزه تحقق چنین امری برای بانک چندان آسان نمی‌باشد؛ هرچند با برنامه‌ریزی صحیح، می‌توان آن را تحقق بخشد.

□ □ □ □

▣ ساخت منزل مسکونی با درآمد تدریجی

س ۱۶۸۵ - کسی برای سکونت خود به تدریج خانه‌ای ساخته و هر سال، مقداری از درآمد آن سال را هزینه‌ی ساخت یک قسمت آن نموده، آیا همه‌ی آن‌چه صرف این خانه شده مؤونه به شمار می‌رود و خمس ندارد یا آن‌چه را که در سال آخر - که از خانه استفاده می‌نماید - هزینه کرده است خمس ندارد؟

«گلپایگانی»: عوایدی که در سال سکونت خود صرف در آن خانه نموده، خمس ندارد ولکن عوایدی که در سال‌های قبل مصرف نموده، خمس دارد. بلی، اگر مقداری مصالح خریداری نموده و مشغول بنایی است و در این بین، سال خمس او حلول نموده، بعيد نیست که خمس نداشته باشد، لکن احتیاط خوب است، ولی اگر به غیر این طریق نمی‌تواند خانه‌ی مورد احتیاج را تهیه کند، خمس ندارد.

* * *

«نکونام»: به خانه‌ی مسکونی که مالک آن را به تدریج می‌سازد و بر اثر امکان استفاده نبودن از آن تا چند سال؛ هرچند به سکونت نیاز دارد، در آن ساکن نمی‌باشد و برای خانه‌دار شدن نیز راهی جز آن وجود ندارد، خمس تعلق نمی‌گیرد و درآمد هزینه شده برای ساخت خانه در سال سکونت و هم‌چنین به پیش از آن خمس واجب نیست، ولی اگر آن درآمد را برای ساخت هزینه نکند، بلکه هر سال آن را برای خرید خانه کنار بگذارد، در حکم سرمایه است و خمس دارد؛ خواه را کد باشد یا بهره‌ای نیز داشته باشد.

□ □ □ □

س ۱۶۸۶ - کارمند یا کارگری در مؤسسه یا شرکتی مشغول کار است و در خلال مدت اشتغال خود از طرف مؤسسه، خانه‌ای با تمام تجهیزات به عنوان اجاره یا

مجانی در اختیار وی گذارده‌اند، ولی چون خانه‌ی شخصی ندارد، خانه‌ای از درآمد خود تهیه می‌کند که پس از بازنشتگی به خانه‌ی خود برود، آیا این خانه خمس دارد یا جزو مؤونه حساب می‌شود؟

ج- چون فعلاً مورد حاجت او نیست، باید خمس آن را بدهد.

▣ تحويل گرفتن خانه بعد از گذشتن سال خمسی

س ۱۶۸۷- اگر در ضمن سال خمس، خانه‌ای که مورد نیازش است بخرد، ولی تا اول سال خمسی، فروشنده منافع خانه را برای خود استثنا کرده باشد؛ به‌طوری که خریدار نتواند در حال حاضر از خانه استفاده کند، آیا این خانه جزو مؤونه‌ی امسال محسوب می‌شود یا این که باید خمس خانه را بدهد؟

«گلپایگانی»: اگر تا اول سال جدید خمس یا کمی بعد از آن را استثنا کرده باشد؛ به‌طوری که عرفاً بگویند لازم است فعلاً پول خانه را بدهد، بعید نیست از مؤونه‌ی سال جاری محسوب شود، لکن اگر مدت زیادی بعد از گذشتن سال خمسی، خانه را تحويل می‌گیرد، باید خمس آن را بدهد.

«نکونام»: خانه‌ای که مورد نیاز است و خریده می‌شود؛ هر چند تحويل گرفتن آن به سال خمسی بعد کشیده شود، جزو هزینه‌ی سال است؛ مانند آن که خانه‌ای را که مورد نیاز است خریده باشد، اماً به جهت تعمیر، در آن سکونت نکند و سال خمسی او قبل از سکونت، تمام شده باشد.

س ۱۶۸۸- شخصی خانه‌ای برای سکونت خود دارد و خانه‌ای نیز به اجاره داده است که جزو سرمایه‌ی کسب وی می‌باشد، حال، هرگاه خانه‌ی مسکونی خود را بفروشد تا برای سکونت خود خانه‌ای دیگر بخرد و هنوز خانه را خریداری

نموده، سال خمسی او می‌رسد، آیا خمس پولی را که برای خرید خانه در محل مناسب با کسب خود نگه داشته باید بپردازد یا نه؟

ج- در فرض مسأله، معادل مبلغی که خانه‌ی مسکونی را به آن مبلغ خریده خمس ندارد و از ترقی قیمت، هر مبلغ که در سال فروش صرف خرید خانه‌ی مسکونی و مونه‌ی دیگر گردد، خمس ندارد و خمس مازاد بر مؤونه مثل فواید دیگر باید پرداخت شود و خانه‌ای را که اجاره می‌دهد، سرمایه است و به نظر حقیر خمس آن لازم می‌باشد.

س ۱۶۸۹- شخصی مبلغ یکصد هزار تومان مال خمس داده دارد که آن را در آخر سال اول و در سال دوم هزینه‌ی ساخت خانه‌ای می‌کند و در خلال سال دوم بنای خانه تمام نمی‌شود. در ابتدای سال، یکصد هزار تومان دیگر هزینه‌ی تکمیل ساختمان آن خانه می‌شود و همچنان است در سال سوم و البته، خانه‌ی مسکونی قدیمی را نیز دارد و در آن ساکن بوده است و هم‌اکنون به خانه‌ی نوساخت مذکور منتقل شده است، آیا این مبالغ هزینه شده در سال دوم و سوم، خمس دارد یا خیر؟ و آیا بعد از ساکن شدن در خانه‌ی جدید، خانه‌ی قدیم را باید به قیمت در آورد و خمس آن را داد یا خیر؟

ج- در فرض سؤال، اگر خانه‌ی جدید مورد حاجت اوست و وقفه‌ای در ساختمان آن حاصل نشده، فقط معادل قیمت فعلی خانه‌ی قدیمی بعد از کسر یکصد هزار تومان وجه مخمس باید تخمیس شود.

س ۱۶۹۰- کسی خانه‌ای دارد که در آن زندگی می‌کند و صاحب فرزندانی می‌باشد که با ازدواج نمودن یکی از آن‌ها که به محل سکونت نیاز دارد در مضيقه قرار می‌گیرد، اکنون مدت سه سال است که خانه‌ای آبرومندتر و بزرگ‌تر می‌سازد تا

بعد از تمام شدن آن به خانه‌ی جدید برود، آیا خانه‌ی جدید خمس دارد؟ در صورتی که خانه‌ی قدیم را بفروشد چطور؟

ج - به قدر قیمت خانه‌ی قدیمی، خمس واجب است و زاید بر آن چون محل حاجت است خمس ندارد.

▣ خمس باغ و درخت

س ۱۶۹۱ - شخصی بیست قفیز زمین خمس داده را به باغ انگور تبدیل کرده تا با محصول آن تجارت نماید، آیا به این باغ خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - خمس درخت‌های انگور و تفاوت قیمت زمین که به‌واسطه‌ی کار - در آن زمین - از قبیل تسطیح و هم‌چنین دیوارکشی و امثال آن حاصل شده باید بدهد، ولی اگر قیمت زمین به واسطه‌ی ترقی سوقیه زیادتر شده باشد تا نفوخته، خمس آن لازم نیست.

س ۱۶۹۲ - کشاورزان به منظور درآمد و فروش محصول در محلی باغی احداث می‌کنند و چون زمین زراعتی ایشان جهت گندم‌کاری کم است ممکن است در بعضی از اراضی، با احداث باغ، قیمت زمین خالی از باغ ترقی نمی‌یابد و باغ به قیمت زمین مزروعی باقی می‌ماند، در چنین مورد، آیا رشد و نمو و قیمت درختان خمس دارد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، اگر زمین مال خود احداث کننده‌ی باغ است، خمس قیمت فعلی زمین و باغ را بدهد کافی است و پس از آن، اگر نمو جدیدی پیدا کرد، خمس آن نمو را نیز باید بدهد و اگر زمین از دیگری است که به اذن مالک یا اجاره‌ی زمین از او احداث باغ در آن کرده، در این صورت باغ را بدون زمین قیمت کنند و خمس آن را بدهند و بعد هم خمس نمو آن را

ادا نمایند و اگر زمین ملک خودش باشد و خمس آن را قبل از داده و حال که باغ کرده به واسطه احداث باغ بر قیمت آن چیزی افزوده نشده، خمس ندارد.

س ۱۶۹۳ - شخصی فوت نموده و درختانی داشته که خمس نمو آن را نداده است، آیا خمس آن درختان یا نمو آن را باید پردازد یا خیر؟
ج - در فرض سؤال، خمس نمو اشجار را بدهند کافی است.

س ۱۶۹۴ - کسی که حساب سال ندارد، زمین موروثی خود را با قرض به صورت باغی درآورده تا از فروش میوه‌ی آن گذران زندگی کند و پس از حدود بیست سال، درآمد میوه‌ی باغ از هزینه‌ی زندگی وی اضافه آمده است، حال که می‌خواهد حساب سال قرار دهد، آیا اصل باغ از حيث نماء و ترقی قیمت نیز باید حساب شود یا فقط لازم است خمس درآمد آن پرداخت شود؟

ج - در فرض سؤال، اصل زمین خمس ندارد و اما اشجار موجود که علی الفرض به ثمر رسیده، اگر قرض آن پرداخت شده و در مقابل آن بده کار نیست، خمس آن واجب است و راجع به ثمره‌ی باغ، آن مقدار که در سال به مصرف خوراک خود و عایله برسد یا با فروش به مصرف مؤونه‌ی سال برساند، خمس ندارد و زاید بر مؤونه خمس دارد.

س ۱۶۹۵ - اگر کسی زمین زراعتی خود را به باغ تبدیل نموده و اطراف باغ را با سیم کشی حصار کند، در این صورت نهال‌هایی که از درآمد بین سال خریداری و غرس نموده، در آخر همان سالی که برای خمس داشته باید تخمیس کند یا برای آنها سال خمسی جداگانه قرار دهد یا چون احداث باغ به منظور استفاده از

میوه‌ی آن است و نه فروش آن، مورد تعلق خمس نیست و هم‌چنین خمس قیمت سیم‌ها را باید بپردازد یا نه؟

ج - اگر برای مصرف شخصی است، خمس ندارد و اگر برای فروش میوه‌ی آن است، باید خمس نهال و سیم‌کشی و تفاوت قیمت زمین که به واسطه‌ی اصلاح آن، جهت باع حاصل شده است بپردازد و در فرضی که از عواید بین سال صرف نهال و سیم‌کشی نموده، باید در آخر همان سالی که خود داشته، خمس آن را بدهد.

س ۱۶۹۶ - شخصی از اول تکلیف خمس نداده و زمینی را خریده و جهت امرار معاش زندگی خود و خانواده و نه به قصد فروش و تجارت، باغی در آن احداث کرده است، حال می‌خواهد خمس اموال خود را ادا نماید، در این صورت فقط باید قیمت خرید زمین را به حساب آورده یا قیمت نمو درخت‌های انگور را نیز لحاظ کند با توجه به این که پول محصول آن باغ بر مؤونه‌ی سال زیادی نداشته است؟

ج - اگر زمین را از عواید سال خریده و احداث باغ کرده، برای این که میوه‌ی آن را بفروشد، باید خمس زمین و مو و اشجار آن را بپردازد و بعد هم هرچه نمو پیدا کند، باید خمس آن را ادا نماید، ولی به ترقی قیمت سوقی زمین و اشجار، بعد از ادائی خمس تا نفروخته، خمس تعلق نمی‌گیرد، و اگر باغی احداث کند برای مصرف شخصی - نه برای فروش میوه‌ی آن - اگر زاید بر حاجت شخصی نباشد، خمس ندارد.

س ۱۶۹۷ - باغهایی را جهت غرس انگور و میوه‌های دیگر برای استفاده‌ی شخصی و فروش احداث می‌کنند، در صورتی که آن ملک موروثی باشد یا خمس نداشته

باشد، حال چنان‌چه مو و درختان آن افزوده بر نیاز باشد، آیا خمس دارد یا نه؟ و میزان احتیاج در باغ تا چه اندازه است؟

ج- در فرض سؤال، خمس مو و اشجار را بعد از رسیدن به ثمر باید بدهنند و میزان احتیاج در باغ، آن مقداری است که برای مصرف خود و عایله‌اش به آن محتاج باشد و این مقدار، جزو مؤونه است و خمس ندارد.

س ۱۶۹۸- شخصی باغی خریده تا جزو مؤونه‌ی زندگی وی باشد و از میوه‌ی آن استفاده کند و ممکن است در برخی سال‌ها، مقداری انگور، بیشتر از مصرف خوراک منزل داشته باشد و آن را بفروشد، آیا این باغ جزو مؤونه‌ی زندگی اوست و خمس ندارد یا باید خمس آن را بپردازد؟

ج- اگر باغ، زاید بر مؤونه نیست و اتفاقاً در بعضی از سال‌های محصول زیادتر از مصرف شخصی می‌دهد، تخمیس آن واجب نیست. بلی، میوه‌ای که زاید بر مصرف شخصی است، اگر عین یا قیمت آن در بین سال صرف مؤونه نشود، باید تخمیس شود.

س ۱۶۹۹- درختان غیر میوه‌دار که خود آن مورد استفاده قرار می‌گیرد و برای مصرف خانوادگی می‌باشد، آیا خمس دارد یا نه؟

ج- اگر در سالی که موقع قطع آن‌هاست بیندازد و به مصرف زندگی برساند، خمس ندارد، ولی اگر از آن سال تأخیر انداخت، خمس آن را باید بدهد.

س ۱۷۰۰- شخصی باغی میوه را برای استفاده‌ی خود و خانواده‌ی خویش می‌خرد یا احداث می‌کند، آیا پولی که هزینه‌ی مصرف باغ شده، خمس دارد یا نه؟

ج- خمس ندارد، مگر آن که قبل از آن پول، خمس تعلق گرفته باشد.

س ۱۷۰۱ - کسی که پنجاه سال از عمر وی گذشته و از درآمد کسب خود به تدریج دارای اموال و باغهایی گردیده و تاکنون برای خود، سال تعیین نکرده و خمس نیز نداده، حال می‌خواهد خمس اموال خود را بپردازد، آیا خمس همان مبلغ را که به تدریج از منافع کسب جمع نموده، و در بیست سال قبل به مصرف خرید باغ رسانیده باید پرداخت نماید یا قیمت فعلی باغ را؟ توضیح این که روز اول، باغ را به دههزار تومان خریده، ولی در اثر کوشش و آباد کردن و غرس نهال در آن، به صدهزار تومان رسیده است، اکنون کدام یک را حساب کند؟

ج - اگر باغ بخرد و آباد کند و قصدش آن باشد که قیمت آن بالا برود و بفروشد، باید بعد از آباد شدن، خمس قیمت فعلی باغ را بددهد و اگر خریده و آباد کرده که نگاه دارد و از آن استفاده کند - بدون قصد فروش - باید خمس پولی را که داده و خمس آن‌چه به آباد شدن بر آن اضافه شده بددهد و اما ترقی قیمت، اگر معامله را به ذمه انجام داده و قیمت باغ را از پولی که خمس به آن تعلق گرفته بوده ادا کرده ترقی قیمت سوقی خمس ندارد، ولی چنان‌چه معامله را عین به عین انجام داده و قیمت را از پولی که خمس به آن تعلق گرفته بوده ادا نموده یا این که قیمت باغ را از عواید سال خرید، ادا کرده، چه معامله را عین به عین انجام داده یا به ذمه، باید قیمت فعلی باغ را حساب کند و خمس آن را بددهد.

س ۱۷۰۲ - شخصی مبلغی در سال جاری بده کار است و درختی را که در سال‌های پیش غرس نموده می‌فروشد و قرض خود را می‌پردازد، آیا وجهی را که از فروش درخت به دست آورده و قرض خود را با آن ادا می‌کند خمس دارد یا نه؟
ج - اگر سال اول، خمس اصل آن‌ها را داده و در همان سال که به حد کمال رسیده‌اند بفروشد و به مصرف ادائی قرض خود برساند، خمس ندارد

ولکن اگر اول، خمس آنها را نداده یا در سال‌های بعد از حد کمال، آنها را قطع نموده یا بفروشد، واجب است خمس آنها را بدهد.

س ۱۷۰۳ - شخصی نهال درخت کبود و تبریزی و مانند آن می‌کارد و موقعی که به حد رشد رسید و وقت قطع کردن آن شد، آن را قطع می‌کند و در مؤونه هزینه می‌کند و در ضمن، خمس نهال آن را نداده، آیا باید خمس آن را بدهد یا خیر؟

ج - در مورد سؤال؛ چنان‌چه عین آنها صرف در مؤونه شود، خمس ندارد؛ اگرچه خمس نهال آنها را نداده باشد، ولی اگر آنها را قطع می‌کند و می‌فروشد و پول آنها را صرف در مؤونه می‌کند؛ چنان‌چه خمس نهال آنها را داده باشد، چیزی بر او نیست، ولی اگر خمس نهال آنها را نداده باشد، باید خمس آنها را بدهد.

﴿ نگهداری احشام به عنوان سرمایه یا مصرف شخصی

س ۱۷۰۴ - شخصی قریب ده سال است خمس مال خود را پرداخت نموده، و اما حساب سال نگاه نداشته و چند رأس گاو و گوسفند دارد و اکنون دوباره می‌خواهد خمس آن را بپردازد، حال آیا باید تمام موجودی گاو و گوسفندها را بدهد یا آن مقداری را که پیش از این خمس آن داده شده را لازم نیست به شمار آورد؟

ج - اگر آن‌هایی که سابق داشته و خمس آنها را داده تلف نشده باشد، فقط خمس اضافه را بدهد و هم‌چنین، اگر آن‌ها تلف شده و این‌ها که باقی است در سال تلف و از ربح سال تلف تهیه شده باشد. و اما اگر از ربح سال قبل از تلف یا سال‌های بعد از سال تلف تهیه شده، خمس تمام را بدهد و گاو و گوسفند به مقدار شیر لازم زندگی جزو مؤونه است.

س ۱۷۰۵ - کسی که تعدادی گوسفند به مقدار تأمین مؤونه نگهداری می‌کند و به تبع از بزغاله و پشم آن در غیر مؤونه استفاده می‌کند، آیا باید خمس این فایده را بدهد یا لازم نیست؟
ج - لازم نیست.

س ۱۷۰۶ - شخصی که می‌خواهد برای خود سال قرار دهد، آیا گوسفند و برهی آن را اگرچه سال آن تمام نشده باشد، سرمایه قرار دهد یا فقط گوسفند را از سرمایه بداند و برهی آن را تا سال آن تمام نشده جزو سرمایه حساب نکند؟
ج - می‌تواند گوسفند و بره را با هم حساب کند و برای مجموع، سال قرار دهد.

س ۱۷۰۷ - صاحبان گوسفند و گله‌دارها مقداری جو و کاه در زمستان به مصرف گوسفندان می‌رسانند، آیا جایز می‌دانید که قیمت جو و کاه مصرف شده را از نمو آن‌ها کسر نموده و خمس باقی‌مانده را پردازند یا خیر؟
ج - اگر از کاه و جو خمس داده مصرف کنند، می‌توانند از نمو، این مقدار را کنار بگذارند و خمس باقی را بدهند، ولی اگر از ربح خمس نداده در بین سال مصرف کنند، نمی‌توانند کسر بگذارند.

س ۱۷۰۸ - شخصی چند رأس بز دارد و می‌خواهد به حساب خمس خود رسیدگی کند، بزغاله‌های آن‌ها هر یک مثلاً بیست تومان قیمت می‌شود و یک سال دیگر هر یکی صد تومان، آیا قیمت فعلی را باید حساب کند یا قیمت بعدی را؛ در حالی که ممکن است تا سال بعد، چند رأس آن را بکشد یا بفروشد؟
ج - در این سال، خمس قیمت فعلی را و در سال بعد، خمس نمو آن را بدهد.

س ۱۷۰۹ - نتاج گاو و گوسفند رانگه داری می کنند که پس از دو سال برای نمونه، از شیر آن استفاده کنند، ولی در ضمن این دو سال، از پشم و دیگر منافع همانند آن نیازهای خود را بر طرف می نمایند، در این صورت، در عرض این دو سال، خمس به آن تعلق می گیرد یا نه؟

ج - اگر خود آنها مورد حاجت باشند، خمس ندارد و منافع آنها، اگر زاید بر مؤونه باشد، خمس دارد.

س ۱۷۱۰ - شخصی صد رأس گوسفند دارد که خمس به آن تعلق گرفته و از هر یک برهای متولد شده که همه به دویست رأس رسیده است، حال خمس آن چگونه محاسبه می شود؟

ج - در فرض مسئله، اگر برهها هم یک سال تمام داشته باشند، فعلاً تمام را باید قیمت کنند و خمس مجموع را بدهند و اگر برهها یک سال کمتر دارند، در اینجا می توانند خمس تمام را بدهند و می توانند خمس گوسفندها را بدهند و نسبت به برهها صبر کنند تا آن که یک سال آنها تمام شود، آنگاه خمس آنها را بدهند.

س ۱۷۱۱ - شخصی دارای صد رأس گوسفند و ده رأس گاو است و خمس آن را پرداخته و در بین سال، تمام گوسفندان و گاوها را فروخته و وجه آن را صرف مؤونه کرده، ولی سر سال، صد رأس بره و ده رأس گوساله از گوسفندان و گاوها قبلى دارد، در این صورت آیا باید دوباره خمس برهها و گوسالهها را از عین یا قیمت آن پرداخت نماید یا تا زمانی که بر عدد گوسفندان و گاوها افزوده نشده یا قیمت آنها بالا نرفته، خمس ندارد؟

ج - مدامی که بر عدد گوسفندانش افزوده نشده؛ در صورتی که سرمایه را

به حسب عدد، معین کرده یا بر قیمت آن‌ها افروده نشده، در صورتی که سرمایه، قیمت آن‌ها باشد، خمس آن‌ها واجب نیست.

س ۱۷۱۲ - شخصی خمس گوسفندان خود را پرداخت کرد و اکنون هر گوسفندی مبلغی ترقی کرده است، آیا در این صورت باید قیمت فعلی را حساب کند یا قیمت سال قبل را و هم‌چنین نسبت به بزغاله‌ها چه تکلیفی دارد؟

ج - در صورتی که سال گذشته قیمت گوسفند را سرمایه محسوب داشته، همه ساله قیمت کند و خمس اضافه را بدهد، ولی اگر هیچ نمای متصل و منفصل نداشته و اضافه فقط مستند به ترقی قیمت سوقیه بوده، در این صورت تا نفروخته خمس ندارد و بچه گوسفندها هم حکم خود گوسفندها را دارد.

س ۱۷۱۳ - شخصی صد رأس میش یا بز دارد که خمس آن را پرداخته است و سال بعد تعداد گوسفندان همان صد رأس است ولی پنجاه رأس آن تبدیل شده، آیا این پنجاه رأس خمس دارد یا چون تعداد آن زیاد نشده است خمس ندارد؟

ج - در فرض سؤال، اگر پنجاه رأس مخمس را معاوضه نموده یا آن‌ها را فروخته و با همان پول پنجاه رأس دیگر خریده و نمای متصل یا ترقی قیمت در موقع فروش پیدا نکرده بوده خمس ندارد، و هم‌چنین اگر صد رأس سرمایه بوده و پنجاه رأس آن‌ها تلف شده یا به مصرف مؤونه رسیده و پنجاه رأس مجدد از درآمد سال تلف خریداری شده، خمس ندارد.

س ۱۷۱۴ - شخصی صد رأس گوسفند دارد که آن را مثلاً به صدهزار تومان قیمت کرده‌اند، و در سال بعد، تعداد آنان کم یا زیاد نشده است، ولی قیمت آن ترقی

کرده و به دویست هزار تومان رسیده، آیا ترقی قیمت آن خمس دارد یا نه؟

ج - در صورتی که زیادی قیمت در اثر ترقی قیمت سوقیه باشد و از خود گوسفندان خمس داده، زیاده خمس ندارد، ولی اگر در اثر نمای متصل قیمت زیاد شده یا از قیمت گوسفندان خمس داده، خمس زیاده را باید پردازد.

س ۱۷۱۵ - آیا خمس گوسفند را به قیمت آن باید پرداخت نمود یا به شماره نیز می‌توان اکتفا کرد و اگر خمس آن را به شماره داد و سال دیگر نیز تعداد آنها بیش از سال پیش نیست ولی مقداری از آنها نتاج گوسفندان خمس داده شده می‌باشد نه خود آنها، آیا لازم است خمس بدهد یا نه؟

ج - می‌تواند به هر یک از قیمت و عدد، سرمایه را معین کند، لکن اگر با عدد تعیین نمود، باید خمس نمای متصل آن را بدهد.

▣ خمس مطالبات

س ۱۷۱۶ - ما در شرکت پتروشیمی مستغلات کار می‌کنیم، شیوه‌ی دائمی دولت این است که هر ماه مقداری از حقوق ما را کم می‌کند و هنگامی که حدود بیست هزار تومان شد آن را به ما می‌پردازد، خمس آن چگونه حساب می‌شود؟ آیا تا آن پول به دست آمد باید خمس آن پرداخت شود یا پس از کسر مؤونه‌ی سال باید آن را محاسبه نمود؟ همچنین شخص در آخر سال مبلغ هزار تومان مطالبات داشته است، آیا آن مبلغ را جزو موجودی خود به حساب آورد یا خیر؟

ج - در فرض سؤال اول، وجه مزبور جزو درآمد سال دریافت می‌باشد که اگر صرف در مؤونه‌ی سال نشود باید تخمیس شود و در فرض سؤال دوم، اگر مطالبات مدت‌دار باشد، جزو درآمد سال وصول محسوب

می‌شود، ولی چنان‌چه طوری باشد که اگر مطالبات کند می‌پردازند، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۱۷ - هرگاه حقوقی را که دولت به کارمندان می‌دهد در پرداخت آن تأخیر نماید؛ به‌طوری که هنگام پرداخت آن، سال خمسی کارمندی می‌گذرد و حقوق پرداخت شده مربوط به چند ماه از سال قبل می‌باشد، آیا دریافتی حقوق سال قبل از درآمد سال پیش به شمار می‌آید یا از درآمد سال پرداخت و نیز چنان‌چه حقوق در موقع خود به حساب کارمند واریز شده ولی کارمند به برداشت آن تا سال خمس دسترسی نداشته است چگونه حساب می‌شود؟

ج - در مورد سؤال اول، بعید نیست جزو عواید سال پرداخت باشد و در مورد سؤال دوم، جزو عواید سال قبل است و باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۱۸ - شخصی چند سال پیش مبلغی را به عنوان ودیعه به سازمان آب داده - البته مجبور بوده آن را پردازد - و بعد از چندین سال، آن سازمان پول او را رد می‌کند، آیا این شخص می‌تواند آن را جزو درآمد امسال حساب کند یا باید خمس آن را بی‌درنگ بپردازد؟

ج - در فرض سؤال، خمس آن را بعد از وصول باید بدهد.

س ۱۷۱۹ - صاحب مغازه‌ای در موقع حساب خمس، هم طلب دارد و هم بدهی و مقداری نیز نقدینه دارد، آیا نقدینه را از بدهی کسر نماید و طلبهای خود را داخل در حساب سال آینده قرار دهد؛ یعنی هرگاه آن را وصول نمود از درآمد همان سال حساب کند یا نه؟

ج - در فرض مسأله، آن‌چه مغازه مفروض است باید از موجودی کسر

شود و آن‌چه طلب کار است، اگر مدت دارد و مدت آن در سال آینده است از منافع سال آینده محسوب است و آن‌چه مدت ندارد و فعلاً حق مطالبه دارد و برای رفاه حال مشتری مطالبه نمی‌کند باید حساب کند و خمس آن را بپردازد و اگر حق مطالبه دارد و مطالبه می‌کند و مديون نمی‌دهد، در حساب بیاورد و هر وقت نقد شد، خمس آن را بدهد.

س ۱۷۲۰ - معاملات نسیه که ثمن آن در سال بعد پرداخت می‌شود و نیز معاملات نقدی که مهلت داده می‌شود تا قیمت آن در سال بعد دریافت شود و قرضی که وقت وصول آن، سال دیگر است، جزو درآمد سال پیش حساب می‌شود یا سال بعد؟ و هم‌چنین اگر به سبب غصب و مانند آن نتواند تا سال بعد در درآمد تصرف کند، چه حکمی دارد؟

ج - معاملات نسیه که وقت ادائی آن در غیر سال ریح است و هم‌چنین ریح مغضوب، جزو ریح سال وصول محسوب است، اما معامله‌ی نقدی که مهلت می‌دهد برای سال بعد، جزو ریح سال قبل محسوب می‌شود، پس اگر طوری است که با مطالبه، وصول می‌شود، باید آخر سال، خمسش را بدهد و اگر با مطالبه نیز بده کار نمی‌دهد، هر وقت وصول شد، خمسش را بدون انتظار گذشتن سال ادا نماید و هم‌چنین است حکم در قرض ریح.

س ۱۷۲۱ - مبلغی که به اشخاص به عنوان قرض الحسن داده می‌شود، اگر آن را پس ندهند، خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در فرض مسئله، اگر ممکن از پس گرفتن نباشد، در حکم تلف است و خمس ندارد؛ به شرط آن که مسامحه در مطالبه نکرده باشد.

س ۱۷۲۲ - کاسبی مقدار یک هزار و دویست تومان، سرمایه‌ی نقدی و هزار و هفتصد تومان نسیه در دست مردم دارد، آیا خمس نسیه را باید از سرمایه به صورت نقد بپردازد یا این که خمس به نسبه تعلق نمی‌گیرد؟

ج - خمس مبلغی را که از مردم می‌خواهد باید بپردازد، لکن واجب نیست از نقد بددهد و می‌تواند صبرکند هر وقت وصول شد وجوهاتش را بپردازد.

س ۱۷۲۳ - شخصی مطالبات کسبی تدریجی دارد و یقین به وصول تمام آنها ندارد، وی برای درآمد خود به چه نحوی سال قرار بددهد؟

ج - اما مطالباتی که وعده دارد ریح آن جزو فایده‌ی سالی است که معین شده و مطالباتی که وعده ندارد، اگر به نحوی است که هر وقت مطالبه کند می‌دهند، باید در آخر سال جزو فایده محسوب شود و آن‌چه را که مسامحه در ادای آن دارند، هر وقت گرفت، خمس ریح آن را بددهد.

■ تقاض طلب در صورت قصد بده کار بر نپرداختن بدھی

س ۱۷۲۴ - کسی طلبی از دیگری دارد که با وجود گذشت چند سال، آن را ادا نکرده و بنا ندارد آن را ادا نماید، آیا بستان کار که به مال او دسترسی دارد می‌تواند به اندازه‌ی حق خود از مال او بردارد یا نه؟ و بعد از اخذ مال، آیا ادای خمس آن بر بستان کار واجب است یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر نتواند به هیچ طریق وصول نماید، جایز است که تقاض کند و بنا بر احتیاط لازم، با اجازه مجتهد جامع الشرایط تقاض نماید و در فرض سؤال، چون زاید بر مؤونه‌ی سال است، بعد از وصول، خمس آن را باید بددهد.

«نکونام»: پس گرفتن عین مال غصب شده خود یا تناقص طلبی که بده کار نمی خواهد آن را بپردازد، جایز است و نیازمند اجازه از مجتهد نیست. البته، در صورتی که عوارض سوء فردی و اجتماعی یا ضرر و زیان مالی و حیثیتی نداشته باشد.

س ۱۷۲۵ - اجناس چندی به عنوان نسیه، چند ماهه به اقساط فروخته شده و تا آخر سال خمس، همه‌ی اقساط آن پرداخت نشده، آیا منافع آن معامله جزو سال پیش است که معامله در آن واقع شده - ولو همه‌ی اقساط وصول نشده باشد - یا مقداری که وصول شده جزو سال قبل و مقداری که وصول نشده جزو منافع سال جدید است؟

ج - منافع اقساط بعدی از منافع همان سال بعد محسوب است.

□ دریافت طلب پس از گذشتن سال خمسی

س ۱۷۲۶ - شخصی که با روضه خوانی امرار معاش می‌کند و حساب سال دارد، مبلغی از پول روضه خوانی از اشخاص طلب‌کار است و چند روز بعد از رسیدن سال خمس، طلب او را پرداخت کردند، آیا این پول از درآمد سال قبل به شمار می‌رود که باید خمس آن را بدهد یا از منافع سال بعد است که در حال حاضر خمس ندارد؟

«گلپایگانی»: بعید نیست جزو عواید سالی که می‌پردازنند باشد، مگر آن که خودش مسامحه در گرفتن کرده باشد.

* * *

«نکونام»: ملاک وجوب پرداخت خمس، همان سال وصول طلب است؛ اگر اهمالی در اخذ آن نکرده باشد.

▣ داشتن چند رشته کسب

س ۱۷۲۷ - کسی که در میان سال خمسی خود از معادن و همچنین از کشاورزی یا شغل‌های دیگر درآمدی دارد و نیز گاهی میان سال، استفاده معادن به نصاب می‌رسد و از کسب‌های دیگر خود ضرر می‌کند و یا به عکس، از درختان باغ یا از محصول رعیتی فوایدی به دست می‌آورد، ولی از رشته‌ی معادن ضرر می‌کند، آیا می‌تواند از نفع یکی از شغل‌های خود، خسارت شغل دیگر را جبران نماید و به عبارت دیگر، در آخر سال، نفع و ضرر رشته‌های مختلف را با هم ارزیابی کند و چنان‌چه سودی نموده بود، خمس همان را بپردازد یا نه؟

ج - در رشته‌های کسب، اگر سرمایه یکی باشد، می‌شود ضرر یک رشته را در سال با نفع رشته‌ی دیگر تدارک نمود؛ به این معنا که روی هم رفته در این چند رشته، بعد از سال، اگر نفع باقی است، خمس بددهد و الا خمس ندارد، لکن معادن را حین تملک باید اگر به حد نصاب رسید، بعد از مخارج مربوط به معادن تخمیس نماید؛ چه از رشته‌های دیگر نفع کرده باشد، چه ضرر.

س ۱۷۲۸ - شخصی چند رشته کسب دارد و برای نمونه، قالی بافی، زراعت و باگبانی می‌کند و از یک رشته نفع و از دیگری ضرر می‌بیند، در آخر سال خمس آن را چگونه حساب کند؟

«گلپایگانی»: احتیاط واجب آن است که خمس آن‌چه را که زاید بر مؤونه است بددهد و ضرر رشته‌ای از کسب خود را به منفعت رشته‌ی دیگر جبران نکند، مگر آن که رأس‌المال در همه یکی باشد؛ مثل این که وجهی را در رشته‌های مختلف سرمایه قرار داده باشد که در این صورت، جبران - بنا بر اقوی - جایز است.

«نکونام»: کسی که چند رشته کسب دارد؛ برای نمونه، اجاره‌ی ملک می‌گیرد و خرید و فروش و کشاورزی نیز می‌کند؛ چنانچه برای هر رشته‌ای از کسب خویش، سرمایه، دخل، خرج و حساب صندوق جداگانه‌ای داشته باشد، لازم است منفعت‌های همان رشته را حساب کند و خمس آن را بدهد و اگر در آن رشته زیان کند، درآمد رشته‌ی دیگر جایگزین آن نمی‌شود و در صورتی که رشته‌های گوناگون، در دخل، خرج و حساب صندوق یکی باشند، باید همه را در پایان سال، یک‌جا حساب کند و اگر سودی زیاده بر هزینه‌های سال داشت، خمس آن را بدهد و ضرر یکی را می‌توان با سود دیگری جبران نمود.

س ۱۷۲۹ - اگر کسی برای کسب و حساب اموال، سالی معین نموده و چند روز به آخر سال مانده از کسب دیگری نفعی برد، آیا در سالی که برای کسب اول تعیین نموده، خمس کسب دوم را نیز باید بپردازد یا می‌تواند سال دیگری را برای کسب دوم معین کند؟

ج - اگر برای هر دو کسب، سال واحدی دارد، باید خمس مازاد بر مؤونه از هر دو را در آخر سال بپردازد، ولی جایز است برای هر نوع کسب، سال مخصوصی داشته باشد.

﴿ خمس بذر ﴾

س ۱۷۳۰ - کسی که هر سال مقدار معینی گندم کشت می‌کند، در صورتی که خمس آن گندم را در اصل داده باشد، هرگاه یک سال بر اثر نیامدن باران، آن گندم را کشت نکند یا آن که نصف مقدار معین بیشتر نتواند کشت کند، آیا لازم است پس از انقضای سال دوباره خمس کلیه‌ی آن مقدار یا نصف آن را بدهد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، خمس ندارد.

س ۱۷۳۱ - شخصی مقدار صد من گندم خمس داده شده می‌کارد و فعلاً هزار من گندم بهره‌ی آن است، اگر بخواهد در سال آینده از این یک‌هزار من مقدار یک‌صد من آن را جهت بذر استفاده کند، آیا به این بذر، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج- در فرض مسأله، بذر مخمس حکم سرمایه‌ی مخمس را دارد و خمس ندارد.

س ۱۷۳۲ - بذری که در پاییز و بهار به صحراء می‌پاشند و از محصول سال خود کشاورزان می‌باشد خمس دارد یا نه؟ و اگر خمس دارد؛ چنان‌چه خمس آن را در سال پیش داده باشد، باز خمس دارد یا نه؟

ج- بله، خمس دارد و سال اول که خمس آن را بدھند، آن مقدار، دیگر در سال‌های بعد خمس ندارد.

س ۱۷۳۳ - کشاورزی که تاکنون سال نداشته و خمس بذر را نداده و می‌خواهد مال خود را تخمیس کند، و در حال حاضر فصل بهار است آیا می‌تواند از گندم موجودی برای نان خود - تا وقت خرمن - نگاه دارد یا باید گندم موجودی و بذر را حساب کند و خمس را بدھد؟

ج- اگر کسی خمس بذر را بدھد می‌تواند خمس مقدار نان تا وقت خرمن را ندهد.

س ۱۷۳۴ - شخصی زمینی را با کشت گندم آن که تازه سبز شده و بذر آن را که به مقدار یک خروار بوده به مبلغ دویست هزار تومان با پول خمس داده شده خریده است، بفرمایید آیا خریدار پس از برداشت این محصول، هرگاه در سال بعد

بخواهد مقدار یک خروار بذر بکارد باید خمس تمام آنچه را که از محصول در آخر سال باقی مانده و مصرف نشده بپردازد یا می‌تواند به مقدار یک خروار بذر را استثنا کند و خمس بقیه را بدهد و نیز گندمی که زکات و خمس به آن تعلق گرفته و داده نشده، اگر با همان گندم کشاورزی کنند، آیا حکم مخلوط به حرام را دارد یا نه؟

ج - در فرض سؤال اول، بذر مذکور خمس ندارد و خمس بقیه را باید بدهد و در مورد سؤال دوم، در محصول آن زراعت، ارباب خمس و زکات شریکند و حکم مخلوط به حرام را ندارد ولکن اگر زکات و خمس تخمی را که کاشته‌اند بدهند، کافی است.

☒ خمس نداشتن مؤونه

س ۱۷۳۵ - اگر کاسب از سود سال خود تلفنی بخرد، آیا جزو هزینه‌های زندگی است یا خمس دارد؟

ج - تلفن منزل خمس ندارد و تلفن محل کسب، حکم سرمایه را دارد و خمس آن واجب است.

س ۱۷۳۶ - مالیاتی را که دولت از اشخاص می‌گیرد به چه حساب می‌توان منظور نمود؟

ج - به حساب شرعی منظور نمی‌شود، ولی خمس این مبلغ بر ذمه‌ی او نمی‌باشد.

س ۱۷۳۷ - کارگری حساب سال ندارد و در میان سال، به مشاهد مشرفه مثل کربلا یا مشهد مسافرت می‌نماید، آیا لازم است خمس مبلغی را که جهت مخارج این

مسافرت مصرف می‌کند ادا کند یا نه؟

ج - اگر منافع سال قبل را به مصرف زیارت برساند، خمس آن واجب است، لکن اگر منفعتی را که به دست او آمده قبل از گذشتن یک سال بر آن به مصرف زیارت برساند، خمس ندارد.

س ۱۷۳۸ - هرگاه کسی که سال دارد، خمس وجهه نقدی خود را در اول سال بدهد و تا سال بعد، به هزینه کردن پولی که خمس آن را داده نیاز پیدا نکند و مبلغی نیز بر آن افزوده نماید، حال آیا در سال‌های بعد باید خمس تمام موجودی را بدهد یا فقط خمس مبلغی را که در آن سال به دست آورده و هرگاه کسی مقداری فرش، ظرف، رختخواب و دیگر لوازم زندگی خانه که مورد لزوم و احتیاج در بین سال نیست و برای این که فقط در بعضی مواقع مثل مجالس عزاداری یا مجالس سرور و مانند آن محتاج به دیگران نباشد از پول خمس داده یا در بین سال از درآمد خود خریداری نماید و ذخیره کند، در سال‌های بعد، خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، فقط خمس زاید را بدهد و به عین پولی که خمس آن را داده ثانیا خمس تعلق نمی‌گیرد و همچنین اگر با آن پول خمس داده، اثاث و لوازم دیگری خریداری نماید و ذخیره کند، به آن اثاث خمس تعلق نمی‌گیرد؛ خواه مورد احتیاج باشد یا نباشد و اما اگر از عواید بین سال، لوازم زندگی را مطابق شأن خود خریداری کند، اگرچه در بین سال فقط یک دفعه یا بیشتر مورد احتیاج شود از مؤونه محسوب و خمس ندارد و اما اگر طوری است که عاریه یا اجاره نمودن اثاث مورد احتیاج، سالی یک مرتبه مثلا خلاف شأن او نیست، باید خمس آنها را بدهد و در سال‌های بعد، خمس ندارد.

س ۱۷۳۹ - شخصی مبلغی از درآمدش را قبل از گذشتن سال بر آن داده و خانه‌ای را برای سکونت خود، بیع شرط نموده و پس از گذشتن چند سال همین پول را گرفته و بابت زمین خانه‌ای که برای سکونت لازم داشته است داده، آیا باید خمس آن را بپردازد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، خمس بر او لازم نیست.

س ۱۷۴۰ - بنده محصل و پدرم بی‌بضاعت است و از عهده‌ی مخارج تحصیل دانشگاه من بر نمی‌آید، و از این رو ناچارم چند ساعتی کار کنم و مخارج تحصیلی خود را تأمین نمایم، آیا به پولی که می‌گیرم خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - منافعی که به دست شما می‌رسد و زاید بر مؤونه باشد، باید خمس آن را پس از تمام شدن سال بپردازید.

س ۱۷۴۱ - بنده در حدود سی سال در نزد برادر خود شاگرد بودم. سال گذشته مستقل شدم و خودم حجره باز کردم و در حدود ده هزار تومان به عنوان سابقه کار از او دریافت کردم، آیا مبلغ یاد شده خمس دارد یا نه؟
ج - مبلغی که دریافت نموده‌اید از منافع سال دریافت است که اگر تا آخر آن سال صرف در مؤونه شود خمس ندارد و الا خمس آن واجب است.

س ۱۷۴۲ - اگر کسی خانه‌ی مسکونی خود را بفروشد و در مقام خرید منزل دیگری باشد که یک یا چند سال بر آن بگذرد، آیا آن پول در حکم خود خانه‌ی مسکونی است و خمس به آن تعلق نمی‌گیرد یا آن که در حکم غنایم است و اخراج خمس آن لازم است؟

ج - اگر در بین سالی که از منافع آن سال، خانه خریده، آن را بفروشد، باید

آخر سال، خمس آن را بدهد و اگر در سال‌های بعد به فروش برساند، زاید بر قیمت خرید، از عواید سال فروش است که اگر در آن سال صرف خرید خانه یا هر مؤونه‌ی دیگری شود، خمس ندارد والا خمس آن واجب است.

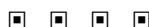

س ۱۷۴۳ - پول مصالح ساختمان که سال روی آن نگذشته باشد خمس دارد یا نه؟
ج - قبل از گذشتن سال بر خود مصالح یا پول آن، خمس واجب نیست و اگر در بین سال خرید و مشغول بنای مورد حاجت شد، بعد از سال هم خمس واجب نیست، لکن هر مقداری از آن به مصرف نرسیده باشد، خمس دارد.

س ۱۷۴۴ - شخصی در قم مثلاً یک قطعه زمین جهت منزل مسکونی خود به مبلغ یک‌هزار و دویست تومان خریداری نموده و خمس این مبلغ را پرداخت کرده و سپس در تهران نیز به قصد ساخت منزل مسکونی، زمینی می‌خرد و زمین قم را به دوهزار تومان و زمین تهران را که دوهزار تومان خریده بود به مبلغ پنج‌هزار تومان می‌فروشد و یک باب خانه به مبلغ پانزده‌هزار تومان می‌خرد، آیا به مازاد پول زمین قم و پول زمین تهران خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟ و در صورتی که خرید زمین به قصد منزل مسکونی نبوده، حکم آن تفاوتی می‌کند یا نه؟

ج - چنان‌چه زمین‌ها را به قصد تجارت خریده، خمس مازاد پول زمین قم و همه‌ی پول زمین تهران؛ یعنی پنج‌هزار تومان واجب است و هم‌چنین اگر به قصد سکنی خریده و بعد از فروش، سال خمس آن رسیده باشد. بلی در این صورت، چنان‌چه قبل از رسیدن سال، خانه خریده، خمس هیچ‌یک از مازاد پول زمین قم و همه‌ی پول زمین تهران واجب نیست.

س ۱۷۴۵ - بندۀ منزلی مخربه دارم که مقداری آجر و سیمان برای تعمیر آن خریده‌ام و در اثر نداشتن مزد بنتا، همان گونه مانده است، آیا سر سال، خمس به این صالح تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - در فرض سؤال، اگر قبل از رسیدن سال خمس، شروع به تعمیر نموده‌اید، به سیمان و آجر و غیره که جهت تعمیر ساختمان خریداری شده، خمس تعلق نمی‌گیرد.

س ۱۷۴۶ - کسی پول مکه را کنار گذاشته، ولی چند سالی است موفق نمی‌شود آن را بگزارد، آیا این پول خمس دارد یا نه؟ و اگر این پول را تحویل کسی داد که به نیابت به مکه رود، ولی نایب نیز یکی دو سال موفق نشد، آیا خمس دارد یا خیر؟

ج - در فرض اول سؤال، خمس واجب است و در فرض دوم، چنان‌چه آن شخص را اجیر کرده که در همان سال مکه برود و عمل حج او را انجام دهد و برای اجیر عذر پیش آمده و نتوانسته در آن سال حج برود و حصول عذر بعد از سال خمس بوده، خمس واجب نیست، و اما اگر اجیر نکرده باشد، یا قبل از تمام شدن سال خمس، عذری برای اجیر پیدا شود، صاحب پول باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۴۷ - چنان‌چه پولی بابت ضرورتی به صورت سپرده باشد و سال خمسی فرا رسد، باید خمس آن را پرداخت یا نه؟ مانند کسی که پول اتومبیلی را پرداخته ولی مدت‌ها بعد نوبت تحویل آن خواهد رسید.

ج - این مسئله دو صورت دارد: یکی این که پول را قبلا در مقابل اتومبیل می‌دهد؛ یعنی آن را می‌خرد و مثلاً بعد از دو سال تحویل می‌گیرد و دیگر

این که پولی را می‌دهد که مشمول قرعه کشی گردد و بعد از دو سال مثلا، قرعه به نامش اصابت می‌کند و اتومبیل را تحویل می‌گیرد، در فرض اول، چنان‌چه اتومبیل برای سواری شخصی خودش مورد نیاز باشد، خمس ندارد و اگر برای حمل مسافر و بار یا رسیدگی به امور شغلیش خریده، خمس آن به قیمت وقت ادای خمس و به نرخ بازار آزاد واجب است و در فرض دوم، چه برای سواری شخصی و چه برای امور شغلی باشد، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۴۸ - کسی قطعه زمینی را جهت ساخت خانه خریده و سپس آن را فروخته تا خانه بخرد و قیمت آن از زمان خرید اضافه شده، آیا خمس بر او واجب است یا نه؟

ج - در فرض سؤال، چنان‌چه زمین را در همان سالی که خریده، فروخته، و در همان سال خانه خریده، خمس بر او واجب نیست و اگر در سال بعد فروخته، زیادی قیمت جزو عواید سال فروش است که اگر تا آخر سال به مصرف خانه نرساند و باقی بماند، سر سال باید خمس آن را بدهد و نسبت به قیمت خرید اصل زمین، پس اگر با پولی که خمس نداشته یا خمس آن را داده بوده خریده، خمس ندارد و الا باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۴۹ - کسی که مغازه و خانه برای اجاره دادن دارد، اگر به تعمیر نیاز داشته باشد، آیا می‌تواند این هزینه را از مؤونه‌ی سال قرار دهد یا خیر؟

ج - در فرض سؤال، چنان‌چه تعمیرات برای بقای خانه یا مغازه باشد، مثل این که احتیاج به کاهگل دارد یا مثلاً لوله ترکیده و مانند اینها، جزو مؤونه است و خمس ندارد، ولی اگر با تعمیرات سرمایه اضافه شود، مثل این که

معازه‌ی کلنگی را خراب کند و با تیرآهن بسازد و مانند آن، خمس آن واجب است.

س ۱۷۵۰ - ماشین سواری مورد نیاز در زندگی که با آن کسب نمی‌کند خمس ندارد، حال آیا به چیزهایی که همراه ماشین به خریدار داده می‌شود؛ مانند وسایل یدکی و لاستیک زاپاس و یخ شکن یا خریدار خود آن را تهیه می‌کند و ممکن است در طول سال مورد استفاده قرار نگیرد، خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - در مورد سؤال، به اشیای مذکوره خمس تعلق نمی‌گیرد.

س ۱۷۵۱ - زنی طلای خود را فروخته و بهای آن را به پسرش داده تا خانه بخرد و بعد از آن همان مقدار طلا به قیمت روز برای مادر خود بخرد، اما پسر بعد از مدتی فوت می‌کند، حال آیا مادر می‌تواند آن را از مال پسرش بردارد یا نه، و چون از زینت بودن بیرون رفته است، آیا خمس دارد؟

ج - اگر منظور این است که طلا را قرض داده، همان مقدار طلا طلب‌کار است و می‌تواند از ترکه‌ی پسروصول نماید و اگر منظور این است که طلا را فروخته و قیمت طلا را به پسر خود قرض داده و شرط کرده که به همان وزن طلا بخرد و به او بدهد، این شرط مستلزم ربا و حرام است، لکن در این صورت نیز به مقدار پولی که داده طلب‌کار است و می‌تواند از ترکه‌ی پسر بردارد و اما نسبت به خمس آن در صورتی که طلا قرض نداده، بلکه فروخته و پولش را قرض داده، با فرض ترقی قیمت از روزی که خریداری شده، ترقی قیمت، ربح سال فروش است، اگر در بین سال صرف در مؤونه شود، خمس ندارد و اگر صرف در مؤونه نشود و سال بر آن ربح بگذرد، خمس آن واجب است.

س ۱۷۵۲ - کسی خانه‌ای را به پول قرضی رهن کرده و بعد به تدریج قرض مذکور را در مدت چند سال پرداخت نموده، آیا به آن پول خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟ توضیح این که شخص مذکور، خانه لازم دارد و باید با همان پول بعد از تمام شدن مدت، خانه‌ی دیگری رهن کند یا مدت رهن خانه‌ی مذکور را تمدید کند؟

ج - در فرض سؤال، تا زمانی که فک رهن نشده و پول در اختیار راهن است، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد و بعد از فک رهن، هر مقدار پول در همان سال صرف مؤونه نشد، باید خمس آن را بدهد، ولی اگر از ابتدا پولی که بابت رهن داده از ارباح باشد و قرضی نباشد، بعد از فک رهن، خمس آن واجب است و فرقی ندارد که در سال فک رهن صرف مؤونه شود یا نه.

س ۱۷۵۳ - اتومبیلی که از سود کسب و برای رفع نیاز زندگی تهیه می‌شود بدون آن که جنس تجارت با آن حمل نماید، آیا خمس دارد یا نه؟

ج - اگر ماشین یا موتور یا چرخ برای سواری شخصی مورد احتیاج باشد، دادن خمس آن واجب نیست؛ هرچند به محل کار خود با آن رفت و آمد کند.

س ۱۷۵۴ - شخصی یک رأس ماده گاو دارد، ولی یک گاو برای مؤونه‌ی وی کافی نیست و از این رو گوساله‌ی همان گاو را نیز برای خود نگاه می‌دارد، خمس به آن گوساله تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، خمس ندارد.

س ۱۷۵۵ - آیا چرخ خیاطی مورد نیاز خمس دارد یا نه؟
 ج - چرخ خیاطی، اگر فقط برای حاجت خانه باشد؛ نه برای کسب، خمس ندارد.

س ۱۷۵۶ - شخصی که دارای حساب سال است، یک قطعه قالی به دار دارد تا آن را بیافد، آیا این قالی جزو سرمایه است یا نه؟
 ج - در صورتی که برای احتیاج باشد، نه برای فروش، خمس ندارد.

س ۱۷۵۷ - پولی که با آن خانه رهن کرده و با اجازه‌ی صاحب منزل در آن ساکن شده، در حالی که به آن نیاز دارد، آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟
 ج - اگر در وسط سال حصول ربح، قرض داده باشد، فعلاً چیزی بر او نیست؛ اگرچه چند سال هم گذشته باشد، ولی وقتی مديون، ادائی دین کرد، مرت亨 باید خمس آن را بدهد.

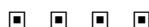
س ۱۷۵۸ - شخصی که سال او اول فروردین مطابق با ذی قعده است و حال قصد زیارت بیت الله الحرام دارد و از ربع سال جاری جهت گذرنامه‌ی مکه‌ی معظمه مبلغ سه‌هزار تومان مصرف نموده و اول سال نو حرکت می‌کند و دوهزار تومان به عنوان مخارج راه می‌برد، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟
 ج - آن‌چه را تا روز آخر سال جهت گذرنامه یا گرفتن بلیط هوایپیما مثلًا به مصرف رسانده، خمس ندارد و آن‌چه را که بخواهد بعد از تمام شدن سال ربح به مصرف برساند، خمس دارد.

س ۱۷۵۹ - اگر کسی در میان سال، چیزهایی که مورد نیاز او در آن سال نیست ولی به صورت عرفی و عادی باید در همان سال آن را برای سال آینده تهیه نماید، از

سود کسب و از چیزی که متعلق خمس است خرید، آیا باید خمس آن را در آخر سال بدهد یا لازم نیست و همچنین چیزهایی که در میان سال دیگر مورد نیاز وی نمی‌باشد ولی برای سال‌های دیگر مورد احتیاج است - مثل لباس زمستانی و تابستانی - آیا باید خمس آن را داد یا نه؟

ج - در فرض سؤال اول، در صورتی که طوری باشد که اگر امثال تهیه نشود، در وقت حاجت فراهم نمی‌شود - نظیر این که چند روز به آخر سال مانده، اگر پول گذرنامه یا کرایه‌ی هوایپیما را حال ندهد در سال بعد موفق به حج نمی‌شود - جزو مؤونه و مخارج سال قبل است و در فرض سؤال دوم، چیزهایی که عین آنها باقی است و از منافع آنها استفاده می‌شود، مثل ظروف و لباس و امثال آنها خمس ندارد و اما چیزهایی که استفاده از آن به تلف نمودن عین است، مثل گندم و برنج و نظایر آن، خمس آن‌چه پس از تمام شدن سال زیاد آمده، باید داد.

س ۱۷۶۰ - هرگاه کسی به فرزند خود وصیت کرد که چندین سال نماز برای او استیجار نماید، آیا اجرت این نمازها جزو مؤونه است یا باید خمس آن را داد؟

ج - جزو مؤونه است و خمس ندارد.

س ۱۷۶۱ - پارچه‌ای جهت کت و شلوار خریده شده و در دکان خیاطی باقی مانده و هنوز برش نکرده که سر سال خمس او رسیده است، آیا به این پارچه خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر موقع خرید مورد احتیاج بوده و اتفاقاً دوخته نشده، خمس ندارد و اگر در موقع خرید محتاج آن نبوده، بلکه برای بعدها خریده، خمس دارد.

☒ خریداری ماشین جهت کسب همراه یا نیاز شخصی به آن

س ۱۷۶۲ - شخصی برای احتیاج کسبی خود، ماشین خریداری نموده، اگر برای انجام معامله یا حمل اجناس سبک از آن استفاده کند، جزو مؤونه است یا سرمایه - چون هم مورد احتیاج شخصی است و هم استفاده کسبی از آن می‌شود - یا باید قیمت آن تقسیط شود؟

«گلپایگانی»: در فرض مسأله، اگر قطع نظر از کسب، محتاج به ماشین باشد و زاید بر شأن او هم نباشد، جزو مؤونه محسوب است و این که در کسب از آن استفاده می‌کند، ضرر ندارد و در غیر این صورت، جزو مؤونه نیست.

* * *

«نکونام»: در فرض مسأله، غلبه‌ی کسب در نوع وسیله مشخص است. اگر وانتباری خریده است و با آن هم کسب می‌کند و هم خود از آن استفاده می‌کند، از موارد سرمایه است و خمس دارد، ولی اگر برای نیاز خود وسیله‌ی نقلیه‌ای؛ مانند پیکان سواری، خریده باشد؛ هر چند گاهی نیز از آن در کسب استفاده می‌کند، خمس ندارد و از موارد هزینه می‌باشد، پس تنها نیاز به وسیله و افزوده بر شأن نبودن، کافی در تبیین نیست؛ بلکه نوع وسیله و غلبه در استفاده نیز ملاک قرار می‌گیرد.

□ □ □ □

س ۱۷۶۳ - شخصی زمینی داشته که قیمت آن بالا رفته و به وسیله‌ی آن مستطیع شده، ولی در رفتن به حج مسامحه کرده و الان مقداری از آن زمین را فروخته و تصمیم دارد به مکه مشرف شود، آیا خمس هزینه‌ی حج را باید بپردازد یا نه؟
ج - اگر اصل زمین متعلق خمس نباشد، مثل این که ارث یا صداق بوده یا آن را از پول خمس داده خریده و برای کسب و استفاده از ترقی قیمت نخریده، آن‌چه را فعلاً فروخته و صرف رفتن به حج می‌نماید، خمس ندارد.

□ □ □ □

س ۱۷۶۴ - بیست سال پیش ملکی که هزار تومان قیمت داشته به عنوان مهر یا ارث به زنی منتقل شده، اکنون آن زن، ملک را به چهل هزار تومان فروخته تا به زیارت حج رود، آیا به اضافه‌ی قیمت، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر در بین سالی که فروخته، صرف در مؤونه - که حج هم از مؤونه است - نماید، خمس ندارد.

س ۱۷۶۵ - شخصی پیش از سال، عازم مسافرت می‌شود و برای خانواده یا دوستان خود اجنبای می‌خشد و بعد از سال، به آن‌ها می‌رساند، آیا در این صورت، خمس واجب است؟

ج - اگر در وقت متعارف خریده باشد، خمس ندارد.

س ۱۷۶۶ - در رساله آمده است که باید خمس آن‌چه که بر نیاز آدمی افزوده است داده شود، مراد از افزوده بر نیاز چیست، برای نمونه، شخص میل دارد چندین دست لباس و کفش تهیه کند یا کتاب‌های گوناگون برای مطالعه یا خوراک‌های متنوع بخرد؛ به طوری که تمام درآمد محدود وی خرج شود، آیا چنین چیزی خمس ندارد؟

ج - حدی ندارد و نسبت به اشخاص تفاوت می‌کند و مراد، مطابق شأن است و لباس و کفش و غذا و کتاب، اگر مورد حاجت متعارف باشد؛ یعنی تهیه‌ی آن‌ها در نظر عرف، اسراف و زیاده‌روی حساب نشود، خمس ندارد؛ هرچند تمام درآمدش خرج شود و آن‌چه را که تهیه کرده، در سال یک مرتبه یا دو مرتبه مورد استفاده قرار بگیرد.

□ درآمد زاید بر مؤونه

س ۱۷۶۷ - ضبط صوتی که بعضی از مؤمنین خریداری می‌کنند تا منبر یا دعای کمیل و مانند آن را ضبط نمایند و در منزل از آن استفاده کنند، از مسؤوله محسوب می‌شود یا باید آن را تخمیس نمود؟
ج - خمس ندارد.

س ۱۷۶۸ - دولت مبلغی پول از کشاورزان به عنوان قسط می‌گیرد تا زمینی را به آنان واگذار نماید و از طرفی نیز معلوم نیست که زمین را به کشاورزان بدنهنده و ملک آنان بنمایند، بلکه فقط به زبان می‌گویند قسط ملک است، آیا مبلغی را که آنان به عنوان قسط ملک می‌پردازند خمس دارد یا نه؟
ج - بله پول مذبور از عواید سال محسوب و زاید بر مؤونه است، باید خمس آن را داد.

س ۱۷۶۹ - بعضی از اشیای جزیی مثلاً مهر نماز که از کربلا می‌آورند، اگر سال بر آنها بگذرد، متعلق خمس می‌شود یا نه؟
ج - اگر از ارباح خریده شده یا هدیه باشد و در سال مورد حاجت نشده، خمس آن را بپردازند.

س ۱۷۷۰ - زمین‌هایی که به عنوان تقسیم اراضی به دست کشاورزان رسیده است؛ حال یا آن را مالک شده‌اند و یا آن را اجاره کرده‌اند و دولت نیز مبلغی پول در هر سال به عنوان قسط ملک از آنان می‌گیرد، آیا این مبلغ خمس دارد یا خیر؟ و اگر خمس دارد، آیا کشاورزان باید خمس آن را بدنهنده یا مالکان اولی زمین که دولت زمین را از آنان گرفته است؟
ج - پولی که در این گونه موارد به عنوان قیمت ملک صرف می‌شود، مؤونه

نیست؛ زیرا اگر معامله به وجه شرعی واقع شده باشد، سرمایه حساب می‌شود و در صورتی که بدون وجه شرعی باشد، مال خود را اتلاف نموده؛ پس در هر دو صورت، خمس دارد و اگر پول را به عنوان مال الاجاره پرداخته، در صورتی که به وجه شرعی باشد، بر زارع چیزی نیست و اگر به غیر وجه شرعی باشد، زارع باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۷۱ - شخصی کارمند اداره است و از آن اداره، مبلغ بیست هزار تومان وام می‌گیرد تا در مدت بیست سال، از حقوق او کسر کنند و سودی نیز از او نمی‌گیرند، آیا به مبلغ مذکور، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟ و در صورت تعلق، آیا باید خمس همه‌ی پول را یک‌جا بدهد یا در مدت بیست سال، خمس هر بخشی را سر سال بدهد؟

ج - در فرض مسأله، خمس دفعه به مجموع بیست هزار تومان تعلق نمی‌گیرد. بلی، چنان‌چه این پول را صرف در مؤونه ننماید، در هر سالی هر مقدار از قرض ادا شد، خمس آن را بدهد.

س ۱۷۷۲ - در این قریه، آب آشامیدنی وجود ندارد و مردم در خانه‌ی خود آب انبار درست کرده و در زمستان آب باران جهت مصرفی سال ذخیره می‌کنند و گاه آب کم می‌آید و آب را با تانکر خریداری نموده و در آن آب انبار می‌ریزند، آیا اضافی این آب نیز در پایان سال باید قیمت شود و خمس آن را بدهند یا خیر؟ «گلپایگانی»: اگر فعلاً که در حوض ریخته شده مالیت داشته باشد که قابل فروش باشد، خمس دارد، ولی معلوم نیست مال محسوب شود؛ هرچند مورد حاجت باشد و لذا بعید نیست خمس نداشته باشد.

«نکونام»: با آن که آب گفته شده مالیت دارد، آب مورد نیاز خمس ندارد.

س ۱۷۷۳ - جمعی از مؤمنان وجوهی را به عنوان مخارج زیارت عتبات مقدسه، در شب های جمیع آوری نموده اند و در آخر سال، مبلغی از آن یا همهی آن به مصرف نرسیده، آیا لازم است خمس آن مبلغ داده شود یا این سفرها؛ اگرچه در سال های بعد واقع شود، به منزله نیازهای بین سال است؟

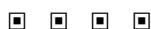
ج - در فرض مسأله، اگر وجهی که داده شده، در نظر عرف، پس گرفتن آن رکیک است که فی الحقيقة جزو مخارج سال گذشته به شمار می رود، خمس ندارد و اگر به عنوان امانت است که هر وقت صاحب مال می خواهد پس بگیرد، مانع ندارد و مرسوم است که هر کس بخواهد پس می گیرد، خمس آن واجب است.

س ۱۷۷۴ - شخصی قبر آماده برای خود می خرد که پس از فوت در آنجا دفن شود، آیا به این قبر، خمس تعلق می گیرد یا نه؟
 «گلپایگانی»: احتیاط لازم آن است که خمس قبر مزبور را بدهد، مگر آن که خریدار در سال خرید، فوت نماید که در این صورت، عدم وجوب خمس بعید نیست.

* * *

«نکونام»: چنانچه سال بر آن بگذرد، خمس دارد.

س ۱۷۷۵ - کسی که خانه مسکونی داشته، ولی در اثر ضيق مکان، خانه دیگری نسيه خریداری کرده و خانه ای اول را به مبلغ سی هزار تومان فروخته و پس از ادائی دین خانه دومی، مبلغ پنج هزار تومان زياد آمده است، آیا بر اين زياده، خمس تعلق می گيرد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، شخص مذكور مبلغ پنج هزار تومان زياد بر مونه دارد و باید خمس آن را بدهد.

س ۱۷۷۶ - اگر کسی پولی را برای تهیه‌ی لوازم زندگی در اختیار دیگری گذارد و وکیل، چیزهای مورد لزوم را پیدا نکند تا برای موکل بخرد و هنوز سال بر آن پول نگذشته و چیز دیگری غیر از اموری که موکل خواسته بوده یا نوع دیگر از آن جنس مورد لزوم را خریداری کند تا بعد تبدیل کرده شیء مورد نظر را تهیه نماید، در این حال، سال آن فرا برسد، آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، اگر به مصرف خرید چیزی که از مؤونه است در بین سال رسیده باشد، خمس ندارد و اگر در آن سال صرف در مؤونه نشده است، خمس دارد.

س ۱۷۷۷ - شخصی که وقت حساب سال وی اول تیر ماه است، در خداداد ما، یک تخته قالی می‌خرد و چون پسند واقع نمی‌شود آن را پس می‌دهد و فروشنده و عده می‌دهد که قالی دیگری برای او بخرد و پس از پنج ماه، یک تخته قالی به او تحویل می‌دهد و چون در هنگام تحویل قالی، چهار ماه بعد از وقت حساب سال اوست، آیا پول قالی خمس دارد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، خمس پول را باید بدهد.

س ۱۷۷۸ - اگر دولت ایران به دانشجوی مقیم خارج ماهانه مبلغی پرداخت نماید و شرط کند که بعد از اتمام تحصیل: (الف) معادل همان مبلغ را به دولت برگرداند؛ (ب) دو برابر مدت سال‌های دریافت پول، برای آنها کار کند؛ (ج) فقط به ایران بازگردد و کار کند. آیا به چنین پولی خمس تعلق می‌گیرد یا خیر و رفتن به حج با آن چگونه است؟

ج - در فرض سؤال، اگر وجوهی که دولت می‌پردازد به عنوان وام باشد و شرایط مذکوره کلا یا بعضی در خود وام شرط گردد ربا و حرام است و

گیرنده مالک آن نمی‌شود تا احیاناً خمس یا حج واجب گردد و اگر به عنوان تملیک به شرط بدهد؛ به این نحو که دولت بگوید این پول را به دانشجو می‌دهم؛ یعنی تملیک می‌کنم یا مثلاً مخارج او را متکفل می‌شوم به شرط بند الف و ب وج؛ کلا یا بعضاً، در این صورت چنان‌چه وجوده مؤخوذه تا بعد از وفای به شروط مصرف شود، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد و استطاعت هم حاصل نمی‌شود و اگر تا بعد از وفای به شروط باقی بماند، خمس تعلق می‌گیرد و چنان‌چه می‌تواند با آن به حج برود و برگردد و امور معاش او مختل نمی‌شود، در آن سال مستطیع شده و حج واجب است.

س ۱۷۷۹ - شخصی سال محاسبه‌ی خمس خود را مشخص نموده و یک ماه پیش از حساب سال، مقداری گندم از زراعت خود بهره می‌برد، تکلیف خمس آن چه می‌شود؟

ج - در صورتی که برای تمام درآمد خود یک سال دارد و این گندم تا آخر سال به مصرف مؤونه نرسد، باید خمس آن را بدهد و می‌تواند برای زراعت خود سال جداگانه قرار دهد.

س ۱۷۸۰ - از لباس بچه که کنه شده بود کیسه درست کرده و بعد از گذشت سال آن را فروختم، آیا خمس دارد یا خیر؟

ج - بله، خمس دوخت کیسه‌ها را بدهید، ولی پارچه‌ی آن خمس ندارد.

س ۱۷۸۱ - شخصی به زیارت حج بیت الله الحرام مشرف شده و اجنبی را از عربستان آورده است، از طرفی دوستان و آشنایان نیز برای او اشیایی به عنوان

کادو آورده‌اند و قبل از این که اجناس سوغاتی را به صاحبانش بدهد یا آن‌چه را برای خود آورده استفاده کند، سال شرعی او رسیده است، آیا به این اجناس خمس تعلق می‌گیرد؟

ج - در فرض سؤال، خمس آن‌ها را باید بدهد.

▣ خمس مال موروثی

س ۱۷۸۲ - اگر املاکی از طریق ارث برای شخص بماند و بداند که خمس آن داده نشده، آیا باید خمس آن را بدهد؟ و بر فرض تعلق خمس، آیا باید قیمت فعلی آن را تخمیس نماید یا قیمت زمان خرید مورث را؟

ج - خمس آن واجب است و با شک در این که به عین پولی که متعلق خمس شده خریده یا به پولی که از عواید بین سال بوده یا به ثمن کلی خریده و از پولی که خمس به آن تعلق گرفته ادا کرده است، خمس قیمت خرید کافی است.

س ۱۷۸۳ - ارثی که مورد خمس است، آیا قیمت فعلی آن را باید حساب نمود یا وقت اشتغال ذمه‌ی مورث را؟

ج - اگر به عین تعلق گرفته باشد، قیمت فعلی را باید حساب نمود.
لازم است قیمت آن را به ارزش روز حساب نماید.

▣ مال موروثی که قیمت آن ترقی کرده

س ۱۷۸۴ - اموالی از مورث به ورثه منتقل شده که در موقع انتقال، ارزش زیادی نداشته، ولی امروزه قیمت آن چند برابر شده، آیا به زیادی قیمت آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟ و بر فرض که تعلق نگیرد، بعد از فروش، زیادی آن به منزله‌ی

سود مکاسب است یا حکم دیگری دارد؟

ج - در مثل زمین و آب و مستغلات که برای فروش خریده نشده تا نفروخته، زیادی خمس ندارد و پس از فروش، زیادی قیمت، ربح سال فروش محسوب می‌شود که اگر صرف مؤونه‌ی سال نشد، خمس دارد و اگر اجناس جهت فروش باشد که وارث هم برای فروش و استفاده از ترقی قیمت آن، آن را نگاهداری نموده باشد - از قبیل اجناس دکان و مغازه - زیادی قیمت، خمس دارد و اگر صرف در مؤونه‌ی سال نشود، ادائی آن لازم است.

س ۱۷۸۵ - شخصی زمینی را به مبلغ هزار تومان خریده و هزار تومان نیز نهال سیب خریداری و در آن غرس نموده و خمس این دوهزار تومان را حساب کرده، و احداث باغ به منظور استفاده از میوه‌ی آن بوده که در هر سال میوه را بفروشد و از این طریق بهره‌برادری نماید. بعد از چند سال چهل‌هزار تومان ارزش پیدا کرده و صاحب باغ فوت نموده و باغ مزبور به ورثه‌ی او منتقل شده و فعلاً شاید هشتادهزار تومان بلکه بیشتر ارزش داشته باشد، آیا خمس به چنین باغی تعلق گرفته یا نه؟ و بر فرض تعلق، تنها خمس میوه را باید بدهد یا خمس قیمت باغ نیز باید داده شود، و همچنین بر فرض وجوب ادائی خمس، آیا خمس چهل‌هزار تومان زمان حیات مورث را باید بدهنند یا خمس قیمت فعلی آن را که هشتادهزار تومان است ادا نمایند؟

ج - در فرض مسأله که خمس دوهزار تومان داده شده، نمو متصل نهال‌های غرس شده خمس دارد، ولی ترقی قیمت سوچیه تا زمان فوت و همچنین بعد از فوت خمس ندارد. بلی، اگر ورثه، آن را بفروشنند، ترقی قیمت بعد از موت، جزو دخل روز فروش می‌باشد که اگر از مؤونه‌ی سال

۶۷ اضافه باشد، واجب است خمس آن را بدهنند و میوه جزو عواید سال فروش خود میوه است.

س ۱۷۸۶ - بنده حساب سال دارم و زمینی را ده سال قبل با پول خمس داده شده خریدم و قیمت آن هم‌اکنون ده برابر شده و بخشی از ترقی قیمت برآمده از خدمات و بنای خانه و کاشت درخت و حفر چاه می‌باشد و فعلاً مالک قبلی، آن را به اجبار و با کمک اهل جور به این عنوان که زمین را نفوخته‌ام و با پرداخت یک و نیم برابر قیمت اولی به عنوان مصالحه از من گرفت و بنده به جهت این که ضرر زیادی نبینم این پول را گرفتم، اکنون تکلیف بنده نسبت به خمس زیادی قیمت اولی بر فرض رضایت یا عدم رضایت چیست؟

ج - اگر خانه و حفر چاه و غرس اشجار برای سکونت و استفاده‌ی شخصی باشد، خمس ندارد و اگر برای مؤونه نبوده، واجب است خمس غیر زمین داده شود؛ اگرچه بعد از تعلق خمس و مسامحه در ادا، دیگری آن را غصب کند و اما زیادی پول آن، با رضایت در مصالحه، جزو عواید سال محسوب است و در زاید بر مؤونه‌ی سال، خمس لازم است، و هم‌چنین است اگر مصالحه نکرده باشد و به عنوان تقاض از غاصب گرفته باشد، از عواید سال محسوب و در زاید بر مؤونه‌ی آن، خمس لازم است.

س ۱۷۸۷ - اگر شخصی مالی را ارث برد و سپس قیمت آن افزایش یابد، آیا خمس زیادی قیمت را باید پرداخت یا نه؟ مثلاً اگر زمین یا باغی مبلغ هزار تومان قیمت داشت و بعد از انتقال به وارث و پس از چند سال که در ملک او مانده قیمت باغ یا زمین ده هزار تومان شد، آیا نه هزار تومان افزوده خمس دارد یا نه؟ و سؤال دیگر این که اگر کسی زمین زراعتی دارد و خمس آن را داده یا آن را با

پول خمس داده شده خریداری نموده و چند سال بر آن گذشته و ترقی قیمت پیدا کرده چنان‌چه زمین مذکور را با زمین دیگر یا با خانه‌ی زاید بر مؤونه که می‌خواهد آن را نگاه دارد و اجاره دهد معاوضه نماید و مقداری نیز پول بدهد یا سربه‌سر معاوضه کند، آیا مقداری که ترقی قیمت پیدا کرده، خمس دارد یا خیر؟

ج- تا موقعی که آن ملک را نفروخته، ترقی قیمت خمس ندارد و هر وقت فروخت، ترقی قیمت، ربح روز فروش محسوب است که اگر در بین سال به مصرف مؤونه رسید، خمس ندارد و اگر باقی ماند، خمس دارد و در مورد سؤال دوم، اگر سربه‌سر معاوضه کند، ترقی قیمت خمس ندارد، ولی اگر مقداری هم پول داده به آن مقدار پولی که داده خمس تعلق می‌گیرد.

س ۱۷۸۸- اگر با پول خمس داده شده، دو قطعه زمین خریداری شود و هر دو قطعه، افزایش قیمت پیدا کرده و می‌خواهد یکی از این دو قطعه زمین را ساختمان کند و دیگری را بفروشد و تا آخر سال موفق نشود، اکنون خمس افزایش قیمت کدام زمین را باید بدهد؟

ج- هر کدام از آن دو را که فروخت، خمس ترقی آن را بدهد.

س ۱۷۸۹- شخصی زمینی را با پول خمس داده شده خریده تا در آن خانه بسازد و پیش از رسیدن سال خمس، از آن منصرف شده و می‌خواهد آن را بفروشد و زمینی در جای دیگر بخرد و سال به آخر می‌رسد اما موفق به فروش آن نمی‌شود، در این صورت، آیا خمس زیادی قیمت زمین را باید بدهد یا خیر؟

ج- تا نفروخته، خمس آن لازم نیست.

س ۱۷۹۰ - شخصی چند سال پیش دکانی را خریده و خمس پول آن را داده و در حال حاضر آن را فروخته است، آیا قیمت افزوده‌ی آن خمس دارد یا نه؟
ج - اگر در همان سال که فروخته، مازاد بر قیمت خرید، صرف در مؤونه شود، خمس ندارد والا خمس آن واجب است.

□ □ □ □

س ۱۷۹۱ - زمینی که خمس آن را داده‌اند بعد از چند روز می‌فروشنند، آیا افزوده‌ی قیمت آن خمس دارد یا نه؟

ج - اگر جهت تجارت خریده باشد، زیادی قیمت آن از عواید سال ترقی است و اگر برای نگاهداری خریده‌اند، زیادی آن از عواید سال فروش است و در هر دو صورت، چنان‌چه صرف مؤونه‌ی آن سال نشود، باید خمس آن را بدهد.

□ □ □ □

س ۱۷۹۲ - کسی خمس برنج یا گندم را داده و سپس آن را بفروشد، حال اگر از پول آن در آخر سال مقداری زیاد آید، آیا خمس آن را باید جدا کند یا نه؟ و هم‌چنین به عکس آن، شخصی خمس پول را داده و با پول خمس داده شده برنج خریده و مقداری از آن برنج نیز در پایان سال زیاد می‌آید، آیا خمس زیادی آن برنج را باید پدهد یا نه؟

ج - چیزی که خمس آن داده شده، پول آن هم خمس ندارد، مگر آن که به زیادتر از قیمتی که خمس آن را داده بفروشد که خمس آن زیاده - در صورتی که صرف مؤونه‌ی سال نشود - لازم است و هم‌چنین چیزی که به پول مخمس خریده شده، خمس ندارد.

□ □ □ □

☒ خیریه یا پس‌انداز

س ۱۷۹۳ - اگر در راه خدا پولی را به صندوق بريزند و به طوری باشد که از ملک صاحب پول خارج نشود، آیا می‌توان صندوق‌دار را هنگام پرداخت وکيل کرد تا اگر آن پول از هزينه‌های سال زياد آمد، خمس آن را از طرف صاحبان آن اخراج کند یا نه؟

ج - با فرض آن که امانت باشد، اشکال ندارد که صندوق‌دار را وکيل در اخراج خمس نمایند.

س ۱۷۹۴ - اگر صاحبان پول به صندوق دار وکالت دهند، آیا باید سال هر یک از ايشان را جداگانه در نظر گرفت یا اين که صندوق‌دار خود می‌تواند برای صندوق، سال قراردهد؟

ج - با فرض امانت، باید سال هر یک از صاحبان پول را جداگانه لحاظ نماید، لکن امانت بودن محل تأمل است.

س ۱۷۹۵ - آیا به پول‌های خیریه‌ای که پس از یک سال در صندوق مانده یا بر نيازندي‌های خيري - که در محيطی در نظر گرفته شده - مبلغی اضافه آيد، خمس تعلق می‌گيرد یا نه؟ و چنان‌چه پول مذكور را - جهت توسعه دادن به اعمال خيريه - به کار اندازند، خمس به منافع آن تعلق می‌گيرد یا نه؟

ج - در صورتی که صاحبان پول، پول را در صندوق، امانت می‌گذارند؛ به‌ نحوی که هر زمان بخواهند جهت خود بردارند بتوانند، خمس تعلق می‌گيرد و اگر به‌ نحوی است که سلب اختیار از صاحبان پول شده، خمس ندارد و همین طور است حکم منافع.

س ۱۷۹۶ - عده‌ای صندوق تعاونی تشکیل داده‌اند که هر کس در هر ماه، پنجاه تومان به آن واریز نماید و بعد از مدت معین، اگر نیاز پیدا کرد سه برابر موجودی خود از صندوق به عنوان قرض بگیرد و به اقساط ماهانه به صندوق بپردازد، آیا به پولی که جمع می‌شود و سال از آن می‌گذرد، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟ و در صورتی که علم پیدا کنیم که صاحبان پول، خمس آن را نداده‌اند یا شک داشته باشیم که آیا خمس آن را داده‌اند یا نه، چه حکمی دارد؟

ج- هر کسی نسبت به پول خودش، اگر طوری است که هر وقت بخواهد بتواند پس بگیرد؛ چنان‌چه سال بر آن بگذرد، باید خمس آن را بدهد و نسبت به پول دیگران در صورتی که بدانند عین پولی که به صندوق داده‌اند متعلق خمس شده و نپرداخته‌اند، تصرف در آن جایز نیست و اگر شک در این جهت داشته باشند، تصرف در آن جایز است.

س ۱۷۹۷ - در توضیح المسائل آمده است: کسی که با دیگری شریک است، اگر خمس منافع خود را بدهد و شریک وی خمس نپردازد و در سال بعد، از مالی که خمس آن را نداده، مبلغی برای سرمایه‌ی شرکت بگذارد، هیچ کدام نمی‌توانند در آن تصرف کنند، آیا این حکم در شرکت تعاونی یا صندوق ذخیره نیز جاری است یا نه؟ چون در این دو قسم، عده‌ای به تدریج پول می‌گذارند و با نظر هیأت نظارت، وام بدون بهره داده می‌شود و همین‌طور آن را باز پس می‌دهند و دوباره وام می‌گیرند، آیا این افراد باید خمس بدهند یا نه؟

ج- در صندوق پسانداز که به عنوان قرض داده می‌شود، این حکم جاری نیست و اما در هر موردی که عنوان شرکت باشد، این حکم جاری می‌باشد.

﴿زکات، صدقه، خمس و مظالم﴾

س ۱۷۹۸ - مبلغی به عنوان زکات یا هدیه و صدقه‌ی مستحبی به شخصی داده می‌شود و بعد از شش ماه دیگر باز وجهی به عنوان زکات یا هدیه و صدقه به او می‌رسد، در سر سال اعطای اول، مقداری از وجه اول یا دوم باقی مانده و حال آن که به اعتبار سالی که در فقر معتبر شده باز فقیر است، آیا باید خمس باقی‌مانده را بدهد یا نه؟ و بر فرض لزوم، آیا باید خمس را در همان وقت بپردازد یا دومی را می‌تواند تأخیر بیندازد؟

«گلپایگانی»: در زکات، خمس واجب نیست، ولی در هدیه، اگر زاید بر مؤونه‌ی سال باشد، خمس لازم است و در هدیه‌ی مفروضه نیز می‌تواند ادائی خمس را تا آخر سال تأخیر بیندازد و در صدقه‌ی مستحبی، اگر صرف در مؤونه نشود، به احتیاط واجب، باید خمس آن را بدهد.

* * *

«نکونام»: مالی را که فقیر بابت خمس و زکات و صدقه‌ی مستحبی یا واجب گرفته است، واجب نیست خمس آن را بدهد.

□ □ □ □

س ۱۷۹۹ - مبلغی که بابت رد مظالم گرفته می‌شود و از هزینه‌ی سال زیاد می‌آید، آیا خمس دارد یا نه؟

ج - خمس ندارد.

□ □ □ □

س ۱۸۰۰ - آیا زکات یا خمس نیز زکات یا خمس دارد که اگر به کسی خمس یا زکات بدهند و از هزینه‌ی سال وی زیاد آید، باز خمس یا زکات دارد یا نه؟
ج - خمس، خمس ندارد، ولی نباید سید زیادتر از مخارج سال خمس بگیرد و در زکات، اگر گندم یا کشمش یا خرما بابت زکات به فقیر بدهند،

زکات ندارد، لکن اگر به مقدار نصاب طلا یا نقره یا گاو یا گوسفند یا شتر به فقیر بدهند و یک سال پیش او بماند، باید زکات آن را بدهد.

س ۱۸۰۱ - اگر به مقدار نصاب زکات طلا یا نقره یا شتر یا گاو یا گوسفند به عنوان خمس یا مظالم یا صدقه واجب دیگر یا صدقه‌ی مستحب به فقیر بدهند و یک سال پیش او بماند، باید زکات آن را بدهد یا نه؟

ج - بلی، باید زکات آن را بدهد، لکن اشیایی که به عنوان صدقه‌ی واجب به کسی می‌دهند، خمس به آن‌ها تعلق نمی‌گیرد.

س ۱۸۰۲ - اگر بر مالی که سید به عنوان خمس گرفته است سال بگذرد، آیا باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج - عین مالی که بابت خمس به سید فقیر می‌دهند، خمس ندارد، لکن بر منافع آن، خمس تعلق می‌گیرد؛ مثلاً اگر درختی را بابت خمس به سید بدهند و میوه‌ی آن درخت از مؤنه‌ی سال زیاد بیايد، باید خمس زاید را بدهد.

■ سرمایه ساختن لوازم زندگی

س ۱۸۰۳ - چند عدد فرش که مورد نیاز بود فروختم و با آن یک باب دکان جهت کسب خریداری نمودم و برای این کار مبلغ پنج هزار تومان نیز هزینه شده و در این مغازه، مشغول کسب هستم، آیا وجه مذکور خمس دارد یا نه؟

ج - در فرض مسأله، فعلاً مقابل قیمت خرید فرش، خمس ندارد، لکن خمس مقابل مازاد بر قیمت خرید را باید بدهید و پس از تهیه‌ی فرش،

خمس قیمت خرید فرش را نیز بدهید و مابقی وجه دکان، اگر از منافع تهیه شده، خمس دارد.

س ۱۸۰۴ - شخصی، خانه‌ی مسکونی خود را که پیش از این به ده هزار تومان خریده بوده، اکنون به صد هزار تومان فروخته تا پول آن را سرمایه قرار دهد و تجارت کند و امارات معاش نماید، آیا نو ده هزار تومان زاید بر قیمت خرید خمس دارد یا نه؟
ج - بله، تخمیس آن لازم است.

س ۱۸۰۵ - اگر چیزی از لوازم زندگی خود، مانند خانه یا اثاث آن را بفروشد و سرمایه‌ی کسب قرار دهد تا موقعی که مثل آن را تهیه نکرده و نیز نیاز وی از آن بر طرف نشده، خمس به آن سرمایه تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - در مفروض سؤال، به قیمت خرید خانه و لوازم زندگی، خمس تعلق نمی‌گیرد، ولی بر مازاد از قیمت خرید که جزو سرمایه شده، تعلق می‌گیرد.

□ پس انداز هزینه‌ی زندگی

س ۱۸۰۶ - کسی که خانه‌ی مسکونی ندارد، اگر بخواهد در آمدهای چندین سال را جمع کند که با آن، خانه خریداری کند، وظیفه او نسبت به خمس آن چیست؟ و آیا پیش از خریداری خانه، مستطیع می‌شود یا نه؟
ج - خمس فایده و عواید هر سال را که ذخیره می‌کند باید بدهد و نسبت به حج، چنان‌چه به نحوی است که اگر این پول را صرف تشرف به حج نماید به واسطه‌ی نداشتن خانه، در زحمت می‌افتد، استطاعت حاصل نیست.

س ۱۸۰۷ - کسی که خانه و زندگی تشکیل نداده و احتیاج به خانه دارد؛ چنان‌چه پولی از هزینه‌ی سال وی اضافه آید که آن را برای خرید خانه یا فرش یا دیگر لوازم کافی نیست و باید چند سال اضافه بر خرجش را پس‌انداز کند تا بتواند آن را خریداری نماید، آیا به این پول، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - بله، خمس به وجه مزبور تعلق می‌گیرد، باید خمس آن را پردازد.

س ۱۸۰۸ - آیا به برهی گوسفندی که برای خوراک خانواده تا دو سال پرورانده می‌شود، بعد از تمام شدن سال اول، خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - خمس آن لازم است.

▣ خمس نمای متصل و منفصل

س ۱۸۰۹ - بنده پنجاه رأس گوسفند دارم که از پول خمس داده شده خریداری شده و غیر از آن، درآمدی ندارم، در این صورت، آیا در موقع حساب سال، فقط درآمد گوسفند باید حساب شود یا از خود سرمایه‌ی گوسفند که خمس آن ادا شده بود نیز حساب شود؟

«کلپایگانی»: به نظر حقیر، آن‌چه به گوسفندان از نمای متصل و منفصل اضافه شده، خمس دارد.

«نکونام»: نمای متصل و منفصل هر دو خمس دارد.

س ۱۸۱۰ - آیا نمای گاو و گوسفند و مانند آن که مورد نیاز و برای مؤونه‌ی سال است خمس دارد، یا نه؟
ج - اگر نماء مثلًا چاق شدن گوسفندی است که شیر آن مورد احتیاج

شخصی می‌باشد، خمس ندارد و اگر مقصود، نمای منفصل آن‌ها مثل اولاد آن‌هاست، در صورتی که برای مصرف شخصی باشد باز هم خمس ندارد و اگر مورد احتیاج نیست، خمس دارد.

﴿ گذشتن سال بر اجرت عمل، پیش از انجام آن

س ۱۸۱۱ - شخصی هزینه‌ی زندگی خود را از کسبی که دارد تهیه می‌کند، ولی می‌خواهد به زندگی خود توسعه دهد و به این منظور یک قطعه باغ را خریداری نموده و قالی نیمه بافت خود را که هنوز تمام نشده فروخته و پول آن را با پانصد تومان پول خمس داده شده، بابت قیمت باغ، پرداخته و سال خمس او نیز اول تابستان است و قالی بعد از آن بافته می‌شود، ولی قیمت آن را پیش از سرسید، جهت خریدن باغ گرفته است؛ بنابراین باید خمس باغ را در ابتدا بعد از خریداری آن بدهد یا موقع سرسید؟ و آیا باید خمس را پیش از تحويل عمل بپردازد یا بعد از تحويل عمل که در نتیجه، جزو منافع سال آینده او می‌گردد؟

ج - در فرض مسأله، به مقدار پانصد تومان خمس، خمس ندارد و نسبت به مابقی بعد از تحويل عمل، خمس واجب می‌شود.

س ۱۸۱۲ - کسی که برای خود سال قرار نداده باشد و حقوق روزمره بگیرد؛ چنان‌چه روزمره چند سال را یک مرتبه بگیرد و روزانه یا ماهانه حقوق نداشته باشد، باید خمس حقوقی را که گرفته بدهد یا نه و آیا داشتن درآمدی غیر از حقوق کارگری یا نداشتن آن موجب تفاوت در حکم می‌شود یا نه؟

ج - حقوق مأْخوذه، اگر قبل از عمل، اخذ شده باشد، به مقدار عمل هر سال، از عواید آن سال محسوب می‌شود؛ چنان‌چه در آخر هر سال، از آن مبلغ چیزی زاید بر مؤونه باشد، خمس به آن تعلق می‌گیرد والا اگر صرف

مؤونه شده باشد یا در سال‌های قبل، آن را صرف مؤونه کرده باشد، خمس ندارد و اگر از سال‌های پیش حقوق طلبکار بوده که شرعاً حق مطالبه‌ی آن را داشته و بعد از چند سال، طلب خود را وصول نموده، از عواید سنتات قبل محسوب است و بعد از گرفتن، باید خمس آن را بدهد، ولی اگر طوری است که با مراجعه قابل وصول است و در اثر مسامحه وصول نمی‌شود، باید موقعی که یک سال از تاریخ طلب گذشت، خمس آن را بدهد و فرقی نیست که عواید دیگری نیز داشته باشد یا نه.

س ۱۸۱۳ - هرگاه از کسی مبلغی قرض بگیرد تا برای وی کار کند و سال خمس فرا رسید و هنوز بخشی از آن پول مانده باشد که در برابر آن کاری انجام نداده، آیا این پول خمس دارد یا نه؟

ج - خمس ندارد.

س ۱۸۱۴ - شخصی آخر سال، مال خود را حساب می‌کند و چیزی ندارد که ادای خمس نماید، جز مبلغی که برای اجرت نماز استیجاری دریافت نموده، آیا باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج - در فرض مسئله، خمس آن مبلغ واجب نیست، مگر آن که آن پول تا سال دیگر بماند و نماز را هم تا آن وقت بجا آورده باشد.

﴿ خمس جهیزیه

س ۱۸۱۵ - جهیزیه‌ی دختری که پدر آن را با نداشتن سال خمسی فراهم کرده است، خمس دارد یا نه؟

ج - اگر دختر در معرض شوهر رفتن بوده و یقین ندارد که به عین آن چه

پدرش به او داده خمس تعلق گرفته، چیزی بر او نیست و غالبا هم همین نحو است که یقین پیدا نمی شود.

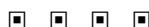

س ۱۸۱۶ - جهیزیه‌ای را که دختر از کسب خود تهیه می‌کند خمس دارد یا نه؟
ج - اگر در معرض تزویج و حاجت باشد و از عواید بین سال، اشیای لازمه را تهیه کند، خمس ندارد.

س ۱۸۱۷ - اگر چیزی به عنوان جهیزیه‌ی دختر اول خریداری شود و در منزل بماند، برای دختر دوم خمس دارد یا خیر؟ و نیز همان‌طور که دختر، اگر در معرض شوهر کردن باشد؛ چنان‌چه خود یا پدر و مادر وی از درآمد وسط سال جهیزیه تهیه نمایند، خمس آن واجب نیست، آیا این حکم در مورد پسر نیز هست؛ یعنی اگر پسر خود از درآمد وسط سال قبل از ازدواج، لوازم زندگی که بعد از این به آن احتیاج پیدا می‌کند تهیه نماید یا پدر و مادر برای وی تهیه کنند، خمس دارد یا نه؟

ج - آن‌چه از وسائل زندگی که برای دختر اول تهیه شده و در منزل مانده، مشمول خمس می‌شود و حکم مذکور در سؤال دوم نسبت به پسر جاری نیست، بلی چیزهایی که در همان سال ازدواج مورد احتیاج است از مؤونه محسوب می‌شود.

س ۱۸۱۸ - جهیزیه‌ای داشته‌ام که در سال اول چون با مادر شوهرم زندگی می‌کردم چندان مورد استفاده قرار نگرفته بوده، و بعد کم و بیش مورد استفاده قرار گرفته و چند سال است که مورد استفاده نیست، آیا چنین ظرف‌هایی خمس دارد یا نه؟ و دیگر این که سماوری قدیمی است که جزو جهیزیه‌ام بوده و هیچ گاه مورد

۷۹
استفاده قرار نگرفته و فقط جنبه‌ی دکور داشته که در سال‌های اول زندگی، از آن استفاده‌ی دکوری نیز نمی‌شده و هم‌اکنون استفاده‌ی دکوری دارد، آیا این سماور خمس دارد یا نه؟

ج - چیزهایی که از جهیزیه برای حفظ آبرو مورد احتیاج بوده؛ هرچند از آن استفاده نشده باشد، خمس ندارد.

■ پس‌انداز خرید جهیزیه

س ۱۸۱۹ - برخی برای خرید جهیزیه دختر خود در یکی از بانک‌ها حساب پس‌انداز باز می‌کنند تا به مرور زمان هزینه‌ی تهیه‌ی جهیزیه را آماده کنند، آیا به این پول، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر وجهه را در بین سال به دختر بخشیده، بر پدر خمس واجب نیست، لکن چون دختر، پیش از گذشتن سال بر آن، آن را به مصرف تهیه‌ی جهیزیه نرسانده، باید خمس آن را بدهد، و اگر وجهه را به دختر بخشیده، خود آن شخص باید خمس آن را ادا کند و جهیزیه‌ی مورد حاجت برای دختری که در معرض شوهر کردن باشد، از لوازم است و خمس ندارد.

س ۱۸۲۰ - دختر در خانه‌ی پدر قالی بافته و پول آن را جهت جهیزیه‌ی خود جمع کرده، آیا به آن پول، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - بله، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۸۲۱ - کسانی که قدرت مالی برای تهیه‌ی جهیزیه در موقع عقد و عروسی ندارند، از چند سال قبل وجهی به عنوان پس‌انداز و به نام دختر در بانک می‌گذارند و سال بر آن می‌گذرد، آیا به آن پول، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - در فرض سؤال، خمس به آن تعلق می‌گیرد. بله، اگر موقعی که دختر

در معرض ازدواج است، اجناس به عنوان جهیزیه‌ی او خریداری نمایند، خمس به آن تعلق نمی‌گیرد؛ اگرچه سال بر آن بگذرد.

▣ خمس سکه‌ی طلا بدون زنجیر

س ۱۸۲۲ - آیا به سکه‌ی طلا در صورتی که زنجیر نداشته باشد، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر از ارباح مکاسب و جهت زینت باشد، خمس ندارد.

«نکونام»: منظور از زنجیر نداشتن سکه این است که استفاده‌ی زینتی ندارد که در این‌گونه موارد، خمس به آن تعلق می‌گیرد؛ هر چند ممکن است سکه، زنجیر نداشته باشد، ولی از آن استفاده‌ی زینتی شود که در هر صورت، ملاک مورد خمس بودن یا نبودن، زینتی بودن یا پشتوانه قرار دادن آن است؛ نه داشتن زنجیر یا نداشتن آن.

▣ اشیایی که مورد نیاز نیست

س ۱۸۲۳ - گهواره و اثاثیه‌ای که مورد استفاده‌ی کودک قرار گرفته، چند سال بدون استفاده مانده است، آیا اکنون خمس دارد یا نه؟
ج - در فرض سؤال که سال اول، آن را استعمال کردند، خمس ندارد.

س ۱۸۲۴ - دختری پیش از شوهر رفتن، پدرش مبلغ چهارهزار تومان از ظرف و فرش و دیگر لوازم به عنوان جهیزیه به او داده و به خانه‌ی شوهر برد، حال قیمت آن بالا رفته و دو برابر شده، فعلاً این دختر در نظر دارد اثاثیه‌ی مذکور را

بفروشد و به مکه رود، در این صورت، آیا به این پول، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج- چنان‌چه مورد حاجت بوده و فعلاً مورد حاجت نیست، خمس ندارد
و اگر از اول زیادی بوده و مورد حاجت نبوده، خمس دارد.

■ میزان در مؤونه

س ۱۸۲۵- شخصی یک دست لباس جهت پوشیدن خود تهیه کرده، ولی چه بساکه در بین سال با این که مورد احتیاج بوده، حتی برای یک بار نیز آن را نپوشیده است، در این صورت، آیا باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج- با فرض این که احتیاج به آن داشته و لو این که نپوشیده، خمس ندارد.

س ۱۸۲۶ - عالمی کتابخانه‌ای دارد و در طول سال، بعضی از کتاب‌ها را مورد استفاده قرار نمی‌دهد، بلکه امکان دارد در عرض ده سال حتی یک بار نیز از آن استفاده نشود، آیا واجب است خمس چنین کتاب‌هایی پرداخت شود یا نه؟

ج- اگر در معرض استفاده و مراجعه باشد که به حسب حال آن اهل علم مورد حاجت او شمرده شود، خمس ندارد؛ هرچند اتفاقاً چند سال هم مورد مراجعه قرار نگیرد.

س ۱۸۲۷ - جهیزیه‌ی دختر یا لباس‌هایی که بعضی از نزدیکان او برای وی می‌آورند یا شوهر از باب این که نقهه‌ی زن واجب است برای او خریده، گاهی چند سال مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، آیا در این سه صورت، خمس آن واجب است یا نه؟

ج- زاید بر حاجت، خمس دارد. بله، اشیایی که در معرض حاجت باشد،

خمس ندارد؛ اگرچه اتفاقاً بیش از یک سال بماند و مورد استفاده قرار نگیرد.

س ۱۸۲۸ - در حدود پانصد جلد کتاب دینی و علمی دارم که برای استفاده خود و دوستانم خریداری نموده‌ام، آیا خمس به این کتاب‌ها تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر به حسب حال و وضع کار و مشاغل خود و لزوم مطالعه، کتب برای خودتان مورد حاجت است، خمس ندارد والا هر مقداری که زاید بر حاجت است، تخمیس نمایید.

س ۱۸۲۹ - درباره‌ی کتاب‌های علمی که گاه می‌شود تا یکی دو سال مورد نیاز قرار نمی‌گیرد مثلاً کسی مقدمات می‌خواند و کتاب کفایه را از پول غیر شهریه خریده، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - در صورتی که به حسب عادت، هیچ نیازی به آن ندارد، خمس دارد و اگر طوری باشد که اگر فعلاً تهیه نکند، بعداً که مورد نیازش است نمی‌تواند تهیه کند، خمس ندارد.

قرض یا نسیه

س ۱۸۳۰ - شخصی مقداری گندم از سال شمسی اضافه از مؤونه‌ی سال داشته و آن را به عنوان قرض به کسی داده و در برابر گندم مزبور، قرضی نیز از سال داشته و گندم مورد قرض، در سال وصول شده و قرض برابر به حال خود باقی است، در این صورت باید گندم وصول شده را در برابر قرض حساب کند یا باید خمس آن را بدهد؟

ج - در فرض مسئله، اگر گندم را نسیه کرده و پولش را نداده یا پول قرض

کرده و از پول قرضی گندم خریده و قرض باقی است، گندم خمس ندارد
وala خمس گندم را باید بدهد.

س ۱۸۳۱ - آذوقه‌ای که در بین سال با پولی قرض تهیه شده و هنوز قرض آن را
نداده است، اگر از هزینه‌های سال اضافه بیاید، آیا خمس دارد یا نه؟
ج - خمس ندارد.

س ۱۸۳۲ - اگر کسی مالی را قرض کند و آن را سرمایه قرار دهد، آیا خمس آن
واجب است یا نه و همچنین کسی که اجناس مغازه و ابزار را جهت کسب خود
نسیه می‌کند و قیمت آن‌ها به عهده‌اش می‌آید، آیا خمس آن واجب است یا نه؟
ج - تا قرض را ادا نکرده، خمس ندارد و اگر قرض را از منافع ادا کرده،
خمس آن سرمایه را باید بپردازد و همچنین است حکم آلات کسب.

س ۱۸۳۳ - شخصی برای ساختن منزل از بانک وام گرفته و بدون این که خانه را
بسازد یک سال بر آن گذشته، آیا به آن وام خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟
ج - عین پول وام هرقدر بماند خمس ندارد. بلی، اگر مبلغی از وام را در
بین سال ادا کرده و عین پول باقی است به اندازه‌ی مقدار ادا شده باید
تخمیس شود، ولی پولی که موجود است و در برابر وام موجود قرار دارد،
خمس ندارد.

س ۱۸۳۴ - زنی که در خانه‌ی شوهرش کسی مثل ریسندگی و بافتگی و یا خیاطی
دارد و شوهر وی نفقة‌ی او را می‌پردازد باید خمس منافع خود را بدهد و نباید
چیزی را به عنوان هزینه کم کند مگر آن که شوهر نفقة‌ی او را ندهد، حال

بسیاری از زنان هستند که مثل شریک در بعضی از کارها با شوهر خود همکاری دارند و درآمد خود را هزینه‌ی مخارج خانواده می‌نمایند، در این صورت آیا می‌توانند برای خود سال قرار بدهند یا بدون در نظر گرفتن سال، باید خمس همه‌ی درآمد خود را بپردازنند؟

ج - با فرض این که مخارج خانه بنمایند، خمس ندارد؛ مگر آن‌چه در آخر سال باقی بماند که خمس آن واجب است.

س ۱۸۳۵ - با توجه به این که کسی که دیگری مخارج او را می‌دهد، باید خمس تمام آن‌چه را که به دست می‌آورد بدهد، اکنون پسرانی که در خانه‌ی پدر و مادر کار می‌کنند و درآمد خود را به آنان می‌دهند، آیا می‌توانند برای ادائی خمس سال قرار دهند؟

ج - در فرض سؤال، اگر پسر و دختر آن‌چه را که به دست آورده‌اند در بین سال به پدر و مادر بدهند که به مصرف مخارج منزل برسانند خمس ندارد و آن‌چه بعد از سال باقی مانده باشد خمس دارد و روز شروع به کار اول سال آن‌هاست.

□ پس‌انداز پنهانی زن

س ۱۸۳۶ - در بیش‌تر منازل، مرد روزانه بابت هزینه‌های زندگی مبلغی را به همسر می‌دهد که آن را به مصرف برساند و زن به واسطه‌ی قناعت، گاه مبلغی در نزد وی می‌ماند و آن را برای خود پس‌انداز می‌کند، در این صورت، آیا پس‌انداز یاد شده مال شوهر است که باید تخمیس شود یا چون از مخارج کم گذاشته، مربوط به اوست و خمس ندارد؟

«گلپایگانی»: در هر دو صورت؛ چه آن که ملک شوهر باشد و چه به زن آن را هبه کرده باشد، در آخر سال باید خمس آن رد شود.

«نکونام»: پس انداز این گونه پول‌ها در عرف خیلی از خانم‌ها و خانواده‌ها، به طور پنهانی انجام می‌گیرد و متعلق به نمی‌باشد و لازم است به شوهر برگردانده شود؛ ولی اگر در دست زن بماند، چون از آن او نیست، زن وظیفه‌ای نسبت به پرداخت خمس ندارد؛ مگر آن که با شوهر در میان بگذارد و به وکالت از جانب شوهر خمس آن را بدهد، اما چنان‌چه شوهر آن را به زن هبه نماید، لازم است زن خمس آن را به اصالت - از جانب خود - پردازد.

س ۱۸۳۷ - زن شوهرداری که نقهه‌ی او را شوهر می‌پردازد و هزینه‌ی دیگری نیز ندارد، اگر سودی به دست آورد، آیا می‌تواند آن سود را در میان سال به شوهر یا به دیگری ببخشد یا چون هزینه‌ای ندارد باید خمس آن را بدهد؟
 ج - اگر بخشن او زاید بر متعارف نباشد، خمس بر او واجب نیست و هم‌چنین اگر شوهرش محتاج باشد، هر مبلغی به او ببخشد، خمس بر زن واجب نمی‌باشد.

س ۱۸۳۸ - اگر شوهر با علم به رضای زن، آن سود را به مصرف رساند، آیا خمس دارد یا خیر؟
 ج - خمس ندارد.

س ۱۸۳۹ - زنی که فرزندان وی هزینه‌ی او را می‌دهند مبلغی پول دارد و با این که پیر است و از استفاده‌ی زینت افتاده با آن پول طلا می‌خرد تا هر وقت راه کربلا باز شود آن را بفروشد و هزینه‌ی سفر کند، آیا این طلا خمس دارد یا نه؟
 ج - بله، اگر سال بر آن بگذرد، خمس دارد.

س ۱۸۴۰ - پولی که پدر و مادر به فرزند می‌دهند و وی آن را پس انداز می‌نماید، خمس دارد یا نه؟

ج - بله، مشمول خمس می‌باشد.

س ۱۸۴۱ - شخصی که سال ندارد، اگر همسروی از پولی که بابت هزینه‌ی زندگی از او می‌گیرد ذخیره کند و سال بر آن بگذرد، آیا باید خمس آن را بدهد یا نه و این کار برای زن مسؤولیت دارد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، اگر شوهر به مقدار نفقة، پول را تملیک به زن نماید و زن مصرف نکند و ذخیره نماید، خمس دارد و هم‌چنین اگر زاید بر نفقة تملیک کند، در زیادی بعد از گذشتن یک سال بر آن، واجب است زن خمس را بدهد و اگر شوهر پول را تملیک نکند، بلکه برای نفقة مبلغی پول در اختیار زن بگذارد که صرف در احتیاجات خود کند، ذخیره‌ی آن بدون اذن شوهر جایز نیست و آن‌چه ذخیره نموده ملک شوهر است و واجب است شوهر خمس آن را بدهد.

س ۱۸۴۲ - زنی قالی می‌بافد و سرمایه نیز از شوهرش نیست، ولی مزدی را که می‌گیرد به شوهرش می‌دهد، آیا وی باید پیش از این که پول را به شوهر بدهد، خمس آن را بپردازد یا نه؟

ج - اگر شوهر در امر زندگی محتاج باشد و زن در بین سال، وجه را به او ببخشد، خمس ندارد و اگر به شوهر قرض می‌دهد یا نزد او به امانت می‌گذارد که سرمایه کند، خمس آن بر زن واجب است.

س ۱۸۴۳ - زنی که قالی بافی می‌کند، اگر سرمایه از شوهر باشد، آیا پس از بافتن قالی و فروش آن می‌تواند بگوید من می‌خواهم خود خود را خودم بپردازم و آیا بر زن واجب است چنین مطلبی را بگوید یا نه؟

ج - اگر زن، سهم خود را صرف مؤنه سال نکند، خمس آن بر او واجب است و باید ادا کند و می‌تواند شوهر را وکیل در ادا نماید.

▣ نسیه و ثمن سلف

س ۱۸۴۴ - شخصی که حساب سال دارد، مقداری جنس پیش از حلول سال به ذمه می‌خرد و بهای آن را پس از گذشت سال می‌پردازد، مثلاً روز اول فروردین، سال اوست و در اسفندماه جنس را می‌خرد و بهای آن را در اردیبهشت ماه می‌پردازد، آیا واجب است خمس جنس موجود را بپردازد یا نه؟

ج - تا ثمن را نپرداخته، تخمیس مشمن واجب نیست، مگر آن که مال التجاره باشد و قیمت آن در سر سال زیاد شده باشد که در این صورت، تخمیس مازاد لازم است.

س ۱۸۴۵ - کسانی که جنسی را به عنوان سلف می‌خرند، پول آن را پیشاپیش پرداخت می‌کنند و پیش از تحويل جنس، سال حساب خمس خریدار پایان می‌پذیرد، حال آیا همان طور که اگر این پول باقی می‌بود خمس داشت، اکنون نیز خمس دارد یا نه؟

ج - در فرض مسئله، به پولی که با آن جنسی را سلف خریده خمس تعلق می‌گیرد.

﴿ بدھی و قرض ﴾

س ۱۸۴۶ - شخصی پولی قرض کرده و با آن، ابزار کار خود مانند ماشین را تهیه نموده و با آن، کار می‌کند، اگرچنان موقع حساب سال وی فرا رسیده، آیا آن قرض از موجودی کم می‌شود یا نه؟ همچنین اگر کسی با دندان‌ساز قرار گذارد که برای او دندانی درست کند مثلاً به مبلغ ده‌هزار تومان، و پنج‌هزار تومان آن را پرداخته و بنا شده پس از تحويل دندان پنج‌هزار تومان بقیه را بدهد و پیش از تحويل دندان، سال خمسی او رسیده، آیا می‌تواند در موقع حساب خمس، این بدھی را از درآمد کم کند یا خیر؟

ج - بله، در مورد سؤال که دین مقابل سرمایه است، کسر می‌شود و اما دیونی که برای مؤونه‌ی زندگی است، در هر سالی که ادا نمود از مؤونه‌ی آن سال محسوب است؛ بنابراین بدھی بابت دندان کسر نمی‌شود.

س ۱۸۴۷ - شخصی از بانک یا از شخصی دیگر قرض گرفته و باید آن را به اقساط ادا کند و کاسی می‌کند، آیا می‌تواند اقساط بعدی را از منافع سال اول بردارد یا نه؟

ج - اگر پول قرضی را سرمایه قرار داده، در هر سالی هر مقدار از اقساط آن را پرداخته، باید خمس مقابل آن مقدار را بدهد و اما مقداری که قرض آن باقی است خمس ندارد و اگر پول قرضی را سرمایه قرار نداده، و برای مؤونه بوده جایز نیست از سرمایه و عواید آن کسر کند، بلکه در هر سالی ادا نمود از مؤونه‌ی آن سال است و همچنین است حکم فرض دوم آن چه در مقابل اموال موجوده قرض دارد کسر می‌شود و خمس ندارد و در سال بعد که قرض آن را پرداخت از منافع آن سال محسوب است و خمس آن را باید ادا نماید.

س ۱۸۴۸ - شخصی برای نمونه، پنج روز به آخر سال خمسی خود، هزار تومان اجرت عمل دریافت نموده و هزار تومان نیز قرض دارد که آن را هزینه‌ی زندگی نموده، اگر بخواهد هزار تومان را بابت قرض بدهد، بهنچار باید برای معاش خود از دیگری قرض بگیرد و با این وجود اگر آن را به طلب‌کار خود نپردازد، آیا آخر سال باید خمس آن را بدهد یا خیر؟

«گلپایگانی»: در صورتی که آن را بین سال بابت قرض بدهد، خمس ندارد والا باید خمس آن را بدهد.

* * *

«نکونام»: اگر قرض خود را نپردازد و سال بر سود بگذرد، در این صورت، چنان‌چه پرداخت قرض لازم بوده، با کم کردن اندازه‌ی آن قرض از سود خمس آن سود را بدهد.

□ □ □ □

س ۱۸۴۹ - شخصی دههزار تومان درآمد و پنج هزار تومان قرض دارد، حال که می‌خواهد خمس بدهد، آیا می‌تواند قرض را از اصل مبلغ مذکور کسر کند یا نه؟
«گلپایگانی»: اگر قرض جهت همین موجودی باشد؛ یعنی پول آنها را قرض کرده و نپرداخته، به مقدار بدھی مذکور کسر کند و خمس بقیه را بدهد و اگر پول آنها را قرض نکرده، خمس تمام را در آخر سال بدهد و قرض در صورتی که برای مؤونه باشد، در هر سال که ادا کند جزو مؤونه‌ی همان سال است و خمس ندارد.

* * *

«نکونام»: همان گونه که گذشت اگر قرض خود را نپردازد و سال بر سود بگذرد، در این صورت، چنان‌چه پرداخت قرض لازم بوده، با کم کردن

اندازه‌ی آن قرض از سود، خمس آن سود را بدهد. این پاسخ برای دو مسئله‌ی آینده نیز می‌آید.

س ۱۸۵۰- شخصی که مبلغ شش هزار تومان به بانک و مقداری نیز به مردم بده کار است، آیا می‌تواند بدهی خود را از اصل سرمایه که پنجاه هزار تومان است کم کند یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر قرضی را که کرده جزو سرمایه است؛ مثل آن که شخص کاسب جنس را خریده و عین جنس باقی است و پولش را نداده، این قرض را از مجموع سرمایه کسر می‌نماید و هر وقت پرداخت کرد، جزو فواید آن سال محسوب می‌شود و اگر برای جهات دیگر قرض کرده، نمی‌تواند از سرمایه کم کند و هر سال پرداخت، جزو مژونه‌ی سال پرداخت محسوب می‌شود.

«نکونام»: حکم این مسئله در پاسخ پیشین آمد.

س ۱۸۵۱- شخصی حساب سال داشته و خمس اموال خود را پرداخته و پس از ادائی وجوه متوجه می‌شود که مبلغ ده هزار تومان بدهی داشته که باید آن را پس از چند ماه دیگر بپردازد و آن را به حساب نیاورده، اکنون تکلیف چیست؟

«گلپایگانی»: اگر بده کاری بابت سرمایه‌ای که حساب کرده نباشد، نباید کسر بگذارد و اگر از بابت آن باشد، در صورتی که عین آن پولی را که به عنوان خمس داده موجود باشد، می‌تواند پس بگیرد و اگر عین آن موجود نیست، گیرنده ضامن نمی‌باشد.

«نکونام»: حکم این مسئله در پاسخ گذشته آمد.

س ۱۸۵۲- شخصی که مبلغی بده کار است و مبلغی نیز معادل آن یا کم تراز آن، وجه نقد دارد و سال خمس او رسیده است، آیا به مبلغ موجودی خمس تعلق می‌گیرد یا چون مبلغی معادل وجه موجود یا بیشتر بده کار است، به مبلغ موجود خمس تعلق نمی‌گیرد؟

«گلپایگانی»: اگر قرض در مقابل مبلغ موجود باشد، معادل قرض خمس ندارد و اگر در مقابل آن نیست؛ مثل آن که قرض برای مصرف شخصی بوده و موجودی مثلاً از عواید کسب باشد؛ چنان‌چه بدهی خود را ادا ننمود و سال بر آن گذشت، خمس آن واجب است.

* * *

«نکونام»: حکم این مسأله در پاسخ پیشین گذشت.

□ □ □ □

س ۱۸۵۳- اگر کسی مقداری بده کار است و خمس سرمایه را نداده و نمی‌داند که قرض‌های وی مربوط به سرمایه است یا آن که بعد از تحصیل سرمایه بده کار شده، خمس خود را چگونه باید حساب بنماید؟

ج- در مقداری که شک دارد، تخمیس واجب نیست.

□ □ □ □

س ۱۸۵۴- آیا می‌توان بدهی سال پیش را از درآمد سال بعد پرداخت و آن را جزو مؤونه‌ی آن سال قرار داد یا نه؟

ج- بدهی او اگر قرضی باشد که برای مؤونه‌ی سال‌های قبل بوده و یا قرضی باشد که عین آن از بین رفته است، در هر سال که ادا کند، جزو مؤونه‌ی آن سال محسوب می‌شود.

□ □ □ □

س ۱۸۵۵ - شخصی پولی را با اقساط بلندمدت قرض می‌کند و به مکه‌ی معظمه مشرف می‌شود، آیا در موقع ادای دین باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج - در فرض سؤال، هر مقدار از اقساط را در هر سال می‌پردازد جزو مخارج همان سال است و خمس ندارد، ولی اگر پولی را که قرض کرده مصرف نکند تا سال برآن بگذرد و بدھی را از عواید بپردازد، خمس به آن تعلق می‌گیرد.

مهریه‌ی زن

س ۱۸۵۶ - کسی که می‌خواهد خمس بدهد، آیا لازم است اول مهریه‌ی همسر خود را بدهد و سپس خمس باقی‌مانده را ادا نماید یا باید خمس مال خود را بدهد و بعد از آن مهریه را بپردازد؟

ج - تا زمانی که مهریه را رد نکرده، باید خمس ریح زاید بر مؤونه‌ی سال را بدهد. بلی، اگر در بین سال ریح، مهریه را رد کرد، خمس آن ریح که به ازای مهریه داده، واجب نیست.

س ۱۸۵۷ - شخصی که می‌خواهد برای ادای خمس سال قرار دهد، مهریه‌ی همسر خود را که باید به هنگام مطالبه بپردازد و هنوز پرداخت نکرده می‌تواند جزو قرض حساب کند و با همان پول کاسبی نماید یا نه و اگر حیله کند و مهریه را به او بدهد و او به شوهرش رد نماید و بگوید شما جهت امرار معاش با آن کاسبی نمایید، آیا این حیله صورت شرع دارد که خمس آن را ندهد یا نه؟

ج - مهریه را اگر در بین سال نداده، نمی‌تواند جزو قرض حساب نماید و باید خمس تمام منافع را بدهد و اگر قبل از استقرار خمس ریح، مهریه را

رد کند و بعد آن را قرض نماید و با آن کسب کند، خمس آن مقدار لازم نیست.

س ۱۸۵۸ - شخصی مهریه‌ی زنش را می‌دهد، زن آن را نمی‌پذیرد و می‌گوید تا هنگام مطالبه بر عهدهات باشد، آیا این مرد می‌تواند در وقت خمس دادن، مهریه‌ی در ذمه را جزو مؤونه حساب کند یا نه؟

ج - نمی‌تواند محسوب بدارد و در هر سال که پرداخت کرد جزو مؤونه‌ی آن سال است.

﴿ افزایش قیمت مهریه

س ۱۸۵۹ - زنی است که مستطیع می‌باشد و شوهر وی زنده است و نفقة‌ی او را می‌دهد و سال گذشته پیش از ایام حج زمینی که مهریه‌ی خود بوده را فروخته تا به مکه رود ولی چون نامنویسی نمی‌کرده‌اند، موفق به انجام آن نمی‌شود، حال که پول بهای آن زمین موجود است، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - در فرض سؤال؛ چنان‌چه قیمت آن از زمان ازدواج ترقی کرده که مثلا زمان ازدواج پانصد تومان ارزش داشته و فعلاً به هزار تومان فروخته، زیاده بر قیمت زمان ازدواج خمس دارد و هرگاه قیمت اضافه نشده باشد، خمس ندارد.

﴿ دادن خمس از غیر مال متعلق خمس

س ۱۸۶۰ - زمینی به مبلغ پنج هزار تومان خریداری شده و هزار تومان خمس آن زمین دست‌گردان شده و به تدریج از عواید بین سال پرداخت می‌شود، در این صورت، آیا خمس دست‌گردان شده باید بعد از دادن خمس درآمد و سود

پرداخت شود یا مانند قرض‌های دیگر است و بدون دادن خمس ادا می‌شود؟
ج - بله، باید خمس هزار تومان را نیز ادا کند.

س ۱۸۶۱ - شخصی در ابتدای سال حساب خمس، برای نمونه پانصد تومان خمس بدهکار است و بعد از دستگردان، سال دیگر آن را به تدریج می‌پردازد، آیا این مبلغ نیز جزو مؤونه‌ی است یا باید خمس آن را بدهد؟

ج - اگر در اول سال، سرمایه را غیر از پانصد تومان قرار داد، در سال بعد خمس مقداری که از عواید بابت پانصد تومان می‌پردازد لازم نیست و اگر پانصد تومان را نیز از سرمایه محسوب دارد، باید خمس آن را بپردازد.

س ۱۸۶۲ - تجار و کسبه که در آخر سال خمس به اموال خود رسیدگی می‌کنند به صورت معمول بعد از خارج نمودن خمس، سرمایه‌ی تصفیه شده را در دفتر خود یادداشت می‌نمایند و در نتیجه اگر خمس را از منافع میان سال بپردازند، به دادن خمس منافع نیازی نیست؛ چون از اول، خمس را از سرمایه جدا کرده‌اند ولی غیر کسبه و تجار مانند کارگران یا طلاب که ایام محرم و صفر زندگی خود را از طریق منبر اداره می‌کنند؛ چنان‌چه مبلغی بابت خمس در آخر سال بدهکار شدند، پس از دستگردان بر ذمه می‌گیرند و حال که در میان سال از منافع و درآمد خود می‌خواهند آن وجه را بپردازنند لازم است اول آن منافع را تخمیس نمایند یا جایز است دین - که سهمین باشد - را بدون تخمیس ادا بنمایند؟

ج - اگر مال تخمیس شده را مصرف نماید و قرض خود را در سال بعد، از منافع بپردازد، اشکالی ندارد و لکن اگر تمام مال را ذخیره نماید و بخواهد از عواید سال بعد، قرض خمس را بپردازد، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۸۶۳ - شخصی مقداری وجه نقد دارد که خمس به آن تعلق گرفته ولی نمی‌خواهد خمس آن را نقد بپردازد، آیا می‌تواند خمس موجودی را از منافع امسال بدهد یا نه؟

ج - از منافع سال بعد، اگر خمس ریح سال قبل را بدهد مانعی ندارد ولی خمس مبلغی را که از بابت خمس ریح سال قبل داده نیز باید بدهد.

س ۱۸۶۴ - سرمایه‌ی شخصی دههزار تومان است و دوهزار تومان وجهه آن را پرداخته، فعلاً سرمایه‌ی وی دههزار تومان است یا هشت‌هزار تومان؟

ج - اگر دوهزار تومان خمس را از مال مخمس یا از مالی که متعلق خمس نبوده پرداخته سرمایه، دههزار تومان است و اگر از خود دههزار تومان داده قهراء سرمایه، هشت‌هزار تومان می‌شود.

▣ قیمت زمان خرید یا وقت واجب ادا

س ۱۸۶۵ - اگر شخصی بخواهد اموال خود را حساب کند و خمس آن را بپردازد، در چه صورت قیمت مال متعلق خمس را روی حساب و ارزش سابق حساب کند و در چه صورت معیار را ارزش فعلی آن قرار دهد؟

ج - اگر به ذمه خریده و پولی که خمس به آن تعلق گرفته به ازای آن داده، قیمت روز خرید کافی است و اگر به عین خریده یا به ذمه خریده و از ربع سال، وجه آن را پرداخته، قیمت روز ادا واجب است و با شک در این که به عین خریده یا به ذمه، کمترین قیمت روز ادا و روز خرید را حساب کند و این در صورتی است که اموال مذکوره مال التجاره نباشد والا ترقی قیمت مطلقاً خمس دارد.

س ۱۸۶۶ - شخصی ملکی را به قیمت گران خریده و در حال حاضر قیمت آن کاهش یافته است، برای حساب خمس، قیمت اولی را باید حساب کند یا قیمت بعدی را؟
 ج - اگر پولی را که در مقابل ملک داده سال بر آن گذشته باشد، خمس پول را باید بدهد و اگر سال بر آن نگذشته، خمس قیمت فعلی ملک کافی است.

س ۱۸۶۷ - جمعی از کشاورزان از بانک کشاورزی وامی دریافت نموده و چاه عمیقی حفر کرده و به مدت پنج سال وام دریافتی را به اقساط پرداخت نموده‌اند، حال که چاه به ملک شخصی کشاورزان درآمده، برای محاسبه‌ی سرمایه، آیا باید همان وجه دریافتی از بانک را جزو سرمایه بدانند یا قیمت فعلی چاه را؟
 ج - در مفروض سؤال، باید هر سالی هر مقدار از بدھی خود را از بابت چاه می‌دهند خمس معادل آن را از قیمت آن بپردازنند و در صورتی که ادائی خمس را تأخیر انداخته باشند، باید خمس قیمت فعلی سهم خود را از چاه بپردازنند.

س ۱۸۶۸ - کسی که می‌خواهد خمس پدر درگذشته‌ی خود را بدهد، آیا می‌تواند املاک پدر را به همان قیمتی که وی در زمان حیات خود خریده حساب کند یا نه؟

ج - اگر یقین داشته باشد که پدر، خمس آن‌ها را نداده، واجب است خمس قیمت فعلی آن‌ها را بپردازد و تفاوت قیمت را با حاکم شرع مصالحه نماید.

س ۱۸۶۹ - شخصی ماشینی را برای کار خریده و خمس آن را نداده، حال باید قیمت خرید ماشین را معيار قرار دهد یا قیمت فعلی آن را و همچنین شخصی زمین

زراعتی یا باغ خریده، آیا قیمت خرید را حساب کند یا قیمت فعلی آن را؟

ج- اگر از درآمد سال خریده و خمس نداده، قیمت فعلی را حساب کند.

س ۱۸۷۰- این جانب در سال گذشته یک دانگ و نیم از یک ماشین کمپرسی جهت امرار معاش خریداری و آن را در موقع حساب سال جزو سرمایه محسوب نموده‌ام، اکنون ماشین به قیمت خرید باید محسوب گردد یا به قیمت فعلی؛ چون قیمت فعلی از قیمت خرید پایین‌تر آمده است؟

ج- در فرض سؤال، اگر سال گذشته قیمت سهم خود از ماشین را جزو سرمایه حساب کرده و خمس آن را پرداخته‌اید، قیمت فعلی آن را جزو سرمایه محسوب دارید و می‌توانید کسری قیمت را از عواید سال جبران کنید و چنان‌چه پول ماشین قرض بوده و در سال جاری قرض آن را ادا کرده‌اید، در این صورت هم قیمت فعلی آن را حساب کنید.

س ۱۸۷۱- شخصی از درآمد سال، مصالح و ابزار کسب خریداری کرده، ولی بر اثر استعمال، قیمت آن تنزل نموده و اینک در آخر سال خمسی خود می‌خواهد این ابزار را جزو سرمایه حساب کند، آیا قیمت فعلی آن را منظور بدارد یا قیمت روز خرید را؟

ج- قیمت فعلی را.

﴿فروش یا هبه برای فرار از خمس﴾

س ۱۸۷۲- مقداری گندم داشتم که پیش از رسیدن سال برای فرار از پرداخت خمس، آن را فروختم و به پول آن نیازی نداشتمن، حال اگر این پول بماند تا سال برسد آیا خمس آن واجب می‌شود یا نه؟

ج- بله، واجب است خمس آن داده شود.

س ۱۸۷۳ - کسی معاملاتی را انجام می‌داده و برای فرار از تعلق خمس، دارایی خود را در میان سال به دیگری بخشیده و وی آن را سپس به وی باز می‌گردانده، و این کار برای چند سال تکرار شده، آیا چنین شخصی از ادائی خمس معاف است یا نه؟

ج - اگر در همان سال، موهوب له آن را به واهب ببخشد جزو فواید همان سال است و باید خمس آن را در آخر سال بدهد و اگر در سال بعد آن را به واهب ببخشد، جزو فواید سال بخشش محسوب می‌شود و این در صورتی است که هبه مناسب شأن و حال او باشد؛ پس اگر مناسب شأنش نباشد، از فواید سال محسوب است و باید خمس آن را بدهد؛ خواه آن را هبه نماید یا هبه ننماید.

س ۱۸۷۴ - بندۀ حقوق خود را ماهیانه می‌گیرم و آن را برای ماه بعد به مصرف می‌رسانم، حال اگر سال شرعی برسد و گیرندهٔ حقوق، مبلغ موجودی را برای فرار از خمس به همسر یا به یکی از فرزندان خود ببخشد و یک روز بعد از تمام شدن سال، فرزند یا همسر آن را به مرد ببخشد، خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟
ج - این گونه بخشش‌ها از مؤونه محسوب نیست و خمس آن واجب است.

س ۱۸۷۵ - شخصی چندین سال است که حساب خمس داشته و امسال بنا بر عللی ضرر کرده، حال خمس خود را چگونه حساب کند؟

ج - اگر این مبلغی که از او گرفته شده از سرمایهٔ مخمس بوده، در سال جاری که اضافه ندارد، چیزی بر او نیست و آن‌چه را از بین رفته جزو

۹۹ سرمایه محسوب نکند و در نظر بگیرد، سال دیگر اگر اضافه بر سرمایه‌ی فعلی داشت، خمس آن را بدهد.

س ۱۸۷۶ - شخصی هفتادهزار تومان سرمایه داشته که خمس آن را داده و سپس لازم می‌شود که طبقه‌ی بالای منزل را بسازد و از این رو مقداری از سرمایه را هزینه‌ی ساختمال می‌کند و پنجاههزار تومان برای وی باقی مانده و چون جهت سرمایه‌گذاری کافی نمی‌باشد مبلغ سی هزار تومان از بانک - با در نظر گرفتن طریق شرعی که دچار حرمت ربا نشود - وام گرفته و فعلاً سرمایه‌اش به مبلغ هشتادهزار تومان است و در هر ماه باید قسط وام مذکور را بپردازد، آیا این سی هزار تومان متعلق خمس هست یا نه؟

ج - در فرض مسأله، اگر در همان سال که سرمایه مصرف خانه شده قرض کرده و همان سال از منافع، قرض آن را ادا نموده، خمس ندارد و اگر از منافع سال‌های بعد قرض آن را ادا کرده، خمس دارد.

س ۱۸۷۷ - شخصی مثلاً مقدار بیست هزار تومان سرمایه‌ی خمس داده شده دارد و سپس پنج هزار تومان ضرر کرده و به همین حال تجارت می‌نماید تا آن که سرمایه‌ی وی بیست و دو هزار تومان می‌شود و ضرر وی جبران می‌گردد، حال آیا باید خمس دوهزار تومان را بدهد یا خمس هفت هزار تومان سرمایه‌ای که دوباره به دست آورده است؟

ج - ضرر هر سال را از منافع همان سال می‌توان جبران کرد و اما ضرر سال قبل را از منافع سال بعد نمی‌توان جبران نمود؛ بنابراین در مفروض سؤال، اگر ضرر و نفع در یک سال بوده، دوهزار تومان زاید بر رأس المال را باید تخمیس کرد و اگر در آخر سال اول پنج هزار تومان ضرر داشته و در سال

بعد نفع حاصل شده، در سال دوم آنچه را که از پانزده هزار تومان زیادتر باشد، باید تخمیس نماید.

س ۱۸۷۸ - شخصی سرمایه‌ای داشته که خمس آن را داده و استطاعت حج نیز برای او حاصل شده و مبلغی از آن سرمایه به مصرف حج رسیده است و طلبی نیز دارد که بعد از چند ماه وصول می‌شود، آیا وی می‌تواند طلب خود را جزو سرمایه قرار دهد و خمس آن را ندهد یا خیر؟

ج - اگر شخص از سرمایه‌ی مخمس، در بین سال به مصرف حج برساند و در همان سال، ربح عاید او بشود، می‌تواند خمس نداده از ربح، سرمایه‌ی قبل را تتمیم نماید، لکن اگر طلب وصول شده، ربح سال‌های پیش بوده، خمس آن را باید بدهد و مابقی را سرمایه نماید.

س ۱۸۷۹ - کارگری که خمس پولی را داده آیا می‌تواند وجه مورد نیاز خود را از این پول بردارد و در ضمن همان سال به همان مقدار از پول خمس داده نشده به جای آن بگذارد و هر سال این عمل را تکرار کند یا نه؟

ج - در صورت مفروضه، آنچه را که از پول مخمس صرف کند نمی‌تواند از پول غیر مخمس جبران نماید و باید خمس غیر مخمس را بدهد. بلی، می‌تواند همه سال منافع خمس نداده را در بین سال صرف نماید و منافع خمس داده را نگه‌داری کند.

س ۱۸۸۰ - شخصی مثلاً پنجاه هزار تومان سرمایه دارد که ده هزار تومان آن را برای سفر مکه هزینه می‌کند، آیا میزان سرمایه‌ی او برای سال‌های بعد چهل هزار تومان است یا پنجاه هزار تومان نخستین؟

ج - برای سال‌های بعد چهل هزار تومان است.

س ۱۸۸۱ - کشاورز یا کاسبی مبلغ پنج هزار تومان سرمایه‌ی خمس داده شده دارد و این سرمایه در میان سال از بین می‌رود و در آغاز سال آینده صاحب سرمایه می‌گردد، آیا خمس سال گذشته کافی است یا باید سرمایه‌ی تازه به دست آورده را حساب کند؟

ج - در فرض سؤال که سرمایه‌ی مخمس تلف شده و بعد از سال، سرمایه‌ی دیگری تهیه شده، باید خمس سرمایه‌ی جدید را بدهد.

س ۱۸۸۲ - آخر اسفند مبلغ هزار تومان وجه نقد در دفترچه‌ی پسانداز بانک داشته و خمس آن را پرداخته‌ام ولی اکنون که آخر اسفند می‌باشد پس از چند مرتبه پرداخت و دریافت، مبلغ دوهزار تومان در آن نقدینه دارم، حال خمس آن را از مجموع دوهزار تومان باید محاسبه نمود یا از هزار تومان امسال؟

ج - در فرض سؤال، اگر در تمام سال به مقدار پول مخمس در بانک موجود بوده، فقط خمس هزار تومان را فعلاً باید بدهید، ولی اگر تمام یا بعض مال مخمس در بین سال به مصرف مؤونه رسیده، به این معنا که مثلاً در بین سال گاهی اتفاق افتاده که در بانک، کمتر از هزار تومان داشته‌اید، نمی‌توانید از عاید سال بعد، جای مصرف شده را پر کنید برای ندادن خمس.

س ۱۸۸۳ - شخصی از موجودی نقدی خود که خمس آن را پیش از این داده به هزینه‌ی مکه می‌رساند، در این صورت آیا می‌تواند آن مبلغ را از درآمد سال بعد جبران کند یا باید خمس درآمد سال بعد را بپردازد؟

ج - نمی‌تواند از درآمد سال بعد آن را جبران نماید.

س ۱۸۸۴ - شخصی در سر سال خمس خود یک خروار برنج داشته که خمس آن را داده و در میان سال، آن را مصرف کرده و باز در نزدیکی های سال خود، برنج جدیدی خریداری می کند، اکنون که سال فرا رسیده و یک خروار برنج دارد، آیا خمس برنج موجود سال دوم را باید بدهد یا خیر؟

ج - بله، باید خمس آن را بدهد.

س ۱۸۸۵ - اگر کسی از مال خمس داده شده هزینه کند، آیا جایز است مقابل آن را از سود جدید استثنا کند یا خیر؟

ج - اگر از سرمایه صرف نموده می تواند در آخر سال، کسری سرمایه را از ارباح جبران کند و اگر از سرمایه نبوده، نمی تواند آن را استثنا نماید.

س ۱۸۸۶ - اگر از پول تجارت که معمولاً سرمایه‌ی خمس داده شده و سود با هم مخلوط است، آذوقه و وسائلی را تهیه کند و مقداری از آن در آخر سال باقی بماند و آن را از نظر محاسبه‌ی سال، با سرمایه‌ی یک موجودی به حساب آورد و خمس را بپردازد و سال دوم نیز همین محاسبه را به عمل بیاورد و در نتیجه، آذوقه‌ی خمس داده شده مصرف شود، حکم مال التجاره‌ی موجود در بازار را پیدا می کند - که سود جدید، زیان آن را جبران می کند - یا نه و آیا این محاسبه صحیح است یا خیر؟

ج - این نحو محاسبه صحیح نیست و فقط اگر از سرمایه صرف کرده باشد، با ارباح سال، کسری آن جبران می شود.

س ۱۸۸۷ - شخصی خمس یک خروار گندم را در سر سال داده و می خواهد سال آینده با گندم جدید خود معاوضه کند، آیا گندمی که به معاوضه می گیرد خمس

دارد یا نه؟

ج- اگر با دیگری معاوضه نماید، به عوض آن نیز خمس تعلق نمی‌گیرد، ولی اگر از مال خود بخواهد، عوض آن را نگه دارد و آن گندم مخمس را مصرف کند، بعد از گذشتن سال بر آن باید خمس آن را بدهد.

س ۱۸۸۸ - آذوقه‌ای از سرمایه و سود طبق معمول تهیه شده و مقداری از آن در آخر سال باقی مانده است، ولی چون هزینه‌ی کاسب از درآمد وی بیشتر بوده و در نتیجه، حتی اگر آذوقه‌ی باقی مانده را نیز اضافه کند باز سرمایه‌ی وی کمبود دارد، آیا واجب است خمس آذوقه را پردازد یا نه؟

ج- در فرض مذکور که آذوقه نیز از سرمایه یا عواید خریداری شده و فعلاً آن شخص کسری سرمایه دارد، خمس ندارد.

▣ خمس چیزی که خمس آن داده شده

س ۱۸۸۹ - کسی پولی را که خمس آن داده شده به امانت می‌گذارد و پس از مدتی آن را وصول می‌کند، آیا حال که پول را بازپس می‌گیرد باز باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج- اگر خمس آن را قبلاً داده بعد که پس می‌گیرد دیگر خمس بر او نیست.

▣ شک در پرداخت خمس

س ۱۸۹۰ - شخصی در حیات خود، ملکی را خریداری نموده و بعد از فوت او ورثه نمی‌دانند که آیا وی خمس آن ملک را داده است یا نه، حال تکلیف آنان چیست؟

ج- با علم به این که ملک مذکور متعلق خمس بوده، مثل این که در بین

سال از عواید سال، آن را خریده و شک در ادای خمس، تخمیس آن بر ورثه واجب است.

س ۱۸۹۱ - اگر آب و ملکی به ارث رسدو وارث نداند که خمس آن داده شده یانه، حال وظیفه‌ی وی چیست؟ در ضمن، این آب و ملک در اختیار وارثان و جزو سرمایه‌ی آن‌هاست و در ملک کشاورزی می‌کنند و درآمد آن را هزینه‌ی زندگی می‌نمایند و تحولاتی در آن - از لحاظ گرانی و ارزانی و از لحاظ این که مقداری آبادتر یا کمی خشک و از محصول افتاده است - پیدا شده، و از این جهت قیمت کدام روز را باید معیار قرار داد؟

ج - اگر بدانند عین ملک مورد تعلق خمس بوده و ادا نشده، خمس قیمت فعلی را بدهنند و اگر ملک موروثی متعلق خمس نباشد، لکن مورث، خمس بده کار باشد، هر یک از ورثه بر حسب سهم الارث خود آن‌چه در ذمه‌ی میت از خمس است ادا نمایند تا بتوانند در ترکه تصرف کنند.

س ۱۸۹۲ - اگر از میت مدرکی که برساند وی حساب سال و خمس داشته است پیدا نشود، آیا بر ورثه لازم است پیش از تقسیم ارث، خمس اموال را بدهنند؟

ج - اگر یقین دارند خمس بر ذمه‌ی متوفی تعلق گرفته و شک داشته باشند که پرداخته یا نه، واجب است از اصل ترکه‌ی او ادا کنند، ولی اگر شک داشته باشند که تعلق گرفته یا نه، تکلیفی ندارند. والله العالی.

س ۱۸۹۳ - آیا خمس یک سوم که برای میت می‌توان هزینه نمود، خمس دارد یا خیر؟

ج - اگر بدانند که بر مورد ثلث، خمس مستقر شده و میت نداده، باید اول آن را تخمیس و بعد بقیه را صرف میت نمایند.

■ بدهی خمسی میت

س ۱۸۹۴ - شخصی فوت نموده و پدر و مادر و فرزندی نیز ندارد و در وصیت‌نامه‌ی خود یادآور شده که خمس مال خود را نپرداخته و وصی و ناظر وی خمس اموال او را بپردازد و یک‌سوم مال خود را به کفن، دفن، نماز، روزه و حج اختصاص داده، حال آیا باید خمس را از اصل مال داد یا از ثلث؟
ج - در فرض مسأله، خمس از اصل مال باید خارج شود و پس از اخراج خمس، ثلث باقی‌مانده را به مصارفی که وصیت نموده برسانند.

□ □ □ □

■ تصرف در مالی مورد تعلق خمس و خمس پول قرضی

س ۱۸۹۵ - اگر کسی پولی قرض بگیرد و قرض دهنده خمس این پول را نداده باشد، بر قرض گیرنده واجب است خمس آن را بدهد یا نه؛ به‌ویژه در صورتی که قرض دهنده، مبلغی را که قرض گیرنده به عنوان خمس داده قبول نداشته باشد و آن را به وی ندهد؟

«گلپایگانی»: اگر بداند بر خصوص آن پول خمس تعلق گرفته، قبل از ادائی خمس، جایز نیست در آن تصرف نماید.

* * *

«نکونام»: به طور عادی نمی‌توان علم پیدا نمود که به پولی که قرض گرفته شده است خمس تعلق می‌گیرد تا آن که تصرف در آن به این صورت جایز نباشد و نیز وام گیرنده نمی‌تواند پرداخت خمس از آن مال را از حساب قرض دهنده قرار دهد.

□ □ □ □

■ هزینه کردن درآمدی که خمس آن داده نشده در امور خیر

س ۱۸۹۶ - اشخاصی که خمس بده کارند یا ربا در مال آن‌ها وجود دارد، برای تعمیر مسجد و خرید زیلو، حصیر و کاشی و تعمیر حمام کمک مالی می‌دهند، آیا

صرف چنین پول‌هایی در حمام و مسجد صحیح است یا خیر؟ و در صورتی که شرعاً صحیح نباشد، آیا راه حلی دارد یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر معلوم نباشد عین مالی که صرف مسجد یا حمام می‌شود متعلق خمس یا از حرام است، تصرف در آن مانعی ندارد و اگر یقین دارد که متعلق خمس یا زکات است و صرف در اجرت بنا و عمله نموده باشند، نماز و غسل اشکال ندارد و در صورتی که با آن چیزی خریداری شده که فعلاً موجود است، نسبت به زکات در غیر ممتنع با اذن خود دهنده و در ممتنع با اذن حاکم شرع، معامله را امضا و بابت زکات محسوب دارند و در خمس نیز مقداری از آن‌چه را که موجود است وکیل هستند از طرف حقیر قبول نموده و صرف مسجد و حمام نمایند و اما از جهت مال ربوی، اگر صاحبان آن را می‌شناسند، استحلال نمایند و اگر نمی‌شناسند، حاکم شرع معامله را امضا کند و آن عین را به فقیر بدهد و او صرف مسجد نماید.

* * *

«نکونام»: مسؤولان امور خیریه در مساجد و مانند آن لازم نیست در مورد وجوده گرفته شده جست و جو کنند که خمس پول داده شده است یا نه یا ربوی است یا نه؛ ولی در صورت علم به این که پولی خمس آن داده نشده یا ربوی یا به نوعی حرام است، نباید آن را پذیرفت و با آن که نوع صرف در مانند امور مساجد می‌تواند مختلف باشد، بهطوری که به نماز و غسل اشکالی نرساند، ولی راههای ارایه شده جهت رفع مشکلات این گونه وجوده، از مجاری عادی و اساسی این امر خارج است؛ هرچند نسبت به برخی از آن راهها، درستی پذیرش چنین درآمدۀایی نیز به دست می‌آید.

س ۱۸۹۷ - شخصی مبلغی در حدود بیست و پنج هزار تومان پول نقد با مغازه و سرمایه داشته و خمس آن را نداده و فوت نموده و وارث غیر بالغ دارد، آیا خمس اموال او را بدهند یا از جهت این که وارث صغیر دارد، خمس به مال وی تعلق نمی‌گیرد؟

ج - در فرض مسأله، واجب است خمس آن را بپردازند و قبل از ادائی خمس، تصرف در آن جایز نیست. اگر وصی دارد بروصی واجب است و اگر وصی ندارد، با اذن حاکم شرع باید بپردازند.

▣ داد و ستد اموال شبیههناک

س ۱۸۹۸ - بنده داد و ستدی گسترده دارم و معاشرتم با افراد زیادی است و گاه یقین دارم که غذای میزبان و طرف معامله‌ام و پولی که از آن‌ها تحویل می‌گیرم خمس داده شده نیست و اگر با آنان ترک معاشرت کنم، معامله‌ام تعطیل می‌شود و به سختی می‌افتم، در این صورت، تکلیف من چیست؟

«گلپایگانی»: بعید نیست که این گونه موارد جزو شبیههای غیر محصوره و یا خارج از محل ابتلا باشد و در چنین صورتی، احتیاط لازم نیست. بلی، اگر یقین دارید که مورد ابتلای شما عیناً متعلق خمس است؛ چنان‌چه مفروض سؤال است، تصرف در آن بدون اذن ولی خمس جایز نیست.

* * *

«نکونام»: مشکلات کسب و کار سبب سستی و برداشته شدن تکلیف نمی‌شود؛ هر چند تجسس در این‌گونه امور - حلال یا حرام بودن مال مردم - نه لازم است و نه جایز می‌باشد و به‌طور عادی، علم به اشکال نیز حاصل نمی‌شود؛ ولی در صورت تحصیل علم یا حصول قهری آن، خوردن، آشامیدن، معاشرت و معامله، هر یک، اشکال خود را دارد و در هر

صورت، عنوان شبههای غیر محسوره یا خروج از مورد ابتلا در این موقع، رافع اشکال نمی‌شود.

س ۱۸۹۹ - اشخاصی که درآمدی را از طریق کسب مشروع و غیر مشروع به دست آورده و حساب سال ندارند و گاهی بدون حساب، چیزی به فقیران و سادات کمک می‌کنند، آیا جایز است به عنوان مهمانی از مال آنها استفاده کرد یا نه؟
ج - با علم به این که عین مال مورد ابتلا، خمس به آن تعلق گرفته و داده نشده، تصرف در آن جایز نیست، مگر آن که خود مالک و در صورت امتناع، خود متصرف با اجازه حاکم شرع، خمس آن را بپردازد یا با اجازه حاکم شرع، خمس مقدار مصرفی را به ذمه بگیرد و بعد بپردازد.

﴿ عبادات گذشته بدون ادای وجوه شرعی اموال ﴾

س ۱۹۰۰ - شخصی مدت پنجاه سال خمس و وجوه دیگر بر عهده ای او بوده و آن را پرداخت نمی‌کرده و بدین گونه نیز واجبات خود را انجام می‌داده و حتی به مکه‌ی معظمه نیز جهت انجام حج واجب مشرف شده و اکنون می‌خواهد خمس اموال خود را حساب کند، عبادات گذشته‌ی او چه حکمی دارد؟

«گلپایگانی»: در فرض مسأله، اگر عالم بوده که مثلاً فرشی که روی آن نماز می‌خوانده خمس به آن تعلق گرفته و از روی معصیت تأخیر انداده و با توجه به این که نماز در آن باطل است نماز می‌خوانده، نمازش باطل است، اما در صورت عدم علم یا غفلت، نمازش صحیح است و آن‌چه را نمی‌داند صحیح واقع شده یا باطل، محکوم به صحت است و هم‌چنین سایر عبادات. و در حج، اگر قربانی و جامه‌ی احرام و نعلین در حال وقوف و سعی غصبی نباشد، حج صحیح است و با التفات به این که

جامه‌ی احرام یا نعلین در حال وقوف و سعی مورد تعلق خمس بوده یا با پول غیر مخمس به معامله‌ی عین به عین تهیه شده، حج باطل می‌شود و قربانی، اگر از عین غیر مخمس باشد یا با پول مخمس به معامله‌ی عین به عین تهیه شده باشد کفایت نمی‌کند و باید دوباره قربانی کند.

* * *

«نکونام»: در صورت علم نداشتن به وجود اشکال در اعمال - در حکم یا موضوع - به مصالحه با مجتهد و پرداخت وجوه بدھی شرعی، تمامی اعمال وی محکوم به صحت است؛ مگر آن که علم به اشکال در موردی خاص پیش آید.

□ □ □ □

س ۱۹۰۱ - کسانی که خمس مال خود را نمی‌دهند، وظیفه‌ی همسر و فرزندان آن‌ها که نان‌خور ایشان هستند و از خمس ندادن آنان آگاه هستند چیست؟

ج - اگر بدانند که عین مال مورد ابتلای ایشان متعلق خمس است، خوردن و تصرف در آن قبل از ادای خمس جایز نیست، ولکن می‌توانند با اذن حاکم شرع، خمس آن‌چه را که تصرف می‌کنند بر ذمه بگیرند و بعد ادا کنند و اگر ندانند، خوردن و سایر تصرفات برای ایشان جایز است.

□ □ □ □

س ۱۹۰۲ - شخصی خانه‌ای خریده و قیمت آن را از پولی داده که خمس آن داده نشده و شخص دیگری مانند مستأجر، برای نمونه، نمی‌داند آیا خریدار با عین پول خمس نداده آن را خریده یا این که به ذمه خریده و می‌خواهد که بعد از غیر مخمس، ذمه‌ی خود را برع نماید، اکنون تصرفات شخص دیگر چه حکمی دارد؟

ج - تصرفات شخص ثالث مانعی ندارد.

□ □ □ □

س ۱۹۰۳ - شخصی که در پرداخت خمس کوتاهی می‌کند، چه حکمی دارد؟
 ج - معصیت کرده و تصرف در مالی که خمس به آن تعلق گرفته جایز نیست و معاملات و تصرفات واقعه بر آن در مقدار خمس فضولی است.

□ تصریف در اموال شبہهناک دیگران

س ۱۹۰۴ - هرگاه کسی خمس و زکات نمی‌دهد، اما آن را انکار ندارد، یا اموال او از طریق غیر مشروع مانند ربا و رشوه به دست آمده باشد، آیا انسان می‌تواند به عنوان مهمانی یا عناوین دیگر، در اموال چنین شخصی تصرف نماید، آیا مستحباتی مانند صدقه و روضه‌خوانی به حال او نافع است یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر انسان احتمال بدهد خصوص اموالی که مورد ابتلای اوست حرام نباشد یا شک در تعلق خمس و زکات بر آن داشته باشد، تصرف در آن جایز است، اما اگر علم به غصب بودن یا تعلق خمس و زکات بر آن داشته باشد، تصرف در آن جایز نیست و اگر در صورت تعلق خمس و زکات بر آنها تصرف کرد، ضامن است و باید خمس و زکات آنها را خود او ادا نماید و صدقه‌ی مندوبه یا اعمال مستحبه‌ی دیگر در صورتی که از مال حلال باشد صحیح است و مأجور خواهد بود، لکن موجب برائت ذمه‌ی او از دیون مالیه نخواهد شد.

«نکونام»: با علم به وجود اشکال و شبہه در مال دیگری، نمی‌توان در آن مال تصرف نمود و هزینه‌ی آن در امور استحبابی؛ مانند: صدقات و نذورات از طرف دیگری سبب صحت آن نمی‌شود. گذشته از آن که مصرف چنین اموالی در امور خیر جایز نیست و نمی‌توان امور خیریه را از اموال نامشروع تأمین نمود.

س ۱۹۰۵- اگر از مالی که خمس آن داده نشده هزینه‌ی میهمانی کند، آیا خوردن از غذاهای آن جایز است یا نه؟ و دیگر این که اگر تنها خمس همان مبلغ هزینه شده را بدهد، آیا خوردن آن غذاها مباح است یا نه؟

ج- با شک در این که عین آنچه در سفره حاضر می‌شود متعلق خمس شده، تصرف در آن اشکال ندارد، ولی اگر بداند که عین آن متعلق خمس شده و پرداخت نشده یا با عین مالی که خمس آن ادا نشده خریداری شده، تصرف در آن جایز نیست و تخمیس آن در صورتی کافی است که خصوص آن عین متعلق خمس شده باشد، ولی اگر در ضمن اشیای دیگر به آن خمس تعلق گرفته باشد، تخمیس خصوص آن کافی نیست.

س ۱۹۰۶- زنی خمس جهیزیه‌ی خود را نداده، آیا شوهر می‌تواند در آن جهیزیه تصرف کند یا نه؟

ج- با علم به تعلق خمس و عدم پرداخت، نمی‌تواند در آن تصرف کند تا خمس آن پرداخت شود.

س ۱۹۰۷- اگر از پولی که خمس آن را نداده‌اند مسجد درست کند، آیا گزاردن نماز در آن مسجد جایز است؟

ج- اگر معلوم نباشد که مصالح آن به عین پول متعلق خمس خریداری شده، اشکالی ندارد والا در صورتی که صاحب پول حاضر نباشد که خمس آن را بدهد، محتاج مراجعه به مجتبهد است.

س ۱۹۰۸- شخصی با مالی که خمس آن داده نشده به مکه رفته و به حاکم شرع رجوع نکرده، آیا حج وی صحیح است یا نه؟

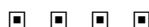
ج- خمس را باید بدهد، ولی حجش صحیح است؛ مگر آن که لباس

احرامش را به عین مالی که متعلق خمس باشد خریده و با التفات به غصب بودن، آن را پوشیده باشد.

س ۱۹۰۹ - کسی مستطیع شده و در سال استطاعت به حج نرفته و سال بعد به مکه رفته و پس از مراجعت، از نتاج گوسفندان خود که خمس آن را نداده بوده برای ولیمه‌ی حج و هم‌چنین پرداخت قرض خود استفاده کرده، حال آیا باید خمس گوسفندانی را که جهت ولیمه‌یا قرض مصرف شده است بدهد یا نه؟

ج - اگر ولیمه و قرض را از ارباح سال‌های پیش داده، باید خمس آن را بدهد و اگر از ارباح سالی است که ولیمه و قرض را داده، خمس ندارد.

■ پدر و فرزند و محاسبات مالی واحد

س ۱۹۱۰ - پدر و فرزندی که با هم زندگی می‌کنند و فرزند هیچ‌گونه اختیاری از خود ندارد و در شؤون زندگی با هم هستند و درآمد به دست آمده را با هم هزینه می‌کنند، آیا باید هر کدام حساب سالیانه‌ی جدا داشته باشند یا داشتن حساب واحد برای یکی کافی است؟

«گلپایگانی»: هر یک از این دو نفر، خمس آن‌چه را که از مخارج سالشان زیاد آمده، با وکالت از دیگری بدهد به قصد ما فی الذمه‌ی هر کدام، کافی است.

* * *

«نکونام»: هر یک از پدر و پسر؛ هرچند حکم جداگانه‌ای دارند و باید افزوده‌ی بر مؤونه‌ی سال و هزینه‌های زندگی را تخمیس کنند، ولی اگر به صورتی با هم کار می‌کنند که محاسبات مالی واحد دارند، پرداخت هر یک، سبب بسنده بودن از دیگری و از عهده خارج شدن وی می‌گردد و در جهت تحقق این امر، وکالت هر یک از دیگری و قصد «ما فی الذمه» لازم نیست.

▣ تقدم خمس و زکات

س ۱۹۱۱ - کسی که از سود سرمایه‌ی خود قبل از تمام شدن سال خمس تعدادی از گاو یا گوسفند که به حد نصاب است خریداری کند آیا دادن زکات و خمس هر دو واجب است یا یکی از آن‌ها؟

ج - در فرض مسأله که قبل از تمام شدن سال زکات، سال خمس تمام می‌شود واجب است خمس را بپردازد و بعد از ادائی خمس، اگر به مقدار نصاب باقی باشد، پس از حلول حول زکات، واجب است زکات جنس زکوی باقی مانده را؛ چه عین سرمایه باشد چه سود، بپردازد.

س ۱۹۱۲ - کسی که حساب سال ندارد و عهده‌ی او هم به زکات و هم به خمس مشغول است و می‌خواهد آن را ادا نماید، کدام یک را مقدم بدارد؟

ج - باید زکات را حساب کند و بدهد و بعد هر اندازه ریح پس انداز کرده، خمس آن را بپردازد.

س ۱۹۱۳ - شخصی چند سال مالی مانند طلا و نقره را که متعلق خمس و زکات بوده در اختیار داشته و خمس و زکات آن را نداده و اکنون که در مقام اصلاح برآمده، آیا باید اول خمس را بپردازد و بعد زکات را بدهد یا برعکس آن را انجام دهد؟

ج - اگر نقدین را در یک روز به دست آورده و سال خمس نداشته؛ بهنحوی که همان روز حصول فایده مبدء سال خمس بوده، قهراً چون استقرار زکات قبل از استقرار خمس است، باید اول زکات را اخراج کند و بعد خمس مابقی را بدهد و اگر سال خمس داشته و پایان سال خمس او قبل از استقرار زکات باشد، باید خمس آن را بدهد و اگر بقیه به مقدار نصاب بوده، زکات آن را نیز بپردازد و نسبت به سال‌های بعد، اگر بر

نقدین اضافه نشده و با کسر خمس از آن و کسر بدھی زکات سال یا سال‌های قبل، باز هم به مقدار نصاب است، فقط باید زکات داده شود.

﴿ اشاعی بودن تعلق خمس و زکات ﴾

س ۱۹۱۴ - اگر کسی با سرمایه و سودی که متعلق خمس بوده مشغول کسب شده و چند سال به همین وضع کسب کرده باشد، خمس اصل سرمایه و زیادی سود و اشیایی را بدھد که می‌داند بعد از تمام شدن سال سود، از آن تهیه کرده؛ اعم از این که آن اشیا مؤونه و مورد نیاز زندگی باشد یا نه، کافی است یا این که مستحقان خمس در سرمایه و تمام سود چند سال و اشیایی که با آن‌ها تهیه شده شریک هستند و باید حق آنان را از آن نیز بدھد و هم‌چنین در چیزی که متعلق زکات بوده و زکات آن را نداده و چند سال با آن کسب نموده یا از نمای آن استفاده کرده است نیز همین حکم را دارد یا خیر به این معنا که آیا خمس و زکات به عین متعلق است یا به ذمه و حق مستحق به عین متعلق است یا به مالیت آن یا به نحو اشاعه است و یا به صورت کلی در معین و در هر صورت، هم در سرمایه و هم در سود، نما یا منفعت آن، امضا حاکم شرع لازم است یا خیر؟

ج - به نظر حقیر، خمس و زکات به نحو اشاعه است؛ پس اگر معاملاتی که واقع شده به عین مال زکوی یا متعلق خمس واقع شده، آن معامله نسبت به خمس و مقدار زکات آن فضولی است و اگر حاکم شرع امضا نماید، ملک ارباب خمس و زکات می‌شود و احکام شرکت در آن جاری است ولی اگر زکات عین زکوی و خمس عین مال متعلق خمس را بدھد، کافی است و اگر معامله به نحو کلی واقع شده؛ چنان‌چه غالباً این قسم است، معامله برای خود شخص واقع می‌شود و با فرض این که پول آن را از مال

خمس نداده ادا نموده باشد باید خمس آن پول را بدهد و حکم نسبت به مال زکوی نیز چنین است.

س ۱۹۱۵ - برخی که قصد زیارت مکه‌ی معظمه را دارند مبلغی را جهت رفت و برگشت قرار می‌دهند و خمس آن را از همین مبلغ ادا می‌کنند، آیا این عمل صحیح است یا باید خمس را از تمام اموال خارج نمود؟

ج - اگر اموال او وجه نقد باشد و خمس آن را نداده، دادن خمس مقدار مصرف حج موجب جواز تصرف در بقیه نیست و تا خمس تمام آن را ندهد نمی‌تواند در آن وجهه تصرف کند. بلی، اگر اعیانی مثل خانه و زمین و باغ متعلق خمس باشد و خمس یکی از آن‌ها را بدهد و آن را بفروشد و صرف حج نماید، جایز است.

س ۱۹۱۶ - قصابی گوسفندی را که خمس آن داده نشده ذبح می‌کند و گوشت آن را می‌فروشد، آیا خریداران گوشت بعد از این که علم پیدا کردند باید خمس آن را بدهند یا خمس آن به ذمه‌ی مالک اولی آن است؟

ج - اگر خریدار گوشت علم دارد که خمس به آن تعلق گرفته و ادا نشده، نمی‌تواند آن را بخرد و ادای خمس آن مقدار، در حالت آن کافی نیست، لکن خریدار پس از اتلاف مقداری که خریده، اگر خمس آن مقدار را بدهد، ذمه‌اش بری می‌شود.

□ دادن خمس بده کار خمس

س ۱۹۱۷ - آیا زوجه می‌تواند بدون اجازه‌ی فرزندان از اموال شوهر خود که فوت نموده خمس بدهد؛ چون ممکن است وارثان آن را ادا نکنند؟

ج - اگر زوجه یقین داشته باشد که خمس بر میت واجب بوده و بداند که

ورثه دیگر نمی‌دهند و مال تحت ید او باشد، واجب است با اذن حاکم شرع، خمس را از آن مال ادا کند.

س ۱۹۱۸ - شخصی خمس بده کار است و آن را نمی‌پردازد، آیا متصدی حساب او می‌تواند خمس درآمد او را محرومانه بردارد و با اجازه‌ی حاکم شرع به مستحق برساند یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر ممتنع باشد، با اجازه‌ی حاکم شرع جایز است.

* * *

«نکونام»: این کار داخل در شرح وظایف متصدی نمی‌باشد و چنین دخالتی برای او جایز نیست.

س ۱۹۱۹ - هزینه‌ی زندگی مادری بر عهده‌ی فرزندش می‌باشد و می‌داند پسروی حساب خمس ندارد، آیا در این صورت مادر می‌تواند از همان پولی که پسر به او داده به قدر آن‌چه خود استفاده می‌کند خمس بدهد یا نه؟
ج - بله خودش خمس آن را با اذن حاکم شرع بدهد.

س ۱۹۲۰ - چند نفری در مال التجاره شرکت دارند اما تنها یکی از آنان حساب خمس دارد و دیگران خمس نمی‌پردازند، حال آیا وی می‌تواند بدون اجازه‌ی آنان، خمس مال التجاره را بدهد و بر فرض این که آن را ادا کند، از عهده‌ی آنان ساقط می‌شود یا باید به اجازه‌ی مجتهد باشد؟

ج - ادائی خمس، از مال شخص ممتنع با اذن مجتهد جایز است. بله، اگر شریکی که خمس نمی‌دهد ولی ممتنع هم نیست او را وکیل نماید که به‌هر نحو خواست عمل کند و او با قصد قربت، ادائی خمس نماید، کافی است.

س ۱۹۲۱- پدر من خمس بر عهده دارد، اگر من در صورتی که می‌دانم پدرم راضی است خمس را از طرف او ادا کنم، آیا عهده‌ی او بری می‌شود یا نه؟
ج- در صورتی که خود پدر امر کرده باشد جایز است، والا با ادای فرزند، بدون اذن پدر، ذمه‌ی پدر از خمس بری نمی‌شود.

س ۱۹۲۲- اگر شوهر خمس چیزی که در خانه از مخارج سال زیاد می‌آید نپردازد، آیا بر زن تکلیفی هست یا نه و آیا زن می‌تواند خمس آن را بدون اجازه‌ی شوهر بدهد یا خیر؟

ج- اگر مرد از ادای خمس آن امتناع کند و مفسده‌ای در کار نباشد، زن خودش خمس آن را با اذن حاکم شرع بپردازد.

□ دست‌گردان خمس

س ۱۹۲۳- کسی (زید) خمس خود را با امام مسجد دست‌گردان می‌کند، ولی مرجع تقلید وی فوت می‌نماید و مقلد مجتهدی دیگر می‌شود، امام مسجد آن را مطالبه می‌کند و وی می‌گوید مرجع تقلید من که شما از او وکالت داشتید فوت کرده و هم‌اکنون مقلد مجتهد دیگری شده‌ام و خمس خود را باید به او بدهم نه به شما، آیا سخن وی پذیرفته است یا نه؟

«گلپایگانی»: امام مسجد، اگر به عنوان وکالت از مرجع، وجه را با زید دست‌گردان کرده، حرف زید مسموع است.

«نکونام»: اگر کسی که خمس را می‌گیرد از مجتهد عادل اجازه داشته یا مجتهد باشد تفاوتی نمی‌کند و بعد از پرداخت پس گرفته نمی‌شود؛ خواه جزو مجتهدان درگذشته باشد یا زنده و خواه از آن تقلید کند یا نه.

س ۱۹۲۴ - دستگردان کردن خمس باید در محضر مجتهد اعلم باشد یا با هر یک از اهل علم مانعی ندارد؟

ج - دستگردان وجوه باید یا با خود مجتهد جامع الشرایط باشد یا با مأذون از طرف او.

س ۱۹۲۵ - کسانی که خمس خود را دستگردان می‌کنند و سپس آن را نمی‌پردازند یا مقدار کمی از بدنه کاری خود را داده و از دادن بقیه امتناع می‌کنند، آیا تصرف در اموال آنان جایز است یا نه؟

ج - اگر از اول که دستگردان نموده، قصد دادن نداشته، اموال او متعلق خمس است و تصرف در آن جایز نیست و اما اگر در موقع دستگردان قصد ادا داشته و بعد مسامحه می‌نماید تصرف در آن اموال مانعی ندارد.

س ۱۹۲۶ - اثر دستگردان در باب خمس چیست؟ آیا اذن فقیه در تصرف و مقروض بودن کسی که خمس بر او واجب شده، نسبت به خمس کافی نیست و نمی‌تواند کار دستگردان را بکند؟

ج - با اذن فقیه در تصرف، معاملاتی که با عین مال غیر مخممس انجام می‌گیرد برای مدييون خمس واقع نمی‌شود، بلکه یا وکالت از جانب فقیه واقع می‌شود و برای ولی خمس است یا اگر اذن، وکالت نباشد، فضولی است و با اجازه‌ی فقیه باز هم برای ولی خمس واقع شده است و در این دو صورت، آن‌چه معاملات نسبت به خمس ریح کند ملک اولیای خمس خواهد بود و اذن، اشتغال ذمه‌ی خاصی غیر از آن‌چه قبل از مدييون خمس داشت نمی‌آورد و اثر دستگردان این است که خمس که متعلق به عین بود به ذمه‌ی دستگردان کننده تعلق می‌گیرد و معاملات خمس دهنده بی

۱۱۹ اشکال و برای خودش واقع می‌شود و ریحی که حاصل می‌شود همه متعلق به خود است.

س ۱۹۲۷ - شخصی از یکی از آیات عظام تقلید می‌کرده و اکنون از مجتهدی دیگر تقلید می‌کند، در صورتی که مقداری از وجوهات خود را به نماینده مرجع اولی پرداخت کرده و بقیه را دستگردان نموده و آن را برمده دارد، حال آیا باید خمس خود را به نماینده مرجعی که فعلاً از او تقلید می‌کند پرداخت نماید یا به نماینده مرجع اولی؟

«گلپایگانی»: با فرض دستگردان با مرجع اولی، باید به خود او داده شود یا با اجازه‌ی او به دیگری بدهد.

«نکونام»: با فرض اجتهاد و عدالت یا اذن از وی، پرداخت به هر یک جایز است.

س ۱۹۲۸ - افرادی که خمس خود را نزد مجتهدان دستگردان می‌کنند و بدکار می‌شوند آیا جایز است در پرداخت آن مسامحه نمایند؟ و نیز دستگردان نمودن با چک مدتدار یا چکی که وعده‌ی آن رسیده صحیح است یا خیر؟
ج - باید هر وقت عرفاً ممکن شدن بپردازند و در مورد سؤال دوم، دستگردان با چک صحیح نیست.

□ مصالحه در خمس

س ۱۹۲۹ - اشخاصی که از آقایان مراجع تقلید اجازه‌ی خمس دارند می‌توانند خمس را مصالحه کنند و برای نمونه هشتصد تومن خمس را به سیصد تومن مصالحه

کنند؛ هرچند بده کار خمس، قدرت بر ادای آن را داشته باشد یا نه؟
 ج - با فرض اشتغال ذمه به سهم مبارک امام و تمکن از ادای آن، مصالحه به کمتر جایز نیست.

س ۱۹۳۰ - گاهی بعضی از کسانی که در صدد پرداخت خمس می‌باشند - چه آنان که پول نقد می‌دهند یا آنان که آن را دست‌گردان می‌کنند تقاضای تخفیف و بخشش را دارند، آیا اجازه می‌فرمایید با این تقاضا مخصوصاً به لحاظ این که امکان دارد اگر ارافق نشود از اصل پرداخت خمس منصرف شوند، موافقت نمود و قدری از آن را صرف نظر کرد یا نه؟

ج - در مورد خمس یقینی، تخفیف و بخشش جایز نیست و اجازه نمی‌دهم و حاضر نبودن بعضی برای ادای واجب بدون تخفیف، مجوز آن نمی‌باشد.

س ۱۹۳۱ - برخی از روحانیان در موقع رسیدگی به اموال مردم، مبلغی از خمس را به آنها می‌بخشند، آیا این بخشش شرعی است و از عهده‌ی صاحبان اموال خارج می‌شود یا نه؟

ج - جایز نیست خمس را ببخشند و بخسیدن کافی در برائت ذمه نیست. بلی، در موردی که مشکوک است که آیا متعلق خمس واقع شده یا نه، جایز است که مجتهد یا مأذون از طرف او مشکوک را به مبلغی مصالحه نماید.

س ۱۹۳۲ - صلاحیت نمایندگان شما در موقع حساب خمس اشخاص در بخشش آنها به خمس دهنده تا چه حد است؟

ج - اصلاً در خمس بخشش به خمس دهنده صورت شرع ندارد. بلی، در

بعض موارد شبهه به مصالحه عمل می‌شود و همین طور وقتی که مکلف قادر بر ادائی آن نباشد؛ چنان‌چه مستحق خمس راضی شود که به عنوان خمس بگیرد و دوباره ببخشد، اشکال ندارد؛ به نحوی که در رساله‌ی توضیح المسائل مرقوم شده، مراجعه شود.

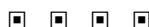

س ۱۹۳۳ - اگر عینی از درآمد سال زیاد آید که قیمت واقعی آن در بازار نامعلوم است و کارشناسان در قیمت آن اختلاف دارند، باید روی چه قیمتی این عین تخمیس شود؟

«کلپا یگانی»: احوط آن است که با مجتهد مصالحه کنند.

«نکونام»: تنها تعیین قیمت و ارزش آن با نظر کارشناس و خبره کافی است و لازم نیست در این موارد، دقت بسیار لحاظ شود.

■ درگذشتن پیش از حلول سال خمسی

س ۱۹۳۴ - شخصی مال خود را حساب کرده و خمس آن را ادا نموده و سالی نیز برای خود قرار داده و در وسط سال فوت کرده، آیا جایز است وارثان از ترکه‌ی او در تجهیز و تکفین و در دیگر امور خیر مصرف نمایند یا باید در ابتداء خمس مال وی را بدهند؟

ج - آن‌چه از ربح سنه‌ی فوت در مؤنه مصرف نشده خمس آن را باید بپردازند و از مال خمس داده به مصرف تجهیز برسانند.

س ۱۹۳۵ - در رساله آمده است: اگر کسی در بین سال بمیرد، آن‌چه از منافع مانده خمس دارد؛ بنابراین، اگر کسی در میان سال بمیرد و مقداری گندم و آرد مانده

که اگر نمرده بود تا آخر سال آن را به مصرف می‌رساند، آیا خمس مقدار مانده‌ی آن را باید داد یا خیر؟

ج - باید خمس آن را بدهند.

نابالغ و خمس

س ۱۹۳۶ - نابالغی که دست مزد مستقل دارد و آن را به پدر خود نمی‌دهد، آیا پولی که به دست می‌آورد خمس دارد یا نه؟

ج - اگر صرف در مؤونه‌ی سال نکند خمس دارد و پدر مکلف به ادائی خمس آن است.

س ۱۹۳۷ - نابالغی که پدر وی را به کسب وادر می‌کند و از درآمد آن کسب برای آنان چیزی می‌خرند یا جوانانی که فعلاً در خانه‌ی پدر و مادر به سر می‌برند و برای آینده‌ی خود خانه و اثاثیه تهیه می‌کنند، در فرض اول، آیا اولیای آنان باید خمس مال ایشان را بدهند یا خود وی باید بعد از بلوغ آن را ادا کند، و در فرض دوم بالغی که در حال حاضر به درآمد خود نیازی ندارد، آیا باید خمس چیزهایی را که خریده است بدهد یا نه؟

ج - در صورت اول، اولیا و در صورت دوم، خودشان باید خمس را بدهند.

س ۱۹۳۸ - پولی که والدین به فرزندان خود می‌دهند و پس انداز آنان می‌شود، آیا دادن خمس آن به عهده‌ی والدین است یا خود فرزند بعد از رسیدن به بلوغ باید خمس آن را بدهد؟

ج - پدر از مال خود فرزندان در آخر سال باید خمس پول جمع شده در آن سال را از طرف فرزند بدهد.

س ۱۹۳۹ - در رساله است: خمس دادن به جای دیگری ذمه را بری نمی‌کند، حال اگر پدری بخواهد خمس پسانداز فرزند نابالغ خود را بدهد و در عین حال از پول وی چیزی بر ندارد، بلکه بخواهد آن را از خود بدهد، راه شرعی آن چیست؟

ج - باید ابتدا از مال خود به بهجه ببخشد و آن را عوض خمس بدهد؛ به شرط آن که آن مال مخمس باشد یا خمس به آن تعلق نگرفته باشد و قصد قربت از طرف ولی طفل کافی است و هم‌چنین از وکیل در صورتی که وکالت در ادا از طرف موکل باشد.

□ □ □ □

■ حکم خمس در مورد نذر

س ۱۹۴۰ - شخصی نذر کرده که یک سال هرچه کسب کرده یک دهم سود آن برای حضرت ابوالفضل علیه السلام باشد، آیا چنین نذری منعقد می‌شود یا نه و در صورت درستی آن، خمس بر یک دهم درآمد آن که مورد نذر است تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر مقصود نادر، نذر برای آن حضرت بعد از گذشت سال و استقرار خمس بوده باید خمس مجموع ربیع را بدهد و ده یک از بقیه را صرف نذر نماید و اگر مقصود این بوده که هر فایده‌ای که در اثنای سال برای او حاصل شود ده یک آن نذر آن حضرت باشد، باید ده یک صرف نذر شود و خمس بقیه را بدهد و به هر حال، اگر نذر مطلق است، پرداخت ده یک در محل خمس به قصد مافی الذمه از خمس و نذر بی‌اشکال است.

□ □ □ □

س ۱۹۴۱ - شخصی از درآمد حقوق خود ماهی مبلغ معینی را نذر حضرت عباس علیه السلام نموده و به مرور ایام به دوهزار تومان رسیده، در این صورت، وجود نذری متعلق خمس شده یا نه و در صورت تعلق، از عین برداشته می‌شود یا بر ذمه‌ی نادر است و نیز آن وجود را در چه راهی مصرف نماید؟

ج - در فرض مسأله، اگر نذر صحیح نموده و صیغه‌ی عربی یا فارسی

به نحوی که در رساله نوشته شده خوانده باشد و نذر به نحو نذر نتیجه باشد، وجه، مال حضرت ابوالفضل است و خمس ندارد و اگر نذر به نحو نذر فعل کرده که در راه آن حضرت صرف نماید، پس از تمام شدن سال، خمس دارد و نسبت به مصرف، اگر جهت خاصی را در نظر نگرفته، در هر امر خیری در راه آن حضرت مصرف نماید کافی است.

س ۱۹۴۲ - شخصی با مراعات تمام شرایط، نذر کرده که یک‌پنجم درآمد نقد را برای هزینه‌ی زیارت یکی از چهارده معصوم علیهم السلام کنار گذارد، حال اگر در میان سال خمسی به انجام آن موفق نشدم، آیا یک‌پنجم پول نذر شده جزو هزینه‌های سال است که خمس ندارد یا زاید بر مؤونه است که به آن خمس تعلق می‌گیرد؟
ج - در صورتی که در بین سال به مصرف نذر برساند، خمس ندارد، ولی اگر سال بر آن بگذرد و بعد بخواهد به مصرف نذر برساند، خمس آن واجب است.

﴿ خمس سرقفلی ﴾

س ۱۹۴۳ - اگر کسی سرقفلی مغازه‌ای را از پول خمس نداده بخرد؛ چنان‌چه آن را در آخر سال بفروشد، افزوده را باید جزو منافع سال بداند یا نه؟ و اگر سرقفلی را از منافع سال خریده باشد، آیا مانند منافع دیگر حکم سود تجارت را دارد که باید حق سرقفلی را در آخر سال قیمت کرده و خمس آن را پرداخت کند؛ خواه قیمت آن زیاد شده باشد یا کم، یا پرداخت خمس آن لازم نیست؟

ج - در فرض اول، اگر به نحو مشروع بفروشد، به اضافه‌ی خمس اصل، مازاد را باید جزو منافع سال بیاورد و خمس آن را بپردازد و در فرض دوم، اگر با رضایت مالک خریده که فعلاً واگذار نمودن آن به دیگری به

از ای وجه شرعاً بر او جایز باشد، حکم ارباح تجارت را دارد و این در صورتی است که سرقالی را برای تجارت خریده باشد، ولی اگر برای این که مورد سرقالی را محل کسب خود قرار دهد خریده باشد، اگر خمس آنچه که بابت خرید سرقالی داده بدهد، کافی است و اگر حق واگذاری به غیر ندارد، در حکم تلف است و خمس ندارد مگر آن که بدون رضایت مالک به نحو غیر مشروع گرفته باشد که در این صورت، ضامن خمس پول است که در حرام صرف شده.

س ۱۹۴۴ - شخصی سال خمسی ندارد و مبلغ پنج هزار تومان برای سرقالی داده، اکنون در صدد تعیین سال خمس است و اگر بخواهد سرقالی را بفروشد، آن را پنجاه هزار تومان می‌خرند، آیا برای حساب خمس باید خمس پنج هزار تومان را بپردازد یا پنجاه هزار تومان را؟

ج - خمس پنج هزار تومان را بدهد و تا نفوخته، زیادتی قیمت آن خمس ندارد.

س ۱۹۴۵ - شخصی در زمان گذشته مغازه‌ای برای سنگ تراشی به مبلغ دوازده هزار تومان خریداری نموده و اکنون صدهزار تومان ارزش دارد و از ابتدای امر خمس نپرداخته و از نظر مادی قدرت ندارد آن را به قیمت روز حساب کند؛ زیرا درآمد روزانه‌ی وی نزدیک به دویست تومان است که آن نیز هزینه‌ی زندگی می‌شود، آیا وی می‌تواند آن مغازه را به قیمت خرید حساب کند یا خیر؟

ج - در فرض سؤال، اگر عین مغازه را خریده‌اید، باید خمس قیمت فعلی آن را بدهید و اگر به عنوان سرقالی بوده؛ چنان‌چه خمس همان مقداری که به عنوان سرقالی داده‌اید بپردازید، کافی است.

س ۱۹۴۶ - سرقالی - در موردی که صحیح باشد - اگر از منافع سال داده شود، جزو مؤونه است یا نه؟ و در صورت زیاد یا کم شدن ارزش آن، چه حکمی دارد؟

ج - اگر مالک، به ذمه گرفته که در موقع خارج شدن مستأجر پولی را که به عنوان سرقالی داده، پس بدهد یا ملتزم شده که اجازه یا حق بدهد که از غیر بگیرد؛ به نحوی که فعلاً خود را مالک بداند، در حکم سرمایه است و خمس دارد والا جزو مؤونه‌ی کسب است و خمس ندارد. بلی، اگر بعد به نحو شرعی فروخت و پول آن را مصرف مؤونه‌ی سال ننمود، خمس دارد و در صورت اول، تا نفروخته، زیادی قیمت خمس ندارد؛ مگر آن که شغل خود را خرید و فروش سرقالی قرار داده باشد که در این صورت، قیمت سر سال میزان است؛ اگرچه نفروخته باشد.

س ۱۹۴۷ - مغازه‌ای را اجاره نموده و افزوده بر بهای اجاره، مقداری را به اسم سرقالی و بر وجه شرعی تعیین می‌کنند و پس از گذشتן مدتی، ارزش آن سرقالی چندین برابر می‌شود، آیا افزایش قیمت آن که فعلاً پول نیست مشمول خمس می‌شود یا نه؟

ج - تا نفروخته‌اند ترقی قیمت سوقیه خمس ندارد و پس از فروش، زاید بر قیمت خرید، ریح همان سال است و بعد از رسیدن سال، باید خمس آن را بپردازد.

س ۱۹۴۸ - کسی که دو باغ انگور دارد و یکی از آن دو را می‌فروشد و سرقالی مغازه‌ای را برای فرزند خود خریداری می‌کند و سرمایه‌ی مختصراً نیز به او داده و فرزند مشغول خرید و فروش شده که از درآمد آن، هزینه‌ی ازدواج خود را فراهم نماید، آیا برای پدر که باغ خود را جهت کسب فرزند فروخته لازم است

۱۲۷ خمس سرمایه‌ی آن مغازه را بپردازد و یا بر پسر واجب است که خمس آن را بدهد؟

ج- در فرض سؤال، اگر باعث متعلق خمس بوده و خمس آن را ادا نکرده، بر خود پدر واجب است خمس آن را بدهد و اگر متعلق خمس نبوده یا خمس آن را داده بوده، بعد آن را سرقفلی و سرمایه‌ی کسب برای خود قرار داده است، خمس در اصل آن واجب نیست، فقط به منافع آن، اگر زاید بر مؤونه باشد تعلق می‌گیرد. بلی، در صورت دوم، اگر پول باعث را ملک پسر نموده و پسر صرف در سرقفلی و سرمایه نموده است بر پسر واجب است خمس تمام آن را بدهد؛ مگر آن که گیرنده‌ی سرقفلی، تعهد رد آن را در موقع تخلیه‌ی مغازه نکرده باشد و اذن استیفای آن را از دیگری نیز نداده باشد که در این فرض، مبلغ سرقفلی جزو مخارج کسب است و خمس ندارد.

■ خمس اموال عمومی

س ۱۹۴۹- در نفت و چیزهایی که از نفت درست می‌شود خمس لازم است یا نه؟
ج- به نظر این جانب، نفت که برای جهات مملکت استخراج می‌شود ملک جهت مملکت است و خمس ندارد.

س ۱۹۵۰- آیا بر ما واجب است خمس نمک و نفتی را که به دست ما می‌رسد و به یقین استخراج کننده‌ی آن، خمس آن را نداده است، بپردازیم؟

ج- به نظر این جانب چون نفت برای جهت مملکتی استخراج می‌شود، مالک معین ندارد؛ و نظیر موقوفه، ولذا خمس ندارد و نسبت به نمک، اگر اشخاص آن را استخراج کنند و برای جهت مذکوره نباشد، تخمیس آن اگر

به حد نصاب برسد لازم است و اگر خریدار بداند متعلق خمس شده و ادا نشده باید خمس آن را بدهد و اگر در رسیدن آن به حد نصاب شک داشته باشد، خمس واجب نیست.

س ۱۹۵۱ - از درآمد ملک یا مستغلات موقوفه‌ای که باید پس از وضع مخارج، هزینه‌ی روضه‌خوانی شود، بعد از برگزاری مجالس روضه زیاد آمده که برای روضه‌خوانی سال بعد مانده، آیا این مبلغ خمس دارد یا نه؟
ج - خمس ندارد.

س ۱۹۵۲ - اشیای معدنی مانند نفت و نمک و نایلون، اگر خریدار یقین یا گمان قوی داشته باشد که استخراج کننده‌ی آن یا فروشنده‌گان بازار، خمس آن را نمی‌دهند، آیا بر خریدار واجب است خمس هر یک از آن را که خریده بدهد یا خیر؟ و اگر خریدار شک داشته باشد که آنان خمس می‌دهند یا نه، تکلیف چیست؟

ج - اگر مستخرج برای تملک خود یا شرکای مخصوص استخراج نماید و بدانیم خمس آن را نمی‌دهد، باید خمس آن‌چه به دست ما می‌رسد بدھیم و اگر به قصد تملک عموم باشد، خمس ندارد و اگر در تعلق خمس به آن شک داشته باشد، چیزی بر او نیست.

☒ خمس هدیه

س ۱۹۵۳ - آیا آن‌چه بخشیده می‌شود؛ خواه از مال موروثی باشد یا غیر از آن، در صورتی که بخشندۀ خمس آن را داده باشد، آیا بخشیده شده به او نیز باید خمس آن را بدهد یا نه؟

ج - آن‌چه بخشیده می‌شود؛ خواه واهب آن را به ارث مالک شده باشد یا به غیر آن، اگر زاید بر مؤونه‌ی موهوب‌له باشد، خمس دارد.

س ۱۹۵۴ - کسی که خمس زمین زراعتی را داده و بعد آن را به فرزندش می‌بخشد، در صورتی که فرزند در آن ملک کشت کند آیا خمس دارد؟ و در صورت وجوب خمس آن را چگونه محاسبه کند؟

ج - بعد از گذشتن یک سال از زمان بخشش، فرزند باید مجدداً خمس آن را به قیمت روز بدهد.

س ۱۹۵۵ - اگر پدری که اهل خمس است از درآمد میان سال برای پسر یا دختر خود خانه‌ی مسکونی خریداری نماید، آیا به وجهی که برای خرید خانه داده خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - اگر در سال خرید، مورد احتیاج فرزند برای سکونت بوده و به او بخشیده و در همان سال فرزند در آن سکونت کرده، خمس ندارد، و اگر در آن سال در آن ساکن نشده، فرزند باید خمس آن را بدهد و اگر به فرزند نبخشیده، پدر باید خمس آن را بدهد.

س ۱۹۵۶ - کسی که سال خمسی دارد هرگاه کمی پیش از فرارسیدن سال چیزی به او هدیه کنند، آیا باید آن را با درآمد سال حساب کند یا باید یک سال از تاریخ اهدای آن بگذرد؟

ج - باید آن را نیز از ارباح همان سال حساب کند و خمسش را بدهد.

■ میزان در ابتدای سال خمسی

س ۱۹۵۷ - در وسیلة النجاة مرحوم آیة الله اصفهانی قدس سره آمده است: «مبدء سنّة خمس زرع، وقت حصول فائده»؛ بنابراین، اگر پیش از تمام شدن سال خمس، فایده و محصول جدید را بردارد، چون افزوده بر درآمد سال است، آیا

باید خمس آن را بپردازد یا مقدار افزوده بر هزینه نسبت به محصول هر سال
جداگانه سنجیده می‌شود؟

ج - اگر مقصود این است که از محصول سال پیش چیزی اضافه آمده که
البته محصول امسال را که بر می‌دارد باید خمس زیادی محصول سال قبل
را بپردازد، و اگر مقصود، سؤال از محصول فعلی است، در اینجا به حکم
آن که مبدء سنّه، حین حصول زرع است، می‌توانند خمس محصول فعلی
را ندهد تا یک سال بگذرد، وقت خرمن سال بعد، خمس هرچه را که از
این محصول زیاد آمده بدهد و می‌توانند به حکم این که جلو انداختن
خمس از سال جایز است، همان وقت رسیدن سال خمس خودش پیش
از حصول زرع بعدی، خمس این محصول را هم بدهد.

س ۱۹۵۸ - تعیین ابتدای سال خمس، به اختیار خود شخص است یا باید ابتدای
شروع به کسب را ابتدای سال خود قرار دهد و اگر ابتدای آن را نداند یا فراموش
کرده باشد، وظیفه چیست؟

ج - ابتدای سال را در مثل تجارت و امثال آن که فایده‌اش تدریجی حاصل
می‌شود باید از حین شروع در کسب قرار دهد و نیز می‌توانند در وسط
سالی که مشغول کسب شده فواید خود را تخمیس کند و در سال بعد، پس
از گذشتن یک سال تمام از خمس دادن اول، فواید یک ساله‌ی خود را
تخمیس نماید و اما در مثل زراعت و امثال آن که فایده دفعی حاصل
می‌شود، مبدء سال را موقع حصول فایده قرار دهد و چنان‌چه مبدء کسب
خود را ندانند یا فراموش کرده باشد، به قدر متیقن عمل کند.

س ۱۹۵۹ - کسی که درآمدی ندارد یا اگر دارد برای هزینه‌های زندگی او کافی نیست، اگر گاه از هدایایی که به او می‌دهند چیزی زیاد آید آیا باید خمس آن را بدهد یا نه؟ و آیا لازم است جهت ادائی خمس، سال را تعیین نماید؟

ج - تعیین سال برای چنین شخصی لازم نیست. بلی، اگر بعد از یک سال از تاریخی که هدیه را به او داده‌اند تمام یا چیزی از آن باقی بماند، باید خمس آن‌چه را باقی مانده بدهد.

س ۱۹۶۰ - شخصی جهت خمس اموال خود اول ماه مبارک رمضان را اختیار کرده، ولی چند سال است به سبب غفلت یا به این گمان که هر ساله بدھی وی بیش از درآمد اوست، به حساب خود رسیدگی نکرده، حال تکلیف او چیست؟

ج - فعلاً باید رسیدگی کند و اگر معلوم شد در سال‌های پیش خمس بدھ کار شده، ادا نماید، ولی اول سالش همان اول ماه مبارک است.

س ۱۹۶۱ - کشاورزی برای ادائی خمس، سال قمری را مبدء سال خود قرار داده، پس از برداشت محصول و قبل از ادائی بدھ کاری، سال خمسی وی فرا می‌رسد، آیا تمام محصول را باید تخمیس نماید یا پس از ادائی بدھی‌ها و هزینه‌های سالیانه، خمس باقی مانده را بدهد و در صورتی که بخواهد سال قمری را به سال شمسی تبدیل نماید، چگونه حساب کند که به اهل خمس ضرر نرساند؟

ج - در فرض سؤال، آن‌چه زاید بر مؤنه‌ی سال گذشته است باید خمس آن را بپردازد و اگر دیون در مقابل سرمایه یا عواید آن نباشد، هر سالی که ادا نمود از مؤنه‌ی همان سال محسوب است و راجع به تبدیل سال قمری به شمسی، ده روز تأخیر از سال قمری اشکال ندارد و در زیادتر از ده روز، اگر در آخر سال خود خمس زاید بر مؤونه را بدهد و مثلاً اگر دو ماه

بعد نیز حساب عواید خود را نموده و خمس زاید بر مؤونه‌ی این مدت را نیز بپردازد، می‌تواند این وقت را اول سال خود قرار دهد.

س ۱۹۶۲ - کسی که منافع و درآمد کسب وی به تدریج حاصل می‌شود و از اداره نیز حقوق ماهیانه می‌گیرد، آیا می‌تواند برای هر درآمدی، سالی جداگانه قرار دهد یا باید برای مجموع آن سال واحدی در نظر بگیرد؟

ج - در فواید تدریجی، روز اول شروع به کسب، اول سال است و بعد از یک سال دیگر باید هرچه دارد خمس آن را بدهد.

س ۱۹۶۳ - کسی که بیش تر سال، هزینه‌ی زندگی وی از سهم مبارک امام تأمین می‌گردد، اگر در میان سال از غیر سهم پولی به دست آورد و بعد از پایان سال، مقداری پول برای وی باقی بماند، آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه؟ و تصور سال برای این گونه اشخاص چگونه است؟

«گلپایگانی»: مبدء سال، حصول فایده است و چنان‌چه بر عین فایده سال گذشته، باید تخمیس نماید و اگر با سهم مبارک امام علی^ع مخلوط شده، به نسبت آن‌چه فعلاً دارد خمس بدهد و سهم مبارک امام علی^ع خمس ندارد.

* * *

«نکونام»: هر زمانی را می‌توان مبدء سال خمسی قرار داد؛ هرچند حصول یا به دست آوردن فایده، در زمان دیگری باشد.

س ۱۹۶۴ - کسی که سال خمس ندارد و اکنون منافعی به دست آورده، آیا باید یک سال از آن بگذرد و خمس آن را بدهد یا لازم است خمس آن را بی‌درنگ بدهد؟

ج - چنین شخصی اول سال خمس او حین حصول فایده است و تا یک سال، اگر صرف در مؤونه نشد، خمس آن را بدهد.

س ۱۹۶۵ - شخصی اول سال خود را نیمه‌ی شعبان قرار داده و چند سال به همین نحو عمل نموده اکنون که از نیمه‌ی شعبان تا موقع خرمن چند ماه مانده مقداری گندم برای هزینه‌های زندگی تا موقع خرمن را خریداری کرده و در حال حاضر موجود است، بر این اساس، آیا در وقت حساب خمس که زمان آن نیمه‌ی شعبان است، آن را نیز به شمار آورد یا نه و آن را از مؤونه سال بداند یا جدای از آن است؟

ج - در فرض مذکور، باید خمس مازاد بر مؤونه را در آخر سال که فرضا نیمه‌ی شعبان است بدهد. بلی، از آن به بعد می‌تواند موقع برداشت محصول حساب نماید و خمس مازاد تا آن موقع را نیز بدهد و از آن موقع به بعد برداشت محصول را سر سال قرار بدهد.

س ۱۹۶۶ - آیا می‌توان برای منافع گوناگون سال‌های چندی قرار داد و به عنوان مثال برای بچه گوسفند وقت زاییدن و برای پشم آن وقت پشم چیدن و جهت شیرش وقت دوشیدن را سال قرار بدهند یا نه؟

ج - مانعی ندارد، ولی ضرر هر یک را به نفع دیگری نمی‌تواند جبران کند.

س ۱۹۶۷ - شخصی گوسفندی دارد که خمس ندارد و می‌خواهد برهی آن را نگه دارد، آیا ابتدای سال بره همان وقت تولد آن است یا بعد از گذشت سال او؟ و آیا هر سال خمس دارد یا این که یک خمس در انتهای ترقی کفايت می‌کند؟

ج - اول سال بچه، اول تولد آن است و در آخر سال، باید حساب نموده خمس آن را بدهد و در سال‌های بعد نیز خمس نمای متصل را در آخر بدهد.

س ۱۹۶۸ - کسی که تا حال، حساب سال نداشته، مقداری گندم یا پنبه و مانند آن را در انبار دارد که آن را هزینه می‌کند و مقداری را به فروش رسانده و به کارهای دیگر خود می‌رساند چگونه باید خمس آن را حساب بنماید؟

ج - اگر از موقع استفاده ای اجناس مذکوره، یک سال نگذشته، خمس بر او واجب نیست. بلی، اگر بذر آن‌ها غیر مخمس باشد، باید خمس بذر را بدهد.

س ۱۹۶۹ - در بعضی از فتاواست که کسی که از اول تکلیف خمس نداده، اگر چیزی که از منافع کسب به آن احتیاج ندارد خریده و یک سال از خرید آن گذشته، باید خمس آن را بدهد، حال آیا از وقت خرید باید حساب کند که یک سال گذشته باشد یا از وقت حصول فایده؟

«گلپایگانی»: از وقت حصول فایده. بلی، اگر حصول فایده تدریجی باشد، باید از وقت شروع به کسب یک سال بگذرد.

«نکونام»: سال خمسی را می‌توان از هر زمانی شروع نمود و تعیین مبدء آن ملازمه‌ای با حصول فایده ندارد.

س ۱۹۷۰ - کشاورزی مبدء سال خمس او اول شهریور ماه هر سال است که وقت حصول فایده می‌باشد و هر سال، خمس خود را در همان هنگام ادا می‌نماید، حال مثلاً اول شهریور سال می‌خواهد خمس اضافه بر مؤونه‌ی خود را بپردازد، آیا زراعت شتوی که سنبل و غله در خرمن و زراعت صیفی که مانند علف در صحراست افزوده بر مؤونه به شمار می‌رود و مشمول خمس هست یا از فواید

سال حاضر است و تا یک سال مورد اذن صرف در مؤونه و هزینه‌های زندگی می‌باشد؟

ج- از فواید سال حاضر محسوب است که اگر حاصل آن را تا سال دیگر این موقع به مصرف مؤونه نرسانند، خمس آن را باید بدهنند؛ به شرط آن که به بذر آن‌ها خمس تعلق نگرفته باشد یا خمس آن را داده باشند.

▣ نحوه‌ی رسیدگی به حساب سال

س ۱۹۷۱- شخصی تاکنون خمس نمی‌داده، اکنون بر آن است خمس مال خود را بدهد، دارای خانه‌ای است که آن را به اقساط خریده و مبلغی را از قیمت خانه پرداخته و در ضمن، مبلغی نیز پدرش به او بخشیده و چون کارمند دولت است، اثاثیه‌ی خانه را از حقوق کارمندی خریده، وی چگونه باید خمس خود را پیردازد.

ج- به نظر حقیر، همه جزو فواید است و در صورتی که از مؤونه‌ی سال زیاد بباید، باید خمس آن را بدهد و خمس اثاثیه‌ی منزل در صورتی واجب است که آن را از عوایدی که سال بر آن گذشته خریده باشد، ولی اگر سال بر آن نگذشته، صرف خرید اثاثیه‌ی منزل- که مورد حاجت است - بنماید، خمس ندارد و همچنین پول اقساط خانه را اگر از عوایدی که سال بر آن نگذشته داده باشد، خمس ندارد و بدهکاری را هر سالی که پرداخت، جزو مؤونه‌ی آن سال حساب کند.

س ۱۹۷۲- شخصی سال گذشته زمینی را برای ساخت خانه با چک مدت‌دار خریده و امسال وجه آنرا رد کرده، آیا این وجه مشمول خمس هست یا نه؟

ج- در فرض سؤال، اگر آن زمین را بنا کند و مورد حاجتش باشد و وجهی که پرداخته از عواید سال پرداخت باشد، خمس ندارد.

س ۱۹۷۳ - اگر کسی زمینی را برای استفاده بخرد و پول آن را در میان سال ادا کند، آیا خمس زمین را باید سر سال حساب کند یا موقعی که زمین را می فروشد؟
 ج - سر سال باید حساب شود؛ مثل مال التجاره. بلی، تأخیر ادا تا موقع فروش با اذن حاکم شرع مانع ندارد.

س ۱۹۷۴ - کسی که نمی تواند سر سال حساب دکان و اجناس خود را داشته باشد؛ مانند دارو فروش، در آخر سال برای پرداخت خمس چه تکلیفی دارد؟
 ج - در فرض سؤال، لازم است منافع سال را در آخر سال حدساً تعیین کند و خمس را بپردازد و بعد از آن رسیدگی نماید؛ چنان چه بیش از مقدار تعیین شده بوده بقیه را نیز بدهد و چنان چه کمتر بوده، به نسبت، از بدھی خود کسر نماید.

س ۱۹۷۵ - شخصی با گذشت چندین سال از سن تکلیف، تاکنون خمس نداده و ملکی را به قیمت کمی خریده و بعد قیمت آن بالا رفته و آن را با ملکی دیگر معاوضه نموده و آن را به چند برابر قیمت خرید فروخته و باز از آن پول، ملک دیگر خریده، اکنون آیا باید خمس قیمت گذشته را بدهد یا خمس قیمت زمان معاوضه و بیع را ادا نماید؟

ج - این مسئله، صور مختلف دارد: یک صورت آن این است که ملک را با پول خمس داده یا پولی که متعلق خمس نمی شود؛ مثل ارث، برای غیر تجارت خریده باشد، در این صورت پس از معاوضه با ملک دیگر، به مبلغی که عوض با بهای خریداری شده‌ی معارض تفاوت دارد، خمس تعلق می‌گیرد و وقتی عوض را فروخت، معامله نسبت به خمس آن فضولی و با اجازه‌ی ولی خمس، بهای آن به او پرداخت می‌شود و نسبت

به چهار خمس بقیه، آن‌چه از قیمت روز معاوضه ترقی کرده خمس دارد و اگر با عین پول زمین موضع، بدون مراجعته به ولی خمس، زمین دیگر خریده باشد، در صورتی که ولی خمس، معامله‌ی قبلی را با این معامله که فضولی واقع شده اجازه نماید، معادل خمس قیمت عوض و خمس ترقی قیمت چهار خمس آن را باید بابت خمس پردازد و خمس آن‌چه را از معامله‌ی سوم نیز فایده برده، پس از فروش بدهد و صورت دیگر مسئله این است که با پول خمس نداده زمین را خریده باشد و صورت دیگر این که معامله‌ی سوم با ثمن کلی واقع شده باشد. صورت دیگر این است که معاملات به قصد تجارت انجام شده باشد. دیگر آن که ولی خمس، معامله‌ی فضولی را اجازه نکند که با ملاحظه‌ی هر یک از این صورت‌ها با صور دیگر، صورت‌های زیادی به دست می‌آید و هر کدام حکم علی‌حده دارد.

س ۱۹۷۶ - کاسبی است که سال‌ها به کسب مشغول بوده، ولی تاکنون خمسی نپرداخته و فوایدی برده و ضررها ای نیز کرده و در حال حاضر دارای اجناس، اثاث، ابزار و مبلغی پول نقد است و مقداری نیز بدکار می‌باشد، تکلیف وی چیست؟

ج - موجودی را حساب کند، آن‌چه قرض برای اجناس موجودی باشد یا آن اجناس نسیه باشد کسر شود و تتمه، هرچه از ارباح باشد، خمس آن را بدهد، مگر خانه و اثاث آن که خمس ندارد الا آن که بداند که خمس به پولی که به ازای آن‌ها داده تعلق گرفته بوده که خمس آن را نیز باید بدهد و زاید بر آن چیزی بر او نیست؛ مگر آن که معلوم باشد که سابقاً از خمس تلف کرده که آن را ضامن است.

س ۱۹۷۷ - شخصی سرمایه‌ای به عنوان مضاربه به کسی می‌دهد و خود به مسافرتی می‌رود که چند سال طول می‌کشد و شخص عامل که سال خمسی برای خود معین نموده از منفعت و درآمد آن برای خود آنچه نیاز دارد را فراهم می‌آورد و پس از چند سال مضارب باز می‌گردد و حساب خود را با عامل تصفیه می‌کند، حال آیا پس از آن به اثاثیه‌ی خریداری شده توسط عامل، خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - این مسئله، فروض متعدد دارد و رفع اشکال در تمام فروض به این می‌شود که صاحب سرمایه هم خمس سرمایه و عواید آن را بدهد.

س ۱۹۷۸ - شخصی چند درخت گز دارد که در مرتبه‌ی نخست که سال برای خود تعیین می‌کند درختان گز را جزو دارایی حساب نموده و خمس آن را می‌دهد، حال با این که گزها در هفت سال یک مرتبه قابل استفاده می‌باشد، آیا وی باید هر سال گزها را حساب کند یا این که هر وقت موقع استفاده‌ی گزها باشد باید آن را به شمار آورد و اگر از درآمد آن در میان سال استفاده نمود، جزو مؤونه‌ی سال محسوب می‌شود یا این که باید خمس آن را بدهد؟

ج - هر وقت موقع استفاده شد حساب کند، کافی است. اگر صرف در مؤونه شود، خمس ندارد؛ لکن اگر صرف در مؤونه نشود، زاید بر آنچه قبل خمس آن را داده خمس دارد و منافع آن نیز اگر صرف مؤونه شود، خمس ندارد.

س ۱۹۷۹ - هرگاه در منزل مقداری آذوقه در آخر سال خمسی اضافه بماند و شخص نخواهد خمس را از عین آن ادا نماید؛ چنان‌چه از ارباح کسب خود خمس آن را بدهد؛ در حالی که می‌خواهد آن آذوقه را مصرف نماید یا به کسی هدیه کند و به

۱۳۹ طور کلی بنا دارد آن را در هزینه‌های زندگی صرف کند، آیا باید خمس سودی را که به عنوان خمس می‌دهد نیز بپردازد یا خیر؟

ج- در فرض سؤال که می‌خواهد آذوقه‌ی باقی مانده را صرف مؤونه کند، خمس آن ریح را در صورتی که از ارباح سال جدید باشد، لازم نیست بدهد.

س ۱۹۸۰- شخصی که از اول تکلیف تاکنون حسابی نداشته و حال می‌خواهد آن را حساب کند، آیا پولی را که چند ماه پیش به دست او آمده نیز جزو سرمایه به شمار آورد یا چون سال بر آن نگذشته، لازم نیست خمس آن را بپردازد؟

ج- فعلاً که می‌خواهد حساب کند و سر سال خود را تعیین نماید، باید خمس این پول را هم بدهد.

س ۱۹۸۱- شخصی چندگونه جنس برای معامله می‌خرد و برای هر یک سرمایه‌ای جدا دارد، حال سر سال بخشی از این اجناس را فروخته و پول آن موجود است و مقداری نیز به نسیه رفته که وجه آن وصول نشده و پاره‌ای از اجناس نیز باقی است و مشکل است که حساب همه‌ی اجناس نقد و نسیه را به دست آورده تا سود حاصل از آن و خمس آن را به دقت مشخص نماید، حال آیا وی می‌تواند هرچه از آن اجناس به فروش رفته و پول آن نقد شده را به عنوان اصل سرمایه بر دارد و بقیه‌ی اجناس فروخته نشده یا نسیه را بگذارد و هرگاه نقد شد خمس استفاده‌ی آن را بدهد یا نه؟

ج- بله، می‌تواند آن‌چه را نقد شده سرمایه حساب کند، ولی جنسی که موجود است باید تخمیس شود و آن‌چه را طلب‌کار است هر وقت وصول شد خمس آن را بدهد و اگر فعلاً وصول آن ممکن است، باید وصول نماید.

س ۱۹۸۲ - کشاورزی اول فروردین همه مال و سرمایه‌ی خود؛ مانند زمین خریداری شده و چاه نیمه عمیق و موتور و ابزار کشاورزی همچون تراکتور، تریلی و گاو کار و شالی و گندم و جو و پول نقد را تخمیس و دست‌گردان می‌نماید و سال آینده در اول فروردین عین بخشی از مال وی باقی است و بعضی از آن تبدیل شده، در این صورت، سرمایه‌ی خمس داده شده‌ی سال گذشته را از مجموع سرمایه‌ی فعلی کم کند و خمس باقی مانده‌ی آن را بدهد؛ چنان که بازرگانان و کاسبان چنین می‌کنند، یا چیزهایی را که عین آن تبدیل شده؛ مانند شالی، گندم، جو و پول نقد که از سال گذشته مصرف کرده و از سال جاری به جای آن آمده، باید همه ساله را تخمیس نماید و خلاصه آیا تفاوتی میان تاجر و کشاورز در مسئله‌ی خمس هست یا نه؟

ج - در فرض سؤال، آن‌چه سرمایه‌ی زراعت است؛ مثل بذر و زمین و چاه و اثاث زراعت که خمس آن را داده، ثانیاً خمس به آن‌ها تعلق نمی‌گیرد و هم‌چنین اگر آن‌ها را تبدیل نموده بر بدل آن‌ها نیز خمس تعلق نمی‌گیرد. بلی، اگر مثلاً تراکتور یا غیر آن را تبدیل به گران‌تر از اول نموده و از عواید بین سال، آن را ادا نموده باشد، خمس آن مقدار از عواید را که ضمیمه‌ی سرمایه نموده باید پردازد، لکن چنان‌چه تراکتور اولی را در اثر کهنه شدن و غیره به کم‌تر از قیمتی که قبلاً حساب کرده و خمس آن را داده بفروشد می‌تواند به اندازه‌ی نقص قیمت از عواید کسر کند و مازاد بر آن را تخمیس نماید و اما گندم یا پول مخمس، اگر عین آن تا سال دیگر باقی باشد، خمس ندارد و اما اگر صرف در مؤنه نمود، معادل آن را نمی‌تواند از عواید سال استثنای نماید.

س ۱۹۸۳ - کارگری در اول سال، مجموع آن‌چه از سال پیش اضافه بوده؛ مانند: حبوبات و ذغال را به قیمت درآورده و با وجه نقدی که دارد مجموع سرمایه‌ی خمس داده شده‌ی او با دوهزار تومان برابر است و سال دیگر نیز وقتی به حساب خود رسیدگی نمود، مجموع دارایی وی از اجناس و وجه نقد باز بیش از دوهزار تومان نگردیده است، اما این درآمد از عواید همین سال می‌باشد، اکنون آیا خمس به آن تعلق می‌گیرد یا نه و در صورت تعلق، آیا می‌تواند به مقداری که از سرمایه برای هزینه‌های خود پرداخته است از سود سال کنار بگذارد؟

ج- در فرض سؤال، اگر اشیای مذکوره برای مؤنه تهیه شده باشد، آن‌چه از اعیان تخمیس شده‌ی سال سابق باقی است خمس ندارد و آن‌چه را مصرف کرده و از عواید سال بعد تهیه نموده، بعد از تمام شدن سال باید خمس آن را بدهد. بلی، اگر سرمایه‌ی کسب بوده به مقدار سرمایه‌ی اول خمس ندارد و زاید بر آن خمس دارد.

س ۱۹۸۴ - شخصی خمس اموال خود را پرداخته ولی برای سال‌های بعد، حساب نگاه نداشته و بعد از چند سال دیگر که می‌خواهد خمس مال خود را حساب کند، آیا خمسی را که پیش از این پرداخت کرده از آن اموال کم می‌شود یا خیر؟
ج- بلی تمام اموال را حساب کند و آن‌چه را قبل از خمس داده کسر بگذارد.

▣ نداشتن سال خمس

س ۱۹۸۵ - شخصی که سال خمس برای خود تعیین نکرده، اما هرگاه بده کار بوده، سهم مبارک امام علی^ع را با اجازه‌ی مجتهد پرداخته است، آیا عهده‌ی وی بری می‌شود یا نه؟

«گلپایگانی»: بلی، پرداخت مزبور موجب برائت ذمه می‌شود.

«نکونام»: هر چند پرداخت آن سبب برائت عهد می‌شود، بهتر است وی سال خمسی داشته باشد.

س ۱۹۸۶ - اگر کسی سال‌های چندی برای خود سالی قرار نداده و بعضی از سال‌ها خمس به اموال وی تعلق گرفته و برخی از سال‌ها خیر و خانه‌ای مسکونی برای خود خریده است، حال تکلیف وی چیست؟

ج - فعلاً هر چه زاید بر لوازم دارد خمس آن را بدهد. خانه و سایر لوازم خمس ندارد، مگر آن که یقین داشته باشد که به پول آن خمس تعلق گرفته که در این صورت، خمس آن پول را باید بدهد.

س ۱۹۸۷ - شخصی که سال خمس نداشته و حال می‌خواهد مهر همسر خود را بدهد، آیا باید مهر را بعد از اخراج خمس بدهد یا پیش از خارج کردن آن؟ مثلاً شخص، بیست و پنج هزار تومان سرمایه دارد و مهر زوجه‌اش پنج هزار تومان است، اکنون باید خمس بیست و پنج هزار تومان را بدهد یا بیست هزار تومان را؟

ج - منافعی که سال بر آن گذشته، ابتدا باید خمس آن را بدهد و بعد مهر را پردازد و منافعی که سال بر آن نگذشته می‌تواند خمس نداده مهر را از آن ادا کند.

س ۱۹۸۸ - آیا داشتن حساب سال جهت پرداخت وجه برای دارا و ندار و فقیر واجب است و باید انسان در هر وضعی که باشد، حساب سالیانه داشته باشد یا نه؟

«گلپایگانی»: برای کسی که فقیر است و عواید زاید بر مخارج سال ندارد، نگاه داشتن حساب سال واجب نیست.

* * *

«نکونام»: داشتن حساب سال برای همه شایسته و خوب است؛ هرچند
بده کار و فقیر باشند ولی واجب نیست

س ۱۹۸۹ - شخصی هر ماه حقوق می‌گیرد و آذوقه‌ی منزل را از آن می‌خرد و هیچ وقت پس انداز ندارد که یک سال بر او بگذرد با این وضع، آیا واجب است برای تخمیس اموال، سال قرار بدهد؟

ج - لازم است روز اول اشتغال به کار را اول سال قرار بدهد و چنان‌چه روز آخر چیزی برایش باقی ماند، هرچند درآمد همان روز باشد، خمس آن واجب است.

▣ مستحق و مصرف خمس

س ۱۹۹۰ - اگر سیدی در حال استحقاق به قدر هزینه‌ی سال یا کم‌تر، سهم سادات بگیرد و آن مبلغ یا مقداری از آن را به کسی یا به همان دهندۀ خمس قرض بدهد و بعد که قرض گیرنده، پول را به او پرداخت کرد، آن پول اضافه بر هزینه‌ی سال یا اضافه بر کمبود هزینه‌ی سال باشد، جایز است در آن تصرف کند یا نه؟

ج - اگر پولی که قرض داده هر وقت مطالبه کند، بده کار به او می‌دهد، با لحاظ آن پول، از کسی زاید بر مؤنه‌ی سنه نگیرد و اگر آن قرض را نمی‌دهد و لو با مطالبه، برای آن سید گرفتن سهم سادات جایز است، ولی اگر احياناً آن قرض به او ادا شد، نسبت به آن‌چه از مردم گرفته، در مقدار زاید بر مؤونه‌ی سنه تصرف نکند.

س ۱۹۹۱ - وجوهی که در زمان حیات مجتهد گذشته با مجتهد یا وکلای او دست‌گردان شده به چه مصرف باید برسد؟

«گلپایگانی»: باید به مجتهد حی جامع الشرایط برسد.

«نکونام»: اگر اجازه به زمان حیات یا زمان ثبت مقید نباشد و مصلحت ویژه‌ای، رجوع وی به مجتهد زنده را ایجاب نکند، اعتبار دائمی دارد.

س ۱۹۹۲ - در رساله است سید نمی‌تواند بیش از مخارج سال خود خمس بگیرد، حال اگر سیدی می‌خواهد به تنها یی یا با کسی به صورت مشترک ماشین بخرد و لی سرمایه ندارد یا کمبود دارد و مبلغی را از شخصی جهت بهای ماشین قرض می‌کند و در حال حاضر نمی‌تواند آن وجه را ادا کند، در این صورت کسی که به او قرض داده می‌تواند آن وجه را بابت خمس به شمار آورد یا نه و آیا جایز است شخص دیگری خمس خود را به آن سید بدهد که او قرض خود را ادا نماید؟
 ج - در فرض سؤال، اگر ماشین مورد احتیاج او برای سواری باشد و زاید بر شان او نباشد، دادن خمس به او یا ادائی قرض ماشین مانعی ندارد، اما اگر برای کسب باشد، جایز نیست و همچنین اگر زاید بر شان باشد.

س ۱۹۹۳ - شخصی از سهم امام علیؑ یا سهم سادات، خانه و حمام و ذکان می‌خرد و وقف مسجد می‌کند، آیا این عمل جایز است یا نه؟ و سکونت در آن خانه و غسل کردن در آن حمام چه صورت دارد؟

«گلپایگانی»: از سهم سادات جایز نیست و امر سهم مبارک امام علیؑ با حاکم شرع جامع الشرایط است.

* * *

«نکونام»: انجام چنین کاری جایز نیست.

س ۱۹۹۴ - اگر سیدی به چیز مخصوصی نیاز ندارد یا این که نیاز ضروری ندارد، اما داشتن آن چیز برای او مطابق شان وی هست جایز است از سهم سادات آن

چیز را برای خود تهیه کند یا نه؟

ج- در صورتی که زاید بر شأن نباشد، مانعی ندارد.

س ۱۹۹۵ - آیا از سهم مبارک امام علیؑ و سهم سادات می‌شود برای مسجد خانه‌ای خریداری کرد که امام راتب یا خادم در آن سکونت نماید؟
«گلپایگانی»: سهم سادات را باید به فقرای سادات بدهند و سهم مبارک امام علیؑ امرش با حاکم شرع است.

«نکونام»: چنین کارهایی را نمی‌توان بدون هماهنگی با حاکم شرع و اجازه‌ی وی انجام داد.

■ پرداخت سهم سادات بدون اجازه از مجتهد

س ۱۹۹۶ - کسی که سهم سادات بده کار است، آیا خود می‌تواند آن را به مستحق بدهد یا باید اجازه‌ی مجتهد را داشت؟

«گلپایگانی»: بلی، جایز است خودش به مستحق بدهد؛ اگرچه اولی و احوط آن است که به وسیله‌ی مجتهد، به سادات فقیر برساند.

«نکونام»: در صورتی که بده کار سهم سادات، مسایل شرعی مصرف خمس را بر اساس نظر مجتهد، به خوبی بداند، می‌تواند خود آن را پرداخت نماید و نیازی به اجازه از مجتهد ندارد.

س ۱۹۹۷ - شخصی فرزند ندارد و کودک سیدی را به فرزندی می‌پذیرد، آیا وی می‌تواند هزینه‌ی او را بابت خمس حساب کند یا نه؟

«گلپایگانی»: بلی می‌تواند از بابت سهم سادات حساب کند.

«نکونام»: البته هزینه‌ی سهم امام در این زمینه به اذن از مجتهد صاحب شرایط نیاز دارد.

□ دادن سهم سادات به سید بیکار

س ۱۹۹۸ - سیدی که جوان، صحیح و سالم است ولی در پی کاری نمی‌رود و اهل علم نیست، آیا می‌تواند سهم سادات بگیرد یا نه؟

«گلپایگانی»: تا وقتی که قدرت بر مؤونه دارد غنی است و نمی‌توان سهم سادات به او داد. بلی تا مدتی که عاجز از تحصیل مؤونه است، اشکال ندارد.

«نکونام»: اگر سیدی در پی کاری نباشد و بدون جهت ترک کار و تحصیل معیشت کند، معصیت کرده است؛ ولی در صورت حاجت وی، می‌توان به قدر نیاز از خمس به وی داد.

س ۱۹۹۹ - در مجلس عزا و سوگواری ائمه‌ی اطهار علیهم السلام آیا می‌شود از سهم مبارک امام علیهم السلام و سهم سادات اطعم نمود یا نه؟

«گلپایگانی»: امر سهم مبارک امام علیهم السلام در عصر غیبت با فقیه جامع الشرایط است و سهم سادات باید به فقرای سادات داده شود.

«نکونام»: چنین کاری جایز نیست.

س ۲۰۰۰ - شخص فقیر از باب این که مصدق فقیر است می‌تواند خمس و زکات خود را به خود بدهد یا خیر؟
ج - نمی‌تواند.

▣ مصرف مادر غیر سید از سهم سادات فرزندان سید خود

س ۲۰۰۱- مادری غیر سید که سرپرست بچه‌های خود که سید هستند می‌باشد، آیا می‌شود سهم سادات را به مادر داد تا آن را با هم مصرف کنند؟

«گلپایگانی»: دادن سهم سادات به بچه‌های سید با اذن ولی شرعی اشکال ندارد و مادر غیر سید آن‌ها نیز با اجازه‌ی حاکم شرع می‌تواند در مصرف نمودن سهم سادات با فرزندان شرکت نماید و بابت حق الزحمه‌ی خود محسوب دارد.

* * *

«نکونام»: مادر غیر سید در صورتی که عهده‌دار تربیت فرزندان سید خود باشد، می‌تواند از سهم سادات به طور متعارف استفاده کند و نیازی به اجازه‌ی حاکم شرع نمی‌باشد؛ زیرا بودن تحت تکفل چنین مادری، از شؤون فرزندان سید آن مادر می‌باشد.

□ □ □ □

▣ حساب کردن طلب خود بابت خمس با وارثان سید بدھ کار

س ۲۰۰۲- کسی که از سید فقیری طلب‌کار است، آیا بعد از درگذشت وی می‌تواند طلب خود را بابت خمس با وارثان او حساب کند یا نه؟ و هم‌چنین اگر بدھ کار غیر سید باشد، آیا طلب‌کار می‌تواند بعد از فوت از بابت زکات یا مظالم حساب کند یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر وارث، سید فقیر است، طلب‌کار به مقدار طلب خود از ترکه‌ی میت بگیرد و بعد به عنوان خمس به وارث سید او بدهد و اگر مديون سید نباشد، قرض او را می‌شود از بابت زکات حساب کرد، ولی مظالم را باید به فقیر غیر سید صدقه بدهند و اگر فقیر خواست آن را از بابت دین میت به طلب‌کار بدهد، اشکال ندارد.

* * *

«نکونام»: طلب کار می‌تواند طلب خود را از سید فقیری که از دنیا رفته است، با اجازه‌ی حاکم شرع عوض از خمس قرار دهد و او را «بریء الذمه» نماید و نیازی به گرفتن و دادن آن به وارث نیست.

■ سید بده کار و حساب خمس

س ۲۰۰۳ - سیدی است فقیر و بده کار که نمی‌تواند بدھی خود را بپردازد، در این صورت، آیا بده کار می‌تواند ذمه‌ی او را بابت خمس بری کند؟ و همچنین غیر سیدی که فقیر و بده کار است و ادای قرض برای وی غیر مقدور است، آیا بده کار می‌تواند از سهم مبارک امام علیؑ ذمه‌ی او را بری کند یا نه؟

«گلپایگانی»: در فرض سؤال، اگر مدیون، سید فقیر باشد؛ به‌ نحوی که نتواند دین خود را ادا نماید، جایز است از بابت خمس ذمه‌ی او را بری کند و احوط آن است که خمس را به او بدهد و سید بابت طلب به داین برگرداند و حکم در غیر سید نسبت به زکات نیز چنین است و اما امر سهم مبارک امام علیؑ موكول به اجازه‌ی حاکم شرع است.

«نکونام»: بده کار اگر سید فقیر باشد، طلب کار می‌تواند طلب خود از او را عوض خمس قرار دهد، و اگر سید نباشد، می‌تواند عوض از زکات یا مظالم قرار دهد و نیازی به گرفتن و دادن دوباره‌ی آن نیست و سهم مبارک امام نیز موارد مصرف خاص خود را دارد که مصرف آن باید به نظر مجتهد باشد.

■ دادن سهم سادات به شوهر زن سید

س ۲۰۰۴ - آیا می‌توان به شخصی که خود سید نیست ولی همسر او سید است خمس داد یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر شوهر قادر به ادای نفقة‌ی او نیست مانعی ندارد که به

زوجه‌ی او خمس بدهند، ولی به شوهر نمی‌شود خمس داد و برای غیر نفقات واجبه که برحسب عرف لازم است نیز از بابت سهم سادات می‌توان به او داد.

* * *

«نکونام»: می‌توان در مورد مسأله، سهم سادات را به عنوان امانت به شوهر زن سید داد تا خود آن را به همسرش بپردازد یا با اجازه‌ی او در آن مال تصرف نماید. البته، در صورتی که شوهر به وظایف شرعی خود پایبند باشد و خیانت در امانت از او محسوس نباشد، این کار جایز است.

□ □ □ □

س ۲۰۰۵- کسی که به هزینه‌ی خود و همسرش نمی‌رسد، آیا می‌توان به همسر سید او یا به مادر علوی او خمس داد که از شوهر یا فرزند دست‌گیری کند یا نه؟
«گلپایگانی»: بلی، جایز است ولی نسبت به علویه‌ای که شوهرش ممکن از نفقة و مخارج او و خودش نیست احتیاط این است که به مقدار تکمیل معاش او به خودش بدهند و او- بعد از تملک- به شوهرش بدهد و بعد چون استحقاق پیدا می‌کند باز به او پرداخت نمایند.

* * *

«نکونام»: نیازی به دادن آن به همسر نیست؛ بلکه اگر به شوهر بدهد تا آن را به همسرش بپردازد یا با اجازه‌ی همسر خود در آن تصرف کند، اشکال ندارد؛ البته در صورتی که شوهر حسن ظاهر داشته باشد و از او خیانت در امانت احساس نشود.

□ □ □ □

س ۲۰۰۶ - آیا از سهم سادات می‌توان درصدی را به سادات دانش‌آموز برای تهیه‌ی لباس و نوشتافزار و شهریه‌ی دبستان پرداخت نمود یا نه؟
ج- بلی، جایز است، ولی اگر صغیر هستند، به ولی شرعی آنان بپردازد؛ به

شرط آن که کمک به فساد عقیده و اخلاق آنان نشود و به مصرف کتاب‌های گمراه‌کننده نرساند.

س ۲۰۰۷ - ساداتی که متأهل نیستند و فقیر می‌باشند و هزینه‌های زندگی آنان به عهده‌ی والدین آنان می‌باشد آیا می‌توانند برای هزینه‌های عروسی خود از سهم سادات بگیرند و در صورتی که پدر آنان توانایی مختصری داشته باشد، چه حکمی دارد؟

ج - خود پدر اگر فقیر نباشد و مستمکن از خرج عروسی پسر باشد، نمی‌تواند خمس بگیرد، ولی اگر پسر فقیر باشد و پدر مخارج عروسی به او ندهد، می‌تواند خمس بگیرد.

س ۲۰۰۸ - هرگاه جنسی که به آن خمس تعلق گرفته موجود باشد و مالک نخواهد از عین آن خمس بدهد بلکه می‌خواهد عوض آن، پول یا جنس دیگری بدهد، آیا رضایت مستحق یا مجتهد نسبت به سهم امام علیؑ در پذیرش آن معتبر است یا خیر؟

«گلپایگانی»: در فرض سؤال، رضایت آنان معتبر نیست. بلی اولی اعتبار رضایت است؛ مخصوصاً در سهم امام علیؑ.

* * *

«نکونام»: اشکال ندارد.

س ۲۰۰۹ - هرگاه شخصی زمینی را برای مسجد یا مدرسه‌ی طلاب علوم دینی واگذار کند، آیا می‌تواند آن را بابت سهم امام علیؑ محسوب دارد یا خیر؟

«گلپایگانی»: اگر قربة الی الله زمین را در اختیار قرار داده و فعلاً می‌خواهد به

حساب سهم امام علیٰ باشد، نمی‌شود.

* * *

«نکونام»: در صورتی که به آن نیاز باشد، اشکال ندارد.

□ □ □ □

س ۲۰۱۰- اشخاصی که در یک منطقه، به سادات فاطمه معروفند یا مدرک دیگری ندارند، بلکه خود نیز مرد هستند، آیا می‌توانند خمس بگیرند یا خیر؟ «گلپایگانی»: اگر از طرف پدر، معروف و مشهور به سیادت باشند، در صورت احتیاج می‌توانند خمس بگیرند.

* * *

«نکونام»: ملاک در اعتبار سیادت، معروف بودن به سیادت است و شک فرد مانع از آن نیست.

□ □ □ □

س ۲۰۱۱- در بعضی از مساجد صندوقی تأسیس شده که از وجود این صندوق با شرایطی به افراد مسلمان قرض الحسن داده می‌شود و در ضمن جهت تعمیر مساجد و تبلیغات و نشر معارف اسلامی و کمک به مسلمانان و کودکان بی‌سرپرست و مانند آن از محل وجود صندوق، پرداخت‌هایی انجام می‌گیرد، اکنون:

اول، آیا انسان می‌تواند سهم امام را به یکی از صندوق‌های مذکور بسپارد تا به مصارف یاد شده برسد با این شرط که خود یا وارث او نتواند آن را به خود بازگردداند؟

دوم، آیا انسان با فرض این که شخص دارای شرایط دریافت سهم سادات موجود نباشد، می‌تواند سهم سادات را به صندوق بسپارد که هر گاه واجد شرایط آن را دریافت، آن را مسترد نموده و به مصرف برساند؟

ج- امر سهم مبارک امام علیٰ با مجتهد جامع الشرائط است و باید با اجازه‌ی

او مصرف شود و سهم سادات را باید به دست سید فقیر داد و ریختن در صندوق مزبور جایز نیست.

س ۲۰۱۲ - به سید کبوتر بازی که در پشت بام ها کبوتر بازی می کند می شود خمس داد؟

«گلپایگانی»: در صورتی که سید و فقیر است، خمس به او بدهید، اما او را از این عمل منع کنید.

* * *

«نکونام»: چنان چه اعمال وی به گونه ای است که در آن گناه وجود دارد و پرداخت خمس به وی موجب وهن آن می گردد، جایز نیست به او خمس داده شود و دست کم باید اصلاح ظاهری وی در نظر گرفته شود.

س ۲۰۱۳ - گاه اهالی محل، وجهی را که به روحانی مبلغ می دهند از وجوهات حساب می کنند، آیا صحیح است یا خیر؟

«گلپایگانی»: اگر قربة الى الله مشغول تبلیغ باشد و مردم هم وجوه شرعیه خود را قربة الى الله به او بدهند و به مورد هم باشد، اشکال ندارد، ولی اگر به عنوان حق الزحمه بدهند، مشکل است و ذمه ای آنها هم چنان مشغول است. بلی، اگر قبل از حاکم شرع اذن گرفته باشند، عیبی ندارد. والله العالی.

* * *

«نکونام»: در هر صورت اشکال ندارد.

س ۲۰۱۴ - سادات علوی که فاطمی نمی باشند، حکم خمس و صدقه برای آنان چیست و آیا فرزندان حضرت عباس علیہ السلام نیز حکم سید را دارند یا خیر؟

ج - مصرف سهم سادات، ساداتی هستند که از طرف پدر از اولاد هاشم

باشند و استحقاق نیز داشته باشند و صدقه سید به سید می‌رسد و صدقه‌ی واجبه غیر سید باید به غیر سید داده شود و صدقات مستحبه مانع ندارد و کسی که از طرف پدر منسوب به حضرت ابوالفضل العباس علیهم السلام باشد، می‌تواند در صورت فقر، سهم سادات بگیرد و سید علوی است.

س ۲۰۱۵ - آیه‌ای که برای اثبات وجوب خمس به آن استناد می‌شود، آیه‌ی یکم سوره‌ی انفال است که آیات پیش و بعد از آن در مورد جنگ مسلمین و کفار است و خمس را به غنایم جنگی مختص می‌داند؛ نه آن‌چه انسان از درآمد و حقوق و کسب خود پس‌انداز می‌کند؛ چنان که اهل جماعت و سنت که این کلام زبان مادری آن‌هاست چنین استنباطی کرده‌اند.

هم‌چنین، این آیه خمس را خاص خدا، رسول، یتیمان، بینوایان و ابن السبیل به‌طور مطلق نموده و دلالت بر این که ابن السبیل یا یتیم یا بینوایان از سادات باشند ندارد.

مطلوب سوم این که بر فرض با استفاده از روایات قایل شدیم این سه گروه باید از سادات باشند، اما پیغمبر ﷺ فرموده‌اند: «من چیزی از شما نمی‌خواهم جز دوستی خویشانم»، مگر غرض از دوستی، غنیمت جنگی یا دادن خمس به سادات است، وانگهی بر فرض قبول این مطالب، با چه ملاک و معیار صحیحی که دور از اشتباه باشد سادات را بشناسیم و با توجه به گذشت زمان و هزاران عامل دیگر، آیا کلیه‌ی افرادی که عمامه و شال سبز و سیاه دارند از نسل ائمه‌ی معصومین علیهم السلام هستند و حال آن که تعدادی حتی از امامزاده‌های ایران که شجره‌نامه‌ی مشخص و معینی ندارند از نظر عامه‌ی مردم مورد شک و تردید می‌باشند؟

ج - راجع به آیه‌ی خمس، مجرد این که آیات قبل و بعد آن راجع به جهاد

و جنگ با کفار است سبب اختصاص کلمه‌ی «غمتم» به غنایم جنگی نمی‌شود؛ با این که در عرف لغت، به ارباح مکاسب و فواید دیگر مثل هبه و گنجها و معادن نیز اطلاق می‌شود؛ چنان‌چه صاحب مجمع البیان تصریح دارند.

و این که نوشتهداید این کلام، زیان مادری اهل جماعت است، عجیب است، مگر اهل جماعت همه عرب بوده‌اند یا شیعه همه عجم؟ تمام ائمه‌ی شیعه علیهم السلام و علمای بزرگ؛ امثال سید مرتضی و سید رضی و شیخ مفید و اصحاب و خواص ائمه علیهم السلام، اکثراً زیان مادری‌شان عربی بوده است و به عکس، بعضی از پیشوایان اهل سنت مثل ابوحنیفه از عجم بوده‌اند. به علاوه، فرض اهل سنت بگویند آیه اختصاص به غنایم جنگی دارد، لیکن روایات از طریق اهل بیت متواتر است براین که ارباح مکاسب و تجارات و کنوز و معادن و غوص نیز خمس دارد و آیه به طور مسلم دلالت بر نفی خمس در اشیای مذکوره ندارد.

و اما مطلب دوم: در تقسیم غنایم جنگی، بین اهل سنت اختلاف است و اقوال آن‌ها در این موضوع، یا بدون مستند صحیح یا مخالف با قرآن مجید است و قول شیعه موافق با قرآن است؛ زیرا سهم خدا و رسول و ذی القربی را که امام علیہ السلام است می‌دهند و نسبت به سهم یتامی و مساکین و ابن السبیل نیز علاوه بر این که بر حسب روایات اهل بیت علیهم السلام در تفسیر آیه، مراد از ایتمام و مساکین و ابناء السبیل، بنی هاشم هستند، موافق با احتیاط است؛ زیرا یتامی و مساکین و ابن السبیل شامل بنی هاشم نیز هست و شیعه نسبت به سهم این سه طایفه‌ی اخیره به این قسم عمل می‌کنند و به این سه طائفه از سادات به مقدار حاجت می‌دهند و مابقی، امرش با امام و ولی وقت است.

و اما مطلب سوم: این ایراد شما مبنی بر این که این سه طائفه را از سادات بدانیم یا ندانیم نیست؛ زیرا در آیه‌ی خمس صریحاً ذوی القربی فرموده و در آیه‌ی دیگر هم فرموده: «**قُلْ لَا إِسْأَالُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمُودَّةُ فِي الْقَرْبَىٰ**» به هر حال منافات ندارد که پیغمبر اجری از مردم غیر از مودت ذوی القربی نخواسته باشد و خداوند برای ذوی القربای او این حکم را فرموده باشد؛ نه از باب اجر رسالت، بلکه به جهت حفظ شرافت انتساب به مقام نبوت و عوض این که بر آن‌ها زکوات را تحريم کرده است، در اینجا دستور مقرر است که در حقیقت، ایتمام و مساکین و ابن سبیل سادات در تقسیم مقدم باشند و با دقت در مفاد این دو آیه معلوم می‌شود که با هم منافاتی ندارند و حکم اجر رسالت نیست.

و اما مطلب چهارم: شناختن سادات یا به این است که شجره‌نامه‌های معتبرهای در دست داشته باشند یا این که در بین اهل محل و شهر خود به سیادت معروف باشند.

س ۲۰۱۶- چرا عده‌ای از مردم را سید می‌گویند و سید به چه معناست و به کسی که از طرف مادر به حضرت پیغمبر اکرم ﷺ می‌رسد نیز سید می‌گویند یا باید از طرف پدر به آن حضرت برسد و هم‌چنین فرزندان حضرت عباس علیه السلام و محمد حنفیه و عقیل و جعفر طیار را هم سید می‌نامند یا نه و چرا یک عده از سادات را حسنی و عده‌ای را حسینی می‌گویند؟

ج - سید به معنای آقاست و از القابی است که در عرف فارسی زبانان و شیعه، کسانی که نسبشان به واسطه‌ی فاطمه‌ی زهراء سیده النساء علیه السلام به رسول خدا علیه السلام منتهی می‌شود و بر سایر علویین نیز که به واسطه‌ی حضرت عباس یا جناب محمد حنفیه نسبشان به امیرالمؤمنین علیه السلام

می‌رسد احتراماً گفته می‌شود بلکه بر سایر هاشمیین مانند کسانی که نسبتشان به جناب جعفر طیار و عقیل می‌رسد نیز سید می‌گویند و این یک نوع احترام از متسبین به رسول خدا و از خاندان بنی هاشم است؛ چنان‌چه شیعه و اهل سنت، سادات خصوص علویین بالاخص فاطمیین را شرعاً می‌گویند و به کسی که از اولاد حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام باشد، شریف حسنی و به کسی که از اولاد حضرت امام حسین علیه السلام باشد شریف حسینی گفته می‌شود و فرزند سیده علویه نیز اگرچه در عرف، سید و شریف نامیده نمی‌شود به‌واسطهٔ مادرش به این دو دمان شریف و حضرت رسول علیه السلام انساب دارد و اگر مادرش از اولاد فاطمه‌ی زهراء علیه السلام باشد، از فرزندان پیغمبر علیه السلام محسوب است. بله، فقط کسانی که به وسیلهٔ پدر هاشمی هستند استحقاق خمس دارند.

س ۲۰۱۷ - جد حضرت امام حسین علیه السلام و یزید لعنة الله عليه عبد مناف است با این حال چرا فرزندان امام حسین علیه السلام سید باشند ولی یزید و نسل او سید نباشند؟
 ج - بنا بر آن‌چه از کامل بهایی نقل شده، امیه غلامی بوده رومی در تحت ملکیت عبد شمس بن عبد مناف، و عبد شمس او را آزاد کرده و او را به عنوان پسر خود معرفی نموده. با ملاحظه‌ی این تاریخ، امیه پسر خوانده‌ی عبد شمس بن عبد مناف است نه این که فرزند صلبی او باشد، بنابراین عبد مناف، جد یزید لعنة الله عليه نیست. و در عرف شیعه، سید به کسانی می‌گویند که از اولاد حضرت امیرالمؤمنین و حضرت زهراء علیه السلام باشند و سهم سادات هم به اشخاصی می‌رسد که نسبشان به جناب هاشم جد پیغمبر اکرم علیه السلام متصل باشد.

س ۲۰۱۸ - به عقیده‌ی این‌جانب هر کس در هر صورت و هر کیفیتی رهنورد راه خداست؛ بنابراین امتیاز و برتری سید بر غیر سید در چیست؟

ج - در تکالیف و احکام شرعیه همه‌ی امت علی السواء می‌باشند و سادات بر غیر سادات امتیازی ندارند که از احکام شرعیه به این عنوان معاف باشند ولی مزیت انتساب به حضرت رسول اکرم ﷺ و ائمه آله‌یه
مزیتی است که هم ذاتی است و هم از جهت روانی در نفوس اثر می‌گذارد و هم از جهت حق‌شناسی، دیگران را به احترام از آنان به ملاحظه‌ی خدمات و حقوق حضرت رسول اکرم ﷺ و ائمه آله‌یه به جامعه‌ی بشریت و ادار می‌کند و شما خودتان به وجودان خود مراجعه کنید می‌بینید که از فرزند کسی که به شما خدمتی و احسانی کرده باشد احترام می‌کنید و می‌خواهید که با احترام فرزندش، ادائی حقی از او بنمایید و در بعضی از موارد هم شرعاً مزايا و حقوقی برای سادات هست که بر اساس مصالح عقلی و عرفی و شرعی است که تفصیلش در نامه ممکن نیست. مع ذلک سادات هم به واسطه‌ی این شرف انتساب مسؤولیت بیشتری دارند که رعایت احکام و تکالیف را نسبت به آن‌ها مؤکدتر می‌نمایند. خداوند متعال مسلمین را قدردان نعمت هدایت حضرت پیغمبر ﷺ قرار دهد و به ولایت اهل بیت ﷺ و محبت سادات موفق و ثابت بدارد.

س ۲۰۱۹ - سیدی خانه ندارد که در آن سکونت نماید، آیا می‌تواند در طول چند سال، سهم سادات از مردم بگیرد و آن را پس انداز کند و خانه‌ای بخرد یا نه؟ «گلپایگانی»: به این نحو خالی از اشکال نیست ولی اگر خانه را نسیه خریداری کند و بعد به تدریج از آن‌چه بابت سهم سادات به او می‌دهند، قرض آن را ادا کند، اشکال ندارد.

«نکونام»: اگر مناسب شأنش باشد و به دست آوردن مال به گونه‌ی گفته شده با احسان مردمی و سیادت وی منافات نداشته باشد، اشکال ندارد.

س ۲۰۲۰ - سیدی نمی‌خواهد برای خود خمس بگیرد ولی پسری دارد که فقیر و دارای چند فرزند صغیر است، آیا می‌تواند برای پسر خود یا فرزندان پسر خمس بگیرد؟

ج - بله، جایز است که وکالت یا ولایه سهم سادات بگیرد و به موکل یا مولیٰ علیه برساند؛ اگر موکل یا مولیٰ علیه استحقاق داشته باشند.

■ مالکیت مستحق سهم

س ۲۰۲۱ - آیا مستحقان سهم مبارک امام علیؑ یا سهم سادات مالک آن می‌شوند یا فقط جواز تصرف در آن را دارند و در نتیجه با درگذشت آنان، آن سهم به وارثان نمی‌رسد؟

«گلپایگانی»: سهم امام علیؑ را با اذن حاکم شرع به تملک مالک می‌شوند و سهم سادات را بعيد نیست که به تملیک مالک به مقدار مؤونه‌ی یک سال با تملک مالک شوند.

* * *

«نکونام»: سهم مبارک امام علیؑ را مستحق شرعی به اذن مجتهد و به تملک مالک می‌شود و سهم سادات را مستحق به قدر شأن با تملک مالک می‌شود و در این زمینه نیازی به اذن مجتهد نیست.

■ شرایط ولایت مجتهد در تصرف سهم امام و سادات

س ۲۰۲۲ - خمس که یکی از فروع دین است، چگونه باید مصرف شود؟
 «گلپایگانی»: نصف خمس، سهم سادات است که منحصراً باید به سید فقیر

داده شود و نصف دیگر آن، سهم مبارک امام علی‌الله است که امر آن با مجتهد جامع الشرایط است و به نظر حقیر، مصرف آن امری است که علم به رضایت امام زمان علی‌الله در آن باشد؛ مثل اقامه‌ی حوزه‌های علمیه‌ی دینیه و تبلیغ احکام دین و غیر این‌ها.

* * *

«نکونام»: خمس یکی از فروع دین و دلیل بر حقائیق شیعه و ضامن ماندگاری شیعه و روحانیت است. سهم مبارک امام باید به امر مجتهد مصرف شود و سهم سادات؛ هرچند تملک آن نیازی به امر و اذن مجتهد ندارد، راه مصرف، احکام و ویژگی‌های آن باید به نظر مجتهد باشد، چنان‌چه با وصول آن به خود مجتهد نیز باید هم‌چون سهم مبارک امام، بر اساس نظر وی مصرف گردد. مجتهد ولایت در تصرف دارد نه آن که مالک آن می‌شود و موارد مصرف خمس در صورتی که به نظر مجتهد ملاک شرعی داشته باشد، برای دیگری ملکیت می‌آورد؛ هرچند مورد مصرف، برای شخص مجتهد باشد.

مجتهد هنگامی می‌تواند وجوهات شرعی را بگیرد که قدرت هزینه نمودن صحیح آن را در موارد مشخص شده داشته باشد و مجتهدی که خود قدرت و توان پرداخت درست و وصول صحیح به اهل آن را یا طریق سالم آن را ندارد، نمی‌تواند خمس بگیرد؛ زیرا قبول مسؤولیت‌های اجرایی به قدرت و توان سالم اجرایی آن وابسته است.

پس مجتهد هرچند به مسایل مصرف آگاه‌تر باشد، ولی معلوم نیست که قدرت و توان اعمال صحیح آن را نیز داشته باشد. البته، متأسفانه به طور غالب در زمان ما این گونه است؛ وجوهات از اطراف و اکناف می‌آید و در جایی متمرکز می‌شود، ولی به طور صحیح و اصولی و مطابق نظر همان

مجتهد با عنایت به مبانی وی مصرف نمی‌شود و مجتهد توان حفظ و مصرف درست آن را ندارد.

پس مجتهد هرچند آگاه‌ترین فرد به مسایل شرعی و مبانی فقهی مصرف باشد، ممکن است قادر به نظارت صحیح و اجرای درست مسایل شرعی مصرف به لحاظ مبانی خود نباشد و در این صورت، گرفتن وجوهات برای وی جایز نمی‌باشد و این امر، نزاع مبنایی نیست؛ بلکه اساس کلی است که مخالفت با آن از هیچ کس مطلوب نمی‌باشد.

توان مصرف درست وجوهات از شرایط جواز گرفتن آن است. از این رو، هر مجتهد به قدر توان مصرف درست وجوه شرعی، هزینه‌های سالم و اعطای صحیح آن در هر گوشه‌ای باشد می‌تواند آن را بگیرد و در غیر این صورت، با مصرف نادرست، اسراف، تفویت و تلف در بخشش‌های حضوری، قرابتی و روابطی، هرگز نمی‌توان وجه صحیح شرعی و رضای امام زمان علیه السلام را بر آن مترب و هموار نمود.

بر این اساس، اگر مجتهد، به شخصی نسبت به مالی از وجوهات، اذن در تصرف بدهد و آن اذن از موارد نادرست باشد، صورت شرعی نمی‌یابد؛ و گذشته از آن که اذن وی سبب می‌شود که مال تضییع شده بر عهده‌ی وی آید، گیرنده‌ی آن نیز در صورت علم به نادرستی آن، خواه به اشتباه یا به عمد، مالک آن نمی‌گردد و اذن و اعطای یاد شده هیچ گونه صورت شرعی ندارد و نمی‌توان آن را ملاک امری دانست؛ هرچند توسط شخص وی انجام پذیرد.

اذن مجتهد تا جایی شرعی است که مورد مصرف مطابق با فتوای وی باشد؛ و با فرض عدالت، تصرفات دیگران از جانب وی هم‌چون تصرفات او شرعی خواهد بود؛ خواه از کسانی باشد که خود آن را مصرف می‌کنند یا

کسانی که وکیلان مجتهد در گرفتن و پرداختن آن می‌باشند؛ البته، تصرفات وکیلان نیز لازم است در همه‌ی جهت‌های یاد شده با فتاوای موکل آن‌ها باشد و اجازه و وکالت بدون ملاک و دور از واقعیت هیچ ارزش شرعی ندارد و از هیچ مصونیتی برخوردار نمی‌باشد. هم‌چنین، وکلا نیز در جهت مصارف شخصی هم‌چون شخص مجتهد باید از اصول کلی فتوا به‌دور باشند.

پس این که به هر کس یا افرادی خاص، اجازه در مصرف ثلث، آن هم در موارد شخصی داده شود یا آن که به فردی وکیل یا غیر وکیل، از هر مقدار پول که آورده باشد، ثلث یا حتی بیشتر نیز داده شود، صورت شرعی ندارد؛ همان‌طور که وکیل، خود نیز نمی‌تواند با بخشش‌های بی‌مورد، اتلاف و اسراف داشته باشد؛ زیرا به‌طور اساسی، وکیل، وکالت در خلاف شرع نمی‌یابد، چون خلاف شرع، وکالت‌بردار نیست، ولی متأسفانه مشکلات فراوانی در تمامی این جهات، در مراکز ویژه‌ی آن دیده می‌شود و قابل انکار نیست؛ حیف و میله‌ای بی‌اساس، بخشش‌های بی‌مورد، عطایای خانگی، مصارف داخلی گروهی اطرافیان و بازی‌ها و اطراف‌سازی‌های بسیار، همراه با مسؤولیت‌های افراد ناصالح، غیر امین و اهل دنیا بسیار است و همه به اسم مرجع یا مجتهدی انجام می‌پذیرد؛ در حالی که ممکن است تمامی یا بسیاری از موارد آن، از دید آن مجتهد یا مرجع پنهان بماند که باز امری غیر شرعی است و نتیجه یکسان خواهد بود؛ زیرا اگر او بداند، سلب عدالت و شرعیت از وی می‌شود و اگر نداند، حکایت از نبود قدرت او دارد که هر یک سبب فساد و افساد است. مجتهدی که نمی‌تواند وجهات را به طور صحیح مصرف نماید، جواز گرفتن آن را ندارد و نیز

مجتهدی که نتواند کارهای شخصی خود را از مجاری سالم و صحیح خود انجام دهد تا جایی که نداند غذای ناهار وی از کجا و به چه صورت فراهم می‌شود، چگونه می‌تواند مسؤول توزیع و بخشش‌های عادلانه‌ی سهم امام و سادات باشد؛ همان‌گونه که این وجهات از اطراف و اکناف می‌آید، باید به اطراف و اکناف نیز ارسال گردد. مجتهدی که می‌فرماید: «صرف سهم سادات باید به نظر مجتهد باشد» چگونه سهم سادات را از همگان و همه جا می‌گیرد، در حالی که قدرت اعطای آن را به تمامی اطراف و اکناف ندارد و در همان حال، سادات فراوانی در منطقه‌ها، دهستانها و روستاهای بسیاری محروم از حق خود می‌گردند و خدا می‌داند که در اثر این محرومیت‌ها به چه کرداری گرفتار آمده‌اند و دست به چه کارهایی می‌زنند؛ در حالی که ممکن است دسته‌هایی نیز که امکان وصول و توفیق حضور دارند، از عطا‌یابی بسیار بیشتر از حق خود برخوردار گردند.

س ۲۰۲۳ - سید فقیری است که با آن که فرزندان وی حاضر هستند هزینه‌های او را بدهند، چون وی نمی‌خواهد زیر بار منت فرزندان خود برود، می‌خواهد از غیر آنان کمک مالی بگیرد، حال آیا می‌شود به چنین کسی سهم سادات داد یا نه؟
ج - جواز گرفتن سهم سادات، در فرض مذکور مشکل است. بله، اگر واقعاً گرفتن مخارج از فرزند و تکفل او برخلاف شائش باشد و عرفاً توهین محسوب شود، جایز است.

س ۲۰۲۴ - آیا به سید فقیری که نماز می‌خواند ولی روزه نمی‌گیرد می‌توان سهم سادات داد یا نه؟

ج - اگر آشکارا و در انظار مردم روزه نخورده، دادن سهم سادات به او اشکال ندارد، ولی کسی که مطلع است او را نصیحت نماید.

▣ مصرف نمودن سهم امام باید با اجازه مجتهد باشد

س ۲۰۲۵ - مسجدی را در قریه‌ای بنا کرده‌اند و در اثر مسامحه و عدم مساعدت اهالی، ناتمام مانده است، آیا می‌شود این مسجد را از سهم مبارک امام علی‌الله به اتمام رساند یا نه؟

ج - شخصی که می‌خواهد وجه را بپردازد باید از حاکم شرع استیجازه کند، اگر اجازه داد، مانع ندارد.

س ۲۰۲۶ - آیا می‌شود وجهی که در سال‌های گذشته برای ساختمان مسجد یا به اشخاص مستحق بدون اجازه مجتهد پرداخت شده را به حساب خمس منظور نمود یا نه؟

ج - اگر به قصد سهم مبارک امام علی‌الله داده باشد و مجتهد، عمل او را امضا نماید، اشکال ندارد.

س ۲۰۲۷ - شکی نیست که سهم امام، مال امام علی‌الله و ملک آن حضرت است و جواز تصرف در آن موقوف به اذن و اجازه‌ی آن حضرت می‌باشد و دلیلی نیز از کتاب و سنت که به صورت عام یا خاص دلالت کند که آن حضرت به شخص خاص یا به صنف خاصی اذن استفاده از آن را داده باشند در دست نیست و این که مشهور

است که مجتهدان نایب امام هستند و از باب نیابت تصرف می‌نمایند شهرتی است که اصلی ندارد؛ زیرا کلمه‌ی نیابت در هیچ حدیث و روایتی وارد نشده. بلی، در مقبوله‌ی ابن حنظله می‌فرماید: «قد جعلته علیکم حاکما» و در مشهوره‌ی ابی خدیجه می‌فرماید: «قد جعلته علیکم قاضیا» و امام (عجل الله تعالیٰ فرجه) می‌فرماید: «هم حجتی علیکم» و مدلول این روایات، فقط نفوذ قضا و حجیت فتوا و جواز تصرف در امور حسیبیه است؛ بنابراین، دلیل و مدرک این فتوا که آقایان در رسائل عملیه می‌نویسنند: باید سهم امام را به مرجع تقلید یا به مجتهد داد چیست و کجاست؟ اگر بگویید از این باب باید خمس را به مجتهد یا به مرجع تقلید داد که او به مصرف امور طلاب و محصلان علوم دینی برساند و حوزه‌ی علمیه را حفظ بنماید، پاسخ این است که این امور باید از طریق زکوات و صدقات و سایر امور مالی اداره شود. خواهشمندم برای رفع شبیه و حل مشکل، پاسخ را مرقوم فرماید.

ج - به عرض محترم می‌رسانند: مرقوم شریف، واصل و از تأخیر جواب به واسطه‌ی کثرت مشغله معذرت می‌خواهم. امید است توفیقات جناب عالی برقرار و مورد عنایات حضرت بقیة الله (ارواح العالمین لـ الفداء) باشید. راجع به سهم مبارک امام علیہ السلام در این موضوع، ادله‌ی ولایت فقیه در عصر غیبت به‌طور تفصیل و دقیق باید ملاحظه شود و اجمالاً از همین احادیشی که جناب عالی خود مرقوم فرموده‌اید نیز به مناسبت حکم و موضوع و این که امور عامه در عصر غیبت، مهمل و بلا نظام نیست و احکام هم - جز آن‌چه که مشروط به مباشرت شخص امام علیہ السلام یا نایب خاص آن حضرت است تعطیل نمی‌شود استفاده می‌شود که ولایت فقیه بر تمام اموری که متولی آن باید حاکم و والی امر باشد ثابت می‌باشد و

سهم مبارک امام علی^ع از امور مالی اسلام است که امر آن «بید من بیده الامر» است؛ چنان‌چه در عصر حضرت رسول اکرم علی^ع و حضرت امیر المؤمنین علی^ع این امور مالی اسلام در دست خودشان بوده و در عصر سایر ائمه علی^ع در مواردی که مانع از مداخله نداشتند و شیعیان مراجعه می‌کردند مداخله می‌فرمودند و به حسب طبع حکم و اصل تشریع، عهده‌دار و متولی امور مالی مثل گرفتن و تقسیم آن باید ولی امر باشد و جواز «استقلال من عليه الحق» به آن، محتاج به دلیل است. بنابراین، ولایت بر امر سهم مبارک امام علی^ع از ادله‌ی حکومت قابل استظهار و ادعای شمول آن قریب و قوی است، مع ذلک با قول به ثبوت ولایت فقیه، بر مال غایب که قول معتمد و مقبول است ولایت بر اموال آن حضرت (ارواحتنا فداء) به این معنا نیز ثابت است بلکه اولویت دارد؛ زیرا وقتی برای حفظ مصالح اموال مردم، فقیهان ولایت بر اموال غایب داشته باشند چنان‌چه از فرمایش امام علی^ع در مثل روایت محمد بن اسماعیل بن بزیع: «إن كان القيم مثلك ومثل عبدالحميد فلا بأس» هم استفاده می‌شود، حفظ و رعایت اموال امام علی^ع که قوام امور مالی دین منوط به آن است به طریق اولی لازم، و فقیه بر آن ولایت دارد و لاقل این مورد نیز هست و بر فقیه واجب است که اموال آن حضرت را اخذ نماید و به مصرفی که یقین به رضایت آن حضرت دارد برساند و بالآخره هیچ وجهی برای تفکیک بین اموال آن حضرت (سلام الله علیه) و سایر غایبین به نظر نمی‌رسد. علاوه بر این، جواز تصرف فقیه از اخذ و به مصرف رساندن از باب حسابه چنان‌چه جناب عالی هم دلالت روایات را در تصرف در امور حسیبه استظهار کرده‌اید ثابت است و وجوب صرف آن در محلی که در نظر حاکم

صلاح باشد به این بیان نیز ثابت می‌شود که اصل اشتغال ذمه به مال امام علی^{علیه السلام} معلوم است و مکلف نمی‌داند که اگر خودش آن را به نظر خود صرف نماید برائت ذمه حاصل می‌شود یا آن که فقیه که ابصر به موارد و احکام و جهات و مصالح شرعیه است برساند و بدیهی است که با امکان پرداخت به فقیه، احتیاط و تحصیل برائت یقینی عقلاً لازم است و اکتفا به امتنال و برائت احتمالی در نظر عقل کافی نیست و معلوم است که در مثل اینجا که اصل اشتغال ذمه معلوم و شک در امتنال است، تمسک به ادلی برائت برای رفع وجوب ادا به فقیه صحیح نیست. و اما این وجه که ادا آن به مجتهد از باب این باشد که وی به مصرف طلاب و حفظ حوزه‌ی علمیه برساند، وجیه نیست، گمان ندارم کسی گفته باشد، بلکه بعد از ثبوت وجوب ادا به فقیه، و وجوب اخذ آن بر فقیه، این کلام - که مربوط به کیفیت تصرف و حدود آن و مطالب عنوان شده در این جاست - مطرح می‌شود و وجوهی که در این مقام گفته شده از دفن مال یا نگهداری و وصیت به حفظ آن یا صدقه دادن از جانب آن حضرت یا دادن به سادات و بنی‌هاشم، همه ضعیف و بلکه معلوم البطلان است؛ زیرا دفن یا وصیت، معرض تضییع و در حکم اتلاف است و اگرچه نسبت به مال غایی که یقین به دسترسی او نیست یا نسبت به مجھول المالک، حکم، تصدق دادن است؛ اما در صورتی که بدانیم در نظر صاحب مال، مصارف دیگر - که راضی به ترک آن نیست؛ مثل حفظ اساس دین و رفع قواعد شرع و نشر لوای توحید و حفظ معارف و فقه و آثار و ذب از اسلام و رفع شباهات و تبلیغات - اهم و لازم الملاحظه است، باید در همان موارد صرف شود؛ چنان‌چه احتمال این که به سادات داده شود - از باب این که

خویشان و اقارب آن حضرت و صله‌ی رحم ایشان است - نیز با این موارد اهم و مصالحی که می‌دانیم امام علیہ السلام بیش از هر چیز به آن اهمیت می‌دهند قانع کننده نیست. والله العالم. سلامت و دوام تأییدات جناب عالی را مسأله دارم و ملتمنس دعا هستم.

س ۲۰۲۸ - سهم امام علیہ السلام که ملک شخصی یا منصبی آن حضرت است، آیا گرفتن و تصرف نایب و مرجع در عصر غیبت آن بزرگوار به عنوان مالکیت است یا به عنوان نیابت در اخذ یا اباوهی تصرف؟ و به هر تقدیر، منظور این است که اخذ و تصرف کسانی که از طرف مرجع و نایب آن حضرت مجاز در تصرف سهم می‌باشند به صورت اباوه است یا به گونه‌ی ملکیت؟ و اگر ملکیت نباشد، چنان‌چه مبلغی ملک شخصی داشته که سال بر آن گذشته و مشمول خمس گردیده، آیا می‌تواند خمس آن را از سهم ادا کند و دست به آن وجه نزند؛ چنان که سایر بدھی‌های شخصی و شرعی از قبیل کفارات و نذور جزو مسؤوله زندگی و از شؤون معاش است و می‌تواند از سهم بپردازد یا این که ادای خمس از سهم جایز نیست و مبری ذمه نمی‌باشد؟

ج - در فرض سؤال، تصرفات مجتهد در سهم امام علیہ السلام، بلکه سهم سادات به عنوان ولایت در مصرف - در مصارفی که مقتضای نظریه و فتوای اوست - می‌باشد و کسانی که به اذن مجتهد، اخذ این سهام را می‌نمایند، نحوه اخذ آنها دایر مدار اذن مجتهد است. پس اگر مجتهد اذن در تملک بدھد، می‌تواند تملک نماید و اگر مأذون از جانب مجتهد بخواهد سهمی را که دریافت کرده و تملک نموده به عنوان خمسی که به مالش تعلق گرفته بدھد، مانع ندارد و مبری ذمه‌ی او می‌باشد و در مقدار مصرف هم کماً و کیفًا تابع اذن مجتهد است.

﴿ قرض به مستحق خمس و خمس دانستن آن ﴾

س ۲۰۲۹ - شخصی در میان سال به سادات مستحق و همچنین به مستحقان غیر سید به قصد قرض، پول و اجناس دیگری می‌داده و نمی‌دانسته آن‌ها نیز به قصد قرض می‌گرفته‌اند یا نه، و وی طلبی که به قصد خود به عنوان قرض از سادات داشته از بابت سهم سادات حساب می‌کرده و آنان را بری الذمه می‌نموده و آن‌چه را که از غیر سادات می‌خواسته با اجازه‌ی حاکم شرع از بابت سهم امام علیؑ حساب می‌نموده، آیا این عمل صحیح است؟

ج - در فرض سؤال، ذمه‌ی قرض گیرنده در صورتی مشغول می‌شود که وجه را به قصد قرض بگیرد؛ مثل این که خود بگوید قرض بدھید و شما هم به همین قصد بدھید یا شما بگویید قرض است و او قبول کند و بگیرد و در غیر این صورت، اگر آن‌چه را به او داده‌اید تلف کرده باشد، ضامن نیست. بلی تا عین باقی است شما می‌توانید پس بگیرید یا بگویید قرض باشد و او هم قبول کند تا ذمه‌اش مشغول شود.

□ □ □ □

﴿ خمس دادن به واجب النفقة ﴾

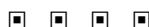
س ۲۰۳۰ - آیا پسر می‌تواند از پدر خود خمس بگیرد و برای خود کتاب یا نوار درسی و همانند آن تهیه کند یا خیر؟

ج - فرزند واجب النفقة‌ی پدر است و پدر نمی‌تواند نفقات واجبه‌ی فرزند خود را از خمس بدهد، ولی کتاب و نوار درسی از نفقات واجبه نیست و پرداخت خمس برای آن‌ها مانع ندارد، لکن نسبت به سهم امام علیؑ باید از حاکم شرع اذن بگیرد.

□ □ □ □

س ۲۰۳۱ - سیدی مبلغی خمس بده کار است و پسری بی‌بضاعت و کارگر دارد که جدای از پدر زندگی می‌کند و مبلغی بده کار است و از پرداخت آن ناتوان می‌باشد، آیا پدر می‌تواند از سهم سادات به او بپردازد تا بدھی خود را ادا نماید یا نه؟

ج - در فرض مسئله، جایز است پدر سهم سادات به پسر بدهد که قرض خود را ادا نماید.

س ۲۰۳۲ - آیا جایز است که فرزند خمس اموال پدر را بگیرد و کتاب‌های دینی مورد لزوم خود را خریداری کند که خود استطاعت خرید آن را ندارد؟

ج - اما سهم مبارک امام علی^ع امرش با فقیه جامع الشرایط است و با اجازه‌ی او جایز است و سهم سادات را برای مخارجی که غیر از نفقه‌ی واجبه است ولی شخص عرفا آن مخارج را دارد مانند کتب مورد حاجت می‌تواند به فرزند خود بدهد.

☒ خمس مال حلال مخلوط به حرام

س ۲۰۳۳ - تصرف در پول‌هایی که در دست مردم است و مخلوط به حرام می‌باشد چه حکمی دارد و اگر گفته شود تا حرام بودن آن دانسته نشود، استفاده از آن اشکال ندارد، چنان که شخص مبلغ بسیاری از آن را که نمی‌داند حرام است به تدریج به دست آورد و مقداری از آن را به هزینه‌ی زندگی برساند و علم اجمالی پیدا کند که در بین آن حرامی بوده؛ به طوری که نه عین و نه مقدار آن هیچ کدام معلوم نباشد، آیا این علم اجمالی اثری دارد یا نه؟ و اگر شخص از مجتهدی تقلید می‌کرده که تمام پول‌ها را دارای مالک ناشناخته می‌دانسته و به

وکالت از آن مجتهد، آن را تملک می‌نمود، بعد از فوت آن مجتهد می‌تواند در این مسئله باقی باشد و به وکالت از مجتهد زنده اخذ و تملک نماید یا نه؟

«گلپایگانی»: تا علم به حرمت خصوص پول‌هایی که مورد ابتلای اوست نداشته باشد، تصرف در آن جایز است و در صورتی که بعد از تصرف، علم حاصل نماید که مقداری از آن‌ها حرام بوده ولی مقدار و صاحب آن مجهول باشد، قدر یقینی از معلوم بالاجمال را باید به عنوان مظالم بدهد و اگر علم دارد که یا در پول‌های خرج شده یا در پول‌هایی که فعلاً مالک است مقداری حرام هست و مقدار و صاحب آن معلوم نباشد، لازم است قدر متیقن از معلوم بالاجمال پول‌های خرج شده را مظالم بدهد و پول‌های موجود را تخمیس نماید و چون مبانی مختلف است و بقا در مورد سؤال خالی از اشکال نیست، تا علم به غصبیت اموال مورد ابتلا نداشته باشید مجازید در تصرف آن.

* * *

«نکونام»: رسیدگی به چگونگی اموال و مصارف آن خوب است ولی تجسس یا وسوس در این‌گونه امور لازم نیست.

□ □ □ □

س ۲۰۳۴ - شخصی شغل او حفر چاه بوده و وی در متراژ آن خیانت می‌کرده و کمتر کار می‌کرده و برای نمونه نه متر چاه را بجای ده متر تحویل می‌داده و از این شغل مبالغی پس انداز دارد، اکنون از کردار پیشین خود پشیمان شده و از طرفی به صاحبان کار دسترسی ندارد تا آنان را راضی نماید، در این صورت، اگر خمس پولی را که به دست آورده بددهد، ذمه‌ی وی بری می‌شود یا خیر؟
ج - اگر عین آن وجوده باقی نباشد و مصرف شده و صاحبان آن را

نمی‌شناسد، به مقداری که یقین به اشتغال ذمه دارد، از طرف صاحبان حقوق به فقیر غیر سید صدقه بدهد و نسبت به کسانی که می‌شناسد باید از خودشان استرضانماید و چنان‌چه عین آن وجوه باقی است و مخلوط به اموال دیگرش می‌باشد و مقدار و صاحبان آن را نیز نمی‌داند، خمس آن اموال را به عنوان مخلوط به حرام پردازد.

س ۲۰۳۵- مالی که از راه تراشیدن ریش به دست می‌آید حرام است؛ بنابراین مالی را که از این راه به دست آورده با دادن خمس حلال می‌شود یا نه؟
ج- تراشیدن ریش حرام و مزد آن هم حرام است و اجرتی را که گرفته، اگر صاحبانش مجھول باشند و آن مال حرام جدا باشد یا مخلوط به مال حلال شده، لکن قدرش معلوم است با اذن حاکم شرع صدقه بدهد و اگر مقدار و صاحب آن معلوم نیست و با مال حلال مخلوط شده، خمس آن را بدهد، بقیه حلال است.

س ۲۰۳۶- اگر وارث بداند که ترکه‌ی میت از کسب حرام یا از حلال و حرام هر دو جمع شده و مقدار حرام را نداند، تکلیف وی در هر دو فرض چیست؟
ج- در فرض اول، اگر صاحب مال حرام معلوم باشد، به او رد کنند والا با اذن حاکم شرع مظالم بدهند و در فرض دوم که مخلوط به حرام باشد، اگر نه صاحب حرام معلوم باشد و نه مقدار آن، واجب است خمس تمام مخلوط را بدهند.

س ۲۰۳۷ - مال مخلوط به حرام که باید خمس آن دوبار داده شود، چه مواردی را شامل می‌شود؟

ج - اگر هرچه پیدا کرده خمس نداده و به علاوه، حرام دیگر غیر از خمس، مخلوط به مال شده باشد که نه صاحب آن را بشناسد و نه مقدار آن را، باید یک خمس از جهت مخلوط به حرام بدهد و بعد خمس تتمه را از جهت ارباح مکاسب بپردازد.

▣ خمس معدن

س ۲۰۳۸ - معدنی که در زمین مملوک است، آیا اجاره دادن آن به دیگری جایز است یا نه و بر فرض جواز، خمس معدن بر صاحب و مالک زمین است یا بر مستأجر و استخراج کننده آن؟

«گلپایگانی»: اجاره‌ی زمین جهت استخراج معدن به‌ نحوی که به اجاره، معدن ملک مستأجر شود، محل تأمل است. بلی، اگر صاحب زمین وجهی بگیرد که اجازه بدهد به شخصی که برای خودش معدن را استخراج و تملک نماید، جایز است و در این صورت، خمس با مستخرج است.

«نکونام»: اجاره‌ی آن اشکال ندارد و خمس معدن بر مستأجر است.

س ۲۰۳۹ - کسی که از معادن، منفعتی به دست آورد و به حد نصاب برسد و پس از خارج کردن هزینه‌ی آن، خمس آن را بپردازد، آیا در سر سال نیز باید دوباره آن را برای خمس به حساب آورد یا همان خمسی که به عنوان معدن داده است

کفایت می‌کند؟

ج - در معدن، یک خمس واجب است و پس از اخراج آن، دیگر خمس ندارد؛ اگرچه چند سال بماند و صرف مؤونه نشود.

س ۲۰۴۰ - در شمال پاکستان کوه‌های بلندی است که مردم با سعی و زحمت بسیار چیزی از آن استخراج می‌کنند که برای رفع بیماری‌های مختلف بسیار مفید و مؤثر است، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - بله، اگر بعد از مؤونه استخراج ارزش آن به پانزده مثقال صیرفى طلا بررسد، خمس واجب است و اگر به این حد نرسد، از عواید بین سال محسوب است که اگر در بین سال به مصرف مؤونه رسید، خمس ندارد و اگر تا آخر سال باقی ماند، خمس باقی مانده باید داده شود.

☒ خمس زمین خریداری شده از کافر ذمی

س ۲۰۴۱ - چنان‌چه مسلمانی زمینی را از کافر ذمی بخرد و بداند که وی آن را از مسلمانی خریده که خمس آن را نداده، آیا این معامله صحیح است یا باید از حاکم شرع به خاطر خمس آن اجازه گرفت و آیا خریدار باید خمس آن را بدهد یا خیر؟

ج - نسبت به خمس آن، فضولی است و باید خمس آن را بدهد.

س ۲۰۴۲ - در رساله است: زمینی که کافر ذمی از مسلمان می‌خرد و خمس آن را نمی‌دهد، اگر مسلمان آن را از او بخرد، باید خمس آن را بدهد، حال چنان‌چه شک شود که ذمی آن را پیش از مسلمان خریده یا از پدر به او ارث رسیده است

یا نه، آیا باز خمس دارد؟ و آیا پرسش و تفحص در این زمینه لازم است یا خیر؟
 ج - در فرض مسأله که معلوم نیست ذمی از مسلمان خریده یا به ارث
 مالک شده است، خمس ندارد و تفحص هم لازم نیست.

دیگر مسایل خمس

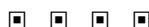
س ۲۰۴۳ - کسی که شغل او روضه‌خوانی است و گاه از سهم مبارک امام علی علیه السلام استفاده می‌کند؛ چنان‌چه در آخر سال مبلغی را پس‌انداز کند که افزوده از هزینه‌ی زندگی وی باشد و نداند از روضه‌خوانی زیاد آمده یا از سهم مبارک امام، آیا باید خمس آن را بپردازد یا نه؟

ج - اگر مخلوط کرده، حکم شرکت را دارد و باید از آن‌چه باقی مانده بالنسبه از مقدار روضه‌خوانی خمس بدهد و اگر مخلوط نکرده و نمی‌داند باقی مانده از سهم امام است یا وجه روضه‌خوانی، تخمیس آن واجب نیست.

س ۲۰۴۴ - اگر یک نفر یا چند نفر حمامی را با پول خمس نداده بسازند، آیا استفاده از چنین حمامی جایز است یا نه؟

ج - اگر اعیان مصالح آن به ذمه خریده شده باشد یا معلوم نباشد که به عین خمس نداده خریده شده یا به ذمه، غسل در آن صحیح است.

س ۲۰۴۵ - اگر از درآمد کسب که مال امانت داخل آن است خمس بدهد و آیا دین خود را ادا کرده یا نه؟

ج - اگر عین مال غیر را به عنوان خمس داده باشد، خمس ادا نشده است.

س ۲۰۴۶ - کسی که از اول تکلیف تا مدتی پیرو مذهب اهل تسنن بوده مستبصر شده و مذهب تشیع را اختیار کرده و در زمانی که سنی بوده ثروتی از راه حلال به دست آورده، آیا باید خمس آن را بدهد؟

ج - بله، خمس اموال مذکوره را باید بپردازد.

س ۲۰۴۷ - کسی ملکی دارد که با آن مستطیع شده ولی چون در حال حاضر آن ملک مشتری ندارد، پولی را به قرض می‌گیرد و به مکه می‌رود تا بعد از بازگشت، آن ملک را بفروشد و بدھی خود را بدهد، آیا به پولی که قرض کرده خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - خمس تعلق نمی‌گیرد.

س ۲۰۴۸ - ماه رمضان گذشته حساب اموال را نموده و خمس آنرا دادم و اکنون متوجه شده‌ام که در حساب آن اشتباهی رخ داده و مبلغی را به حساب نیاورده‌ام، حال آیا خمس اموالی که به حساب نیامده را بپردازم یا اول سال آینده به شمار آورم؟

ج - لازم است خمس آن مبلغ را که اشتباه شده فعلاً بپردازید.

س ۲۰۴۹ - آیا وصی می‌تواند از یک‌سوم مال میت به سید مستمندی خمس بپردازد یا نه؟

ج - اگر می‌داند وصیت کرده که از ثلث، خمس واجب او را ادا کند، مانعی ندارد و اگر میت، وصیت به خمس نکرده، باید اول دیون مالی او را که خمس نیز یکی از آن‌هاست - از اصل مال خارج نموده و ثلث بقیه را به مصارفی که تعیین کرده برساند.

س ۲۰۵۰ - مبلغی پول از بابت خمس به دست کسی داده می‌شود تا به صاحبان خمس بدهد، آیا وی می‌تواند از پول خود همان اندازه از بابت خمس بپردازد و مبلغی را که گرفته تصرف نماید یا به حتم باید همان پول را بپردازد؟
 «گلپایگانی»: باید عین آن پول را بپردازد.

* * *

«نکونام»: در صورتی که خمس به صورت عین در اختیار وی قرار گرفته، و پرداخت مباشی آن ممکن است لازم است همان را پرداخت نماید.

□ □ □ □

س ۲۰۵۱ - شک در تعلق خمس، چه وظیفه‌ای را ایجاد می‌کند؟

ج - مختلف است، در مثل شک در این که آیا سرمایه عایدی زاید دارد یا نه، تفحص لازم است و باید حساب نماید و اما شک در این که آیا این مال معین یک سال بر آن گذشته و خمس به آن تعلق گرفته یا نه، اصل عدم تعلق خمس بر آن است و همچنین اگر شک کند که مال‌هایی را که در سابق به مصرف رسانیده، آیا خمس به آن‌ها تعلق گرفته بوده یا نه؟ اصل برائت ذمه است.

□ □ □ □

س ۲۰۵۲ - آیا می‌توان صدقه‌ی مستحبی مثل صدقه‌ی اول ماه را به سادات داد یا نه؟

ج - بله، جایز است.

□ □ □ □

س ۲۰۵۳ - آیا مال مجهول المالک یا مظالم را می‌شود به سید داد یا نه؟

«گلپایگانی»: احوط آن است که به سید داده نشود.

* * *

«نکونام»: اشکال ندارد.

□ □ □ □

س ۲۰۵۴ - کسی که مدعی سیادت نیست، اگر شال سبز به کمر و عمامه‌ی سیاه یا سبز بر سر بندد، چگونه است؟

«گلپایگانی»: در صورتی که موجب اشتباه و اغرای به جهل شود، احوط ترک است.

* * *

«نکونام»: در صورتی که موجب اشتباه و اغرای به جهل شود، جایز نیست.

□ □ □ □

س ۲۰۵۵ - نزدیک به پنج سال است که مبلغ هزار تومان به امانت نزد من بوده، و از آن استفاده می‌نمایم، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - مدامی که بدل آن را به صاحب‌ش نپرداخته‌اید، خمس ندارد.

□ □ □ □

■ حکمت احترام به سادات

س ۲۰۵۶ - ما می‌دانیم که سادات با پیروی از برنامه‌ی پیامبر اکرم ﷺ و ائمه‌ی اطهار ﷺ، رفتار و کرداری نمونه‌ی پیروان واقعی دین مقدس اسلام دارند و احترام آنان بر هر یک از شیعیان لازم است ولی گاه دیده می‌شود که رفتار و کردار برخی از سادات برخلاف دستور اسلام است و بعضی از منکرات را به طور آشکار انجام می‌دهند و یکی از گویندگان در منبر می‌گفت: سید هرچند

شراب خوار و قمار باز باشد، باز باید به او احترام کرد، آیا در واقع چنین است؟ «گلپایگانی»: در خبر است که: «خلق الله الجنّة لمن أطاعه ولو كان عبداً حبشيّاً، وخلق الله النار لمن عصاه ولو كان سيداً فرشياً».

* * *

«نکونام»: کسی که خوب است، به خاطر خوبی خود مورد احترام می‌باشد؛ هر چند از سادات نباشد؛ اما بدها نیز کم نیستند و ممکن است برخی از آنان سید باشند؛ خواه از سادات مشهور باشند که نسبت صحیح به معصوم علیه السلام می‌رسانند یا این که اهل طاعت اهل بهشتند؛ هر چند غلام حبshi باشد و اهل گناه اهل آتشند؛ هر چند سید قرشی باشد، سخن درستی است؛ چون هر کس که باشد جزای خوب و بد خود را در دنیا و آخرت خواهد دید؛ ولی چیزی که در این میان باید قابل اهتمام باشد، احترام به سادات و حکمت آن است که به این امر در پرسش و پاسخ توجه نشده است و باید گفت: احترام به سادات به جهت سیادت آنهاست و حکمت آن، حریم داشتن فرزندان آقا رسول الله علیه السلام، ائمه‌ی هدی علیهم السلام و بی‌بی دو عالم زهرای مرضیه علیهم السلام می‌باشد. بنابراین، حیثیت حریم، نفس سیادت می‌باشد، بدون آن که خوبی یا بدی سادات ملاحظه شود که این امر، هماهنگ با ملاک عقلی و عرفی است و روایات این باب نیز مؤید همین معناست؛ هر چند احترام به آنها با اجرای حدود و احکام الهی نسبت به آنها ناسازگاری ندارد و استفاده‌ی آنها از خمس نیز احکام خاص خود را دارد. حرمت گذاشتن به سادات به جهت سیادت آنها، افزوده بر آن که امری عقلی، عرفی و شرعی است، با دیگر احکام الهی منافاتی ندارد. پس ممکن است سیدی از سادات گناهی مرتكب شده باشد و مکافات نیز

بشد، ولی باز مورد احترام قرار گیرد که همه قابل جمع است؛ نه سیادت سبب عفو می‌گردد و نه انجام گناه موجب نفی حرمت و حریم سید می‌شود؛ به طوری که حتی عقوبت و مكافات خود را نیز همراه با حرمت در می‌یابد که این خود بهترین طریق برای هدایت و ترک عصیان او می‌باشد. ممکن است اجمال بیان ایشان در اهمیت این امر جواب مسأله، به جهت سیادت خودشان بوده باشد؛ هرچند تقریر سؤال نیز قدری دور از توجه لازم به نظر می‌آید؛ زیرا هرچند حیثیت سیادت به طور خاص مورد پرسش قرار نگرفته، ولی نسبت خلاف به بعضی از سادات به گونه‌ای مطرح گردیده است که گویی تنها این‌ها هستند که گناه می‌کنند.

به این امید که آقا رسول الله ﷺ - آن سید سادات - و حضرات معصومین ؑ و حضرت بی‌بی - آن ناموس الہی ؑ - ما را به جهت حرمت نهادن به فرزندان و ذراوهی آنان مورد عنایات قرار دهند که جز این معنا، وسیله‌ای دیگر جهت شفاعت نداریم.

س ۲۰۵۷- کسی که سهم سادات را می‌پذیرد، آیا می‌تواند از آن یا مالی که غیر از سهم سادات دارد صدقه یا هدیه بدهد یا برای اموات خود خیرات نماید یا خیر؟
ج- سید فقیری که سهم سادات می‌گیرد می‌تواند صدقه و هدیه بدهد و برای اموات خود خیرات بدهد به مقدار شأن خود.

س ۲۰۵۸- کسی که در زندگی غفلت کرده و خمس اموال خود را نپرداخته و حال ورشکسته شده و نیت او نیز از ابتدا دادن خمس بوده، حال تکلیف وی چیست؟
«گلپایگانی»: فعلاً استغفار کند و تصمیم بگیرد که هر وقت ممکن شد

بپردازد و اگر مأیوس از تمکن است؛ چنان‌چه مستحق راضی شود که خمس را از او بگیرد و به او ببخشد، اشکال ندارد.

* * *

«نکونام»: باید استغفار و طلب بخشش از خداوند نماید و نیت نماید که آن را در صورت تمکن و توانایی خواهد پرداخت.

□ □ □ □

س ۲۰۵۹ - شخصی که حساب دقیق جهت ادائی وجوه سالیانه ندارد ولی به‌طور پراکنده خمس می‌داده، حال شرکت با وی در معامله یا کشاورزی چه حکمی دارد؟

ج - معامله با چنین شخصی مانعی ندارد. بلی، اگر عین معینی را بدانید که متعلق خمس شده و خمس آن را نداده، تصرف در آن جایز نیست.

□ □ □ □

س ۲۰۶۰ - زنی که قالی می‌بافد یا چرخ‌رسی می‌کند، آیا باید جدای از حساب خمس شوهر، سالی جدآگانه برای خمس قرار دهد یا خیر؟
 «گلپایگانی»: زن هم مانند مرد آن‌چه ربح به دست بیاورد و به مصرف مؤونه نرساند، باید خمس آن را بدهد.

* * *

«نکونام»: زن نیز می‌تواند با شوهر خود دارای یک سال خمسی باشد و در صورتی که در سر سال، چیزی زیاده آمد، هر دو با هم یک خمس‌بپردازند.

□ □ □ □

س ۲۰۶۱ - شخصی حساب سال دارد و در میان سال از فروش یک قطعه زمین منفعتی به دست می‌آورد، آیا واجب است خمس آن را بی‌درنگ بدهد یا

می‌تواند صبر کند تا سال وی فرا رسد و آن‌گاه آن را ادا نماید؟

ج - اگر خمس اصل زمین را داده باشد، نسبت به منفعت آن می‌تواند بگذارد سر سالش بدهد، لکن اگر خمس به زمین تعلق گرفته بوده و نپرداخته، هر وقت فروخت، باید خمس آن را بپردازد و تأخیر جائز نیست.

س ۲۰۶۲ - مظالم عباد چیست و موارد مصرف آن کدام است؟

«گلپایگانی»: اعیان و دیونی است که بر ذمه‌ی اشخاص باشد و صاحبان آن معلوم نباشند و مصرف آن، اگر مدیون سید نیست، فقیر غیر سید است و احتیاط لازم آن است که از مجتهد نیز اذن گرفته شود.

* * *

«نکونام»: به اجازه گرفتن نیازی نیست؛ اگرچه بهتر است.

س ۲۰۶۳ - اگر جهیزیه‌ی عروس پیش از عروسی یا پس از آن فروخته شود، آیا به منافع آن خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

ج - در صورتی که جهیزیه را به قیمت گران‌تر بفروشنند، زیادی قیمت آن از عواید سال فروش محسوب است.

س ۲۰۶۴ - شخصی سال‌ها ریا گرفته و اکنون پشیمان شده و بنا به اظهار خود اشخاصی را که از آن‌ها ربا گرفته می‌شناسند، و مبلغی را که به عنوان ربا گرفته می‌داند و بعضی از آنان را با دادن مبلغی راضی کرده و دیگران را درصدد است که راضی نماید و گاهی نیز معاملات مباح داشته، حال می‌خواهد اموال خود را

تخمیس نماید، آیا می‌شود خمس را به عنوان خمس ارباح بدهد یا نه؟ و اگر عین گرفته شده به عنوان ربا موجود باشد یا تلف کرده یا این که تبدیل شده باشد، تفاوتی در حکم دارد یا نه؟

ج - با فرض آن که همه را راضی کرده باشد، تخمیس آن اشکال ندارد و هم‌چنین اگر بعضی را راضی کرده و بعضی را هنوز راضی نکرده باشد، در صورتی که آن‌چه را که بابت خمس می‌دهد، عین مال غیر نباشد و بخواهد سایرین را هم راضی کند، دادن خمس اشکال ندارد.

س ۲۰۶۵ - شرکت در تجارت و کسب با کسی که اعتقاد به وجوب خمس ندارد؛ مانند کافر یا مسلمانی که خمس را واجب نمی‌داند، چه حکمی دارد؟
ج - اشکالی ندارد.

س ۲۰۶۶ - اشخاصی که در کارخانه‌های دولتی کار می‌کنند و از حقوق آن‌ها پنج درصد به عنوان دکتر و دوا کم می‌کنند و پس از مدتی اشتغال، مبلغی به عنوان باخرید به ایشان پرداخت می‌شود و از کار برکنار می‌شوند ولی معلوم نیست که این مبلغ، همان پنج درصد از حقوق ایشان است که کم شده یا بخششی از طرف دولت است که به ارافق به ایشان پرداخت شده، آیا آن مبلغ متعلق خمس هست یا نه؟ و فرقی بین این که در همان سال صرف در مؤونه شود یا از هزینه‌ی سال زیاد بیاید و نیز بین این که در اخذ و صرف حقوق خود از طرف حاکم شرع مجاز باشد یا نباشد هست یا نه؟

«گلپایگانی»: در فرض مسأله، وجه مزبور جزو منافع همان سال محسوب است که به او پرداخته‌اند، هرچند از صدی پنج حقوق باشد؛ چنان‌چه در

آن سال صرف مؤونه نشده، واجب است خمس آن را بپردازد و احتیاط لازم آن است که از حاکم شرع در مطلق امور دولتی استجازه نماید.

* * *

«نکونام»: تدبیر امور دولتی در شأن ولی فقیه است و رعایت احتیاط گفته شده در زمان حاکمیت دولت اسلامی برای غیر کارگزاران نظام که سمت تصمیم‌گیری دارند، لازم نیست.

□ □ □ □

س ۲۰۶۷ - هرگاه شخصی خمس مال خود را که به عنوان نمونه هزار تومان است جدا کند و پیش از پرداختن آن به دیگری بگوید تو مبلغ هزار تومان از مال خود به عنوان خمس من بپرداز و سپس من آن را با تو حساب می‌کنم و او بپذیرد و آن را بپردازد، آنگاه شخص مذکور آن‌چه را که به عنوان خمس کنار گذاشته بود به وی بدهد، صحیح است یا خیر؟

ج - کنار گذاشتن مالی به عنوان خمس، آن را متعین در خمس نمی‌کند و ادای خمس به نحو مذکور با رعایت قصد قربت اشکال ندارد.

□ □ □ □

س ۲۰۶۸ - شخصی مغازه‌ای دارد و در ضمن مشروب فروشی نیز می‌کند، اگر وی وجهی به عنوان سهم سادات به سیدی بدهد با این که یقین دارد که پول اجناس مباح با پول فروش مشروب وی مخلوط است، آیا آن سید می‌تواند آن پول را بگیرد؟

ج - در صورتی که به عنوان سهم سادات می‌دهد، قبول آن اشکال ندارد؛ چه به عنوان خمس مخلوط به حرام بدهد یا به عنوان خمس فواید کسب.

□ □ □ □

س ۲۰۶۹ - به پولی که به عنوان بیمه‌ی عمر داده می‌شود خمس تعلق می‌گیرد یا خیر؟

ج - پولی که به بیمه می‌دهند، اول باید تخمیس شود و بعد بپردازند.

برداشت حقوق اهل خمس از مال بده کار خمس با اذن فقیه

س ۲۰۷۰ - آیا می‌شود از کسانی که خمس نمی‌دهند به زور خمس گرفت یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر بشود به عنوان امر به معروف، آنان را ملزم به خمس دادن

نمایند، در صورتی که مستلزم محذوری نباشد، اشکال ندارد.

«نکونام»: خمس، مال و حقّ اهل آن می‌باشد، و در مرتبهٔ نخست، این فقیه

است که می‌تواند در صورت عدم پرداخت فرد، خود به اقتدار از او بگیرد

و در صورت نداشتن اقتدار لازم، مؤمنان می‌توانند فرد را از باب امر به

معروف، به ادای خمس ملزم نمایند، ولی در نهایت، این فقیه است که آن

را می‌گیرد، نه مؤمنان و مردم و اگر فقیه نتواند آن را بگیرد و مؤمنان هم

نتوانند او را به پرداخت ملزم کنند، می‌توان حقوق اهل خمس را به نیابت

از جانب فقیه و از باب تقاض به هر شکل ممکن و بدون زیاده بر آن، از

مال بده کار برداشت نمود.

وجوهات شرعی فرد ثروتمند

س ۲۰۷۱ - شخصی یقین دارد که اگر به منزل فلان تاجر - که وجوه شرعی در ذمہ‌ی

او هست - ببرد فلان مقدار بابت وجوده به او می‌دهد و اگر نرود آن را به دیگری

نمی‌دهد، آیا رفتن او به منزل تاجر یاد شده واجب می‌شود یا نه؟

«گلپایگانی»: در صورتی که مورد آن وجه باشد، واجب آن از باب بعث و

الزام به فعل معروف بعید نیست.

«نکونام»: مراجعه‌ی یاد شده به اهل دنیا، وجوب شرعی ندارد و اگر همراه تحقیر فرد یا تعظیم - به اصطلاح - تاجر گردد، ناپسند نیز می‌باشد.

زکات

▣ موارد زکات

س ۲۰۷۲ - طلا و نقره‌ی سکه‌داری که در زمان‌های گذشته رایج بوده و مانند اسکناس‌های فعلی به کار می‌رفته ولی اکنون در ردیف اجناس عتیقه قرار گرفته و شاید ارزش آن بیش از سابق باشد و عرف، آن را رایج در معامله نمی‌داند، آیا زکات به آن تعلق می‌گیرد یا خیر؟

«گلپایگانی»: مقصود از رایج بودن این است که با آن مانند اسکناس معامله شود؛ مثلا همان‌طور که در مقام معامله گفته می‌شود این جنس را به چند تومن می‌فروشی، گفته شود این جنس را به چند سکه‌ی آزادی مثلا می‌فروشی و چون با سکه‌های طلا و نقره‌ی قدیم یا زمان حاضر این نحو معامله نمی‌شود و آن‌ها را مانند متاع خرید و فروش می‌کنند و قیمت آن‌ها مانند اجناس کم و زیاد می‌شود، رایج نیست و به آن‌ها زکات تعلق نمی‌گیرد.

* * *

«نکونام»: چون سرمایه به شمار می‌رود، تنها باید خمس آن پرداخته شود.

□ □ □ □

س ۲۰۷۳ - برخی از اقسام انگور قابل کشمش شدن نمی باشد و اگر خشک شود، کشمش آن قابل استفاده نیست و هیچ ارزشی ندارد، آیا به آن زکات تعلق می گیرد یا خیر؟

ج - در صورتی که خشک آن به حد نصاب برسد، زکات دارد؛ کشمش آن قابل استفاده باشد یا نباشد.

س ۲۰۷۴ - کشاورزی در زمین خود جو می کارد تا آن را به مصرف حیوانات رساند و پس از برداشت، مقدار کمی را هزینه‌ی زندگی خود می کند و زکات آن مقدار را می پردازد، آیا مقداری که به مصرف حیوانات می رسد زکات دارد یا خیر؟

ج - در فرض سؤال، زکات مجموع حاصل اعم از مصرف خوراک شخصی و مصرف حیوانات باید داده شود.

س ۲۰۷۵ - آیا زکات به اسکناس تعلق می گیرد یا نه؟

ج - تعلق نمی گیرد.

اعتبار نصاب در زکات

س ۲۰۷۶ - در بعضی از محل‌ها رسم است که گندم و جو را مخلوط می کارند و پس از چیدن، اگر از هم جدا شود، هیچ کدام به نصاب زکات نمی رسد و اما مخلوط آن که نه گندم بر آن صدق می کند و نه جو، و آن را خلطک می گویند، به مقدار نصاب است، آیا زکات آن واجب است یا نه؟

ج - میزان در نصاب این است که هر یک از گندم یا جو به حد نصاب برسد و اگر مجموعاً به مقدار نصاب باشد، زکات واجب نیست.

س ۲۰۷۷ - طلایی است مسکوک که مقدار آن بیش از حد نصاب است و مدتی است که زکات آن داده نشده، آیا نسبت به تأخیر در پرداخت زکات سال‌های گذشته، ذمہ‌ی وی مشغول است یا فقط معصیت کرده و با پرداخت زکات فعلی جبران می‌شود و چنان‌چه از چهل دینار باید یک دینار را بپردازد، در صورتی که آن را به پول رایج به قیمت در آورد و یک دینار در ملک وی باقی ماند، باز نیز نصاب زکات نسبت به چهل دینار باقی است یا نه و بعد از پرداخت زکات، اگر در سال‌های بعد، بقیه‌ی طلا که باز نیز بیش از حد نصاب است باقی ماند، آیا دوباره مشمول حکم زکات می‌شود یا نه؟

ج - در فرض مسأله، علاوه بر معصیت، هرقدر تأخیر شده، زکات آن را باید بپردازد تا از نصاب ساقط شود؛ مثلاً اگر چهل دینار طلای مسکوک به سکه‌ی رایج را سی سال نگاه داشته، بیست دینار و سه دهم زکات باید بدهد که کمتر از نصاب باقی بماند و اگر از مال دیگر زکات را بدهد و عین طلا را نگاه دارد، هر سال باید همان زکات سال قبل را بدهد.

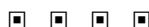
س ۲۰۷۸ - املاک زن و مادر که در دست شوهر و فرزند است و با آن زراعت می‌کنند و زن یا مادر دخالتی در املاک خود ندارند، آیا غله‌ی هر کدام باید به حد نصاب برسد یا مجموع زراعت با هم حساب می‌شود؟

ج - چنان‌چه زراعت به نحو مزارعه باشد، سهم هر یک از مالک و زارع باید جداگانه به حد نصاب برسد، ولی اگر املاک به نحو اجاره یا مجاناً در اختیار شوهر یا فرزند باشد؛ به‌طوری که زن و مادر سهیم در زراعت نباشند؛ چون همه‌ی زراعت ملک شوهر یا فرزند است، اگر مجموع به حد نصاب رسید، زکات دارد.

س ۲۰۷۹ - هرگاه گندم یا جو یا خرما یا کشمش به حد نصاب برسد، آیا زکات را باید از همه‌ی آن داد یا از بالاتر از حد نصاب؟

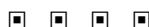
ج - هر کدام که به حد نصاب برسد، بعد از هزینه‌ها، زکات تمام آن را باید بدهد.

■ میزان زکات

س ۲۰۸۰ - زراعت گندم و جو که معمول است با آب چاه عمیق یا نیمه عمیق به وسیله‌ی موتور آبیاری می‌شود، آیا حکم آبیاری با دلو را دارد که زکات آن یک بیستم است یا در حکم آن نیست و باید یک دهم زکات آن داده شود و آیا هزینه‌های چاه و موتور و مانند آن نسبت به سهم غلات زکوی کم می‌شود که اگر مانده‌ی آن بعد از کسر هزینه‌ها به حد نصاب برسد، لازم است زکات آن خارج شود یا نه؟

ج - زکات گندم و جو که با چاه عمیق و نیمه عمیق مشروب شده، بیست یک است و مخارج احداث اصل چاه و خرید موتور در مقام احتساب نصاب، کسر نمی‌شود، ولی به مقداری که از موتور کاهش می‌یابد و مخارجی که در عرض سال می‌شود، اگر گندم یا جو به حد نصاب برسد کسر شود و زکات بقیه را بدهند و مخارج باید نسبت به مال زکوی و کاه و زراعات دیگر توزیع شود.

س ۲۰۸۱ - هرگاه کشاورز از مالک، آب چاه را خریداری و در زمین‌های خود زراعت می‌کند، زکات چنین زراعتی یک دهم است یا یک بیستم؟ و پول‌هایی

که بابت خرید آب به مالک چاه داده، از هزینه‌ی زراعت است یا نه؟

ج- نصف عشر است و اگر آب بخرد، پول آن از مؤنه است، اما اگر چاه را بخرد، از مؤنه محسوب نیست.

س ۲۰۸۲ - هل يجوز رفع نسبة الزكاة أو وضعها أم لا؛ خصوصاً إذا كان المجتمع الإسلامي بحاجة ماسة للأموال؟

- آیا دولت اسلامی می‌تواند سهم زکات را بگیرد یا آن را بر اشیایی که زکات ندارد قرار دهد؛ به ویژه اگر جامعه‌ی اسلامی به آن نیازمند باشد؟

ج- لا يجوز رفع نسبة الزكاة ولا وضعها، هذا بحسب الحكم الأولي، وإذا كان المجتمع الإسلامي في حاجة ماسة للأموال يطلب الحاكم الشرعي من أرباب الأموال ما يكتفي لها بحسب ما يرى من المصلحة على أنه يستحب الزكاة في كثير من الأشياء كمال التجارة وكل ما يقال أو يوزن مما أنبتته الأرض غير الغلات الأربع التي أشرنا إليها، وحاصل العقار المستخدم للنماء من البساتين والدكاكين والمساكن والحمامات والخانات وبعض الأشياء الأخرى التي ذكرت بشرطها في الرسائل العملية.

- گرفتن و وضع سهم زکات به حسب حکم اولی جایز نیست اما اگر جامعه‌ی اسلامی به آن نیاز شدید داشته باشد حاکم شرع آن را از صاحبان مال به میزانی که مصلحت می‌بیند می‌خواهد. این در حالی است که پرداخت زکات در بسیاری از اموال مستحب است؛ مانند: سرمایه‌ی تجارت و هرچیزی که وزنی یا کیلی و پیمانه‌ای است و از زمین می‌روید و غیر از غلات چهارگانه است چنان که به آن اشاره شد و از برگزیده‌ی مال و علوغه و میوه‌های درختان و نما و سود حاصل از مغازه‌ها و خانه‌ها و

حمامها و کاروانسراها و چیزهای دیگری که شرایط پرداخت زکات آن در رساله‌های عملی آمده است.

س ۲۰۸۳ - زمینی بدون آب موتور و قنات دارم که آب آن را خریداری می‌کنم، زکات محصول آن چگونه محاسبه می‌شود؟

ج - در فرض سؤال، چنان‌چه زراعت را با آب موتور مشروب نمایید، زکات آن بیست یک و اگر با آب قنات مشروب نمایید، ده یک است.

هزینه‌های زراعت

س ۲۰۸۴ - شخصی ملکی را به ده هزار تومان اجاره می‌کند و هزینه‌های آن را خود می‌پردازد، آیا هنگام پرداخت زکات وجه اجاره را می‌شود کم نمود یا خیر؟

ج - بله مال الاجاره را کسر کند و زکات مابقی را بدهد، لکن اگر مزروعات مختلفه‌ای در این ملک داشته باشد، مال الاجاره باید بر مزروعات مختلفه حتی نسبت به کاه تقسیط شود.

س ۲۰۸۵ - گندم یا جو یا پولی که به میراب داده می‌شود تا آب به زراعت برساند را می‌توان از حاصل کسر نمود و سپس ملاحظه‌ی نصاب کرد یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر متعارف باشد که اجرت میراب را از خود گندم بدهند، بعد از کسر آن، اگر به حد نصاب رسید، زکات تعلق می‌گیرد، و اگر به حد نصاب نرسد، زکات ندارد و اگر متعارف این باشد که اجرت میراب را پول بدهند، بنا بر احتیاط لازم نصاب را بدون کسر این اجرت ملاحظه نمایند و بعد از کسر اجرت میراب، زکات باقی‌مانده را بدهند.

«نکونام»: اجرت میراب جزو هزینه‌های زکات است.

س ۲۰۸۶- شخصی بیست من به وزن محلی (که هر من هفتاد کیلو است) گندم به کارگر می‌دهد تا آن را درو و پاک کند و پنج من گندم برای وی باقی می‌ماند، آیا به آن زکات تعلق می‌گیرد یا نه؟ آیا بیست من گندمی که به کارگر داده شده زکات دارد یا نه؟

ج- در فرض سؤال، اگر متعارف باشد که اجرت درو کردن و پاک نمودن را از عین غله بدهند، بر پنج من باقی مانده زکات تعلق نمی‌گیرد و اگر متعارف نیست که از عین غله بدهند، احتیاط لازم آن است که زکات پنج من را بدهد و اما کارگر اگر فقط اجیر برای درو نمودن و پاک کردن بوده و قبل از تعلق زکات، مالک سهمی از زراعت نبوده، زکات بر او واجب نیست.

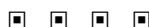

س ۲۰۸۷- شخصی می‌خواهد زکات گندم و جورا محاسبه کند و مبلغ ده هزار تومان هزینه‌ی جو و تلمبه یا قنات کرده است، آیا این مبلغ از هزینه‌ها حساب می‌شود یا خیر؟ چون نمی‌داند این جو چند سال دوام دارد و نیز مقنی برای تلمبه یا قنات پشته زده و پنج هزار تومان هزینه‌ی آن شده، آیا پنج هزار تومان را از سال جاری کم کند و سپس زکات دهد یا خیر؟

ج- خرج ایجاد نهر یا استخر یا کندن چاه یا نصب تلمبه از مؤونه‌ی زراعت نیست.

س ۲۰۸۸ - گندم را چیده و در خرمن درج نموده ایم، آیا می شود مخارج کارگرانی که مزد گرفته اند از گندم کسر نماییم و بعد زکات بدھیم یا خیر؟
 ج - اجرت کارگر از کاه و گندم بالنسبه اخراج می شود و پس از اخراج آن زکات مابقی داده می شود.

مالک زراعت

س ۲۰۸۹ - زکات مال به عهده‌ی موجر است یا مستأجر یا از خود مال باید برداشته شود؟
 ج - زکات به عهده‌ی مستأجر است.

س ۲۰۹۰ - ملکی که به رعیت اجاره داده می شود، زکات زراعت آن به عهده‌ی مالک است یا رعیت و آیا رضایت زارع و نارضایتی او موجب تفاوت در حکم می شود یا نه؟

ج - در فرض سؤال، زکات بر رعیت است که حین انعقاد حبه‌ی مالک غله می باشد؛ چه اجاره با رضایت زارع باشد و چه بدون آن، نهایت در صورت اول باید اجرت المسماة به مالک بدهد و در صورت دوم، اجرت المثل، لکن اگر به نحو مزارعه باشد، سهم هر یک که به حد نصاب برسد، باید زکات خود را بدهد.

س ۲۰۹۱ - شخصی زمینی را در تصرف دارد، ولی مالک آن نیست و با کسی قرارداد می کند که وی زمین را با بذر خود کشت کند و درو نماید و گندم آن را با آن او نصف کند و او نیز گندم خود را با پسر وی که جدا زندگی می کند تقسیم

می‌نماید، در این صورت، زکات آن بر کیست؟

ج- هر کس مالک گندم باشد، اگر سهم خودش به حد نصاب رسید، زکات بر او واجب است؛ چه مالک زمین باشد یا نباشد. بلی، اگر زمین را که تحت اختیار زارع گذاشته غصب باشد، مزارعه صحیح نیست و مقداری که مقرر شده که سهم غاصب باشد در صورتی که مالک، مزارعه را امضا کند، مال مالک زمین است و زکات هم بر اوست و اگر رد کند، مال زارع است.

س ۲۰۹۲- شخصی برای مزد کار، گندم می‌گیرد که به حد نصاب است، آیا باید زکات آن را بپردازد؟

ج- زکات به آن تعلق نمی‌گیرد.

■ پرداخت عین مال زکات یا قیمت آن

س ۲۰۹۳- آیا جایز است گوسفند یا گاوی که انسان از بابت زکات می‌دهد را فروخت و پول آن را تقسیم نمود یا نه؟

«گلپایگانی»: فروش زکات بدون اذن حاکم شرع مشکل است، لکن جایز است قیمت گاو یا گوسفند را بدهد و ادای عین لازم نیست و قیمت را می‌تواند بین چند نفر تقسیم کند و چنان‌چه بخواهد از عین بدهد، واجب است یک حیوان تمام به یک فقیر داده شود.

* * *

«نکونام»: اگر پرداخت اصل آن مشکل باشد، پرداخت بهای آن اشکال ندارد.

﴿اعتبار غنا﴾

س ۲۰۹۴ - اگر شخصی هزینه‌ی سال را نتواند فراهم نماید و با سختی گذران زندگی کند یا قرض دارد و نتواند بدھی خود را ادا کند و مقداری زکات بر او واجب شده، آیا باید آن را بپردازد یا نه؟

ج - زکات را باید ادا کند و اگر فقیر باشد، دیگری می‌تواند به او زکات بدهد.

﴿ملک جهت﴾

س ۲۰۹۵ - در محلی، شرکت زراعی تشکیل شده و گندم و آرد را به فروش می‌گذارد، خریدن این گندم و آرد با آن که زکات آن را نمی‌پردازند چه حکمی دارد؟

ج - با علم به تعلق زکات به عین گندم مورد ابتلا، معامله نسبت به مقدار زکات، فضولی است و خریدار مالک آن مقدار و فروشنده هم مالک پول آن نمی‌شود و اگر فروشنده، زکات آن را ندهد، واجب است خریدار با اذن حاکم شرع، زکات آن را بدهد، لکن اگر دولت، شریک در سهام باشد، سهم دولت زکات ندارد.

س ۲۰۹۶ - آیا غلاتی که از یک سوم ملک یا وقفی به دست می‌آید زکات دارد یا نه؟

ج - اگر کسی ملک وقف یا ثلث را اجاره کرده و محصول غلات اربعه‌ی آن به تفصیلی که در رساله‌های عملیه ذکر شده به حد نصاب برسد، مستأجر باشد زکات آن را بدهد و اگر ملک وقف یا ثلث برای جهتی از

جهات عامه باشد و برای همان جهت که در وقف یا ثلث معین شده کشت
کرده باشد، زکات به آن تعلق نمی‌گیرد و اگر وقف خاص باشد؛ مثل وقف
بر اولاد، سهم هر یک به حد نصاب برسد، زکات آن واجب است.

﴿زکات بذر﴾

س ۲۰۹۷- بذری که زکات آن داده شده، آیا در سال‌های بعد می‌توان همان مقداری
که در سال پیش زکات آن را پرداخته‌اند، از محصول بردارند و زکات آن را
ندهند یا این که باید زکات آن مقدار بذر را در سال‌های بعد بدهنند؟
ج- از مخارج زراعت محسوب است و ثانیاً زکات به آن تعلق نمی‌گیرد.

س ۲۰۹۸- اگر کسی گندمی را بکارد که خمس و زکات آن را نپرداخته، آیا حق
فقیران را تلف کرده یا تمام محصول آن گندم متعلق خمس و زکات است؟
«گلپایگانی»: بنابر اقوی، فقرا در گندم آن شریکند، لکن بعيد نیست که اگر
خمس و زکات بذر را بپردازد، کافی باشد.

«نکونام»: به همان مقداری که خمس و زکات بده کار است، از آن گندم به
فقیران بده کار شمرده می‌شود.

﴿مستحق و مصرف زکات﴾

س ۲۰۹۹- آیا کمک به جبهه‌ی جنگ ایران و کمک به قحطی زدگان اتیوپی را
می‌توان بابت زکات گندم و جو به شمار آورد یا خیر؟
ج- کمک به جبهه از زکات بابت سهم سبیل الله مانع ندارد و اما نسبت به

قطعی زدگان اتیوپی، اگر یقین دارید به دست مسلمان فقیر می‌رسد، اشکال ندارد و در صورت شک، زکات محسوب نمی‌شود و مبرء ذمه نیست.

س ۲۱۰۰ - دادن خمس و زکات به خانواده‌ای مسلمان که همه آن‌ها احکام دینی را قبول دارند اما بعضی از آنان نماز نمی‌خوانند جایز است یا خیر؟
ج - در صورت فقر جایز است.

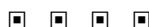

س ۲۱۰۱ - آیا مصرف زکات برای جبهه‌ی جنگ یا بنای مسجد درست است یا خیر؟
ج - صرف زکات از سهم سبیل الله برای جبهه و مسجد جایز است.

س ۲۱۰۲ - در روستایی که حمام ندارند و بیشتر آنان در جنابت به سر می‌برند و نمی‌توانند داخل در مسجد شوند و مسجد آنان مثل بنایی ویران می‌ماند، آیا می‌توان زکات را هزینه‌ی ساخت مسجد نمود یا خیر و آیا چنین چیزی تضییع زکات نیست؟

ج - در صورت مفروضه، صرف زکات در ساختن مسجد برای محل مذکور مانع ندارد و تضییع نیست.

س ۲۱۰۳ - پرداخت زکات و خمس به اشخاص معتمد به تریاک در صورتی که نتوانند آن را ترک کنند، درست است یا نه؟
ج - با فرض آن که نتوانند ترک کنند، اشکال ندارد؛ به شرط آن که اکتفا به مقداری که اضطرار به آن رفع می‌شود بنمایند.

س ۲۱۰۴ - آیا می‌تواند زکات مال را به داماد یا به عروس خود پرداخت یا نه؟
«گلپایگانی»: اگر داماد، فقیر باشد، دادن زکات به او مانعی ندارد و دادن زکات
به عروس، اگر شوهرش قدرت بر ادای نفقة‌ی او ندارد یا با تمکن
نمی‌دهد؛ چنان‌چه عروس فقیر باشد، جایز است.

* * *

«نکونام»: در صورتی که شوهر قدرت مالی بر پرداخت هزینه‌ی همسر خود
نداشته باشد، می‌توان به عروس زکات داد اما در صورت توانایی مالی وی،
زن باید به حاکم شرع مراجعه نماید و شوهر خود را وادر به دادن نفقة
نماید و نمی‌توان به او زکات داد.

□ □ □ □

س ۲۱۰۵ - در رساله است: غیر سید نمی‌تواند زکات را به سید بدهد، حال اگر غیر
سید زکات گرفت، آیا می‌تواند آن را هزینه‌ی خود و همسرش که سید است
بنماید یا مقداری از زکات را که گرفت و آن را مالک شد، آنگاه به عنوان
صدقه‌ی مستحب یا هبہ به سید بدهد؟

ج - در هر دو صورت، اشکال ندارد.

□ □ □ □

س ۲۱۰۶ - مرسوم است فردی باسواند را اجیر می‌کنند تا قرآن و برخی از کتاب‌های
دینی را به کودکان آموزش می‌دهد، آیا جایز است اولیای اطفال مزد او را از
زکات مال خود حساب کنند یا نه؟

ج - چنان‌چه کسی او را جهت تعلیم قرآن به اطفال مؤمنین اجیر نماید،
جایز است که مال‌الاجاره را به عنوان سهم سبیل الله از زکات بدهد، لکن
اگر او را فقط برای طفل خود اجیر کند، پرداخت اجرت از زکات مشکل
است.

□ □ □ □

س ۲۱۰۷ - آیا بدھی مستحق میت یا زنده را می‌شود به جای وجود شرعی و مظالم عباد حساب کرد یا نه؟

«گلپایگانی»: جایز است از زکات، دین فقیری را که مرده، ادا نمود، لکن از خمس و مظالم جایز نیست. بلی، دین فقیر زنده را مطلقاً جایز است که در ازای وجود منطبقه بر او محسوب دارند؛ اگرچه دستگردان کردن احوط است.

* * *

«نکونام»: دستگردان آن لازم نیست.

□ □ □ □

س ۲۱۰۸ - دو درصدی که در موقع خرمن طبق مقررات دولت برای عمران محل از کشاورزان گرفته می‌شود، آیا می‌توان به مصرف تعمیر حمام و مسجد و خریداری حصیر جهت مسجد رساند یا نه؟ و کشاورزان می‌توانند آن را بابت زکات به شمار آورند یا نه؟

ج - با رضایت صاحبان گندم، صرف آن در موارد مذکوره اشکال ندارد و می‌توانند مصارف مذکوره را بابت زکات محسوب بدارند.

□ □ □ □

س ۲۱۰۹ - چه مقدار از زکات را می‌توان فی سبیل الله مصرف کرد؟
ج - توزیع لازم نیست، می‌شود تمام آن را فی سبیل الله مصرف نمود.

□ □ □ □

س ۲۱۱۰ - آیا می‌شود جهت تعمیر مساجد و عزاداری حضرت أبا عبدالله علیه السلام از زکات مصرف نمود و آیا می‌توان زکات را به فقیران غیر محل داد یا نه؟
ج - بلی تعمیر و بنای مسجد از زکات جایز است و نیز صرف زکات جهت

مجالس بیان احکام شرع و موعظ و اقامه عزای اهل بیت علیهم السلام و هر کاری که موجب تقرب به خدا و جنبه‌ی عمومی داشته باشد و همچنین نقل زکات بالخصوص به امکنی که رجحان داشته باشد؛ مثل آن که جهت اعطای علماء و صرف در حوزه‌ی علمیه نقل دهنده، جایز است.

س ۲۱۱۱- آیا با وجود فقیران می‌شود زکات را صرف ساختن یا تعمیر حمام کرد یا نه؟ در صورتی که اهالی محل تمکن مالی دارند که حمام را از غیر زکات تعمیر کنند؟

ج- در صورتی که حمام مورد حاجت عموم و وقف عام باشد، جایز است از سهم سبیل الله، زکوات را به مصرف حمام برسانند؛ هرچند فقیر هم در محل باشد. بلی، اگر فقرا مضطر باشند؛ به‌طوری که حفظ آنان موقوف به ادائی زکات باشد، واجب است صرف آن‌ها بنمایند.

س ۲۱۱۲- آیا می‌شود کتاب‌های دینی مورد نیاز را از زکات خریداری کرد یا نه؟ «گلپایگانی»: صرف نمودن زکات در خرید کتاب دینی برای خود جایز نیست، ولی خریدن کتاب دینی برای دیگران از زکات مانعی ندارد.

* * *

«نکونام»: اگر به صورت جدی به آن نیاز باشد، اشکال ندارد.

س ۲۱۱۳- آیا می‌شود برای تعمیر قنات و استفاده‌ی بیشتر از آب آن از زکات هزینه کرد یا نه؟

ج- صرف زکات در منافع شخصی خود یا اغنية جایز نیست. بلی، اگر مثلاً

فنات وقف برای شرب و مصارف عمومی مردم باشد، صرف زکات در تعمیر آن جایز است.

س ۲۱۱۴ - آیا انسان می‌تواند به ربیبه‌ی خود که مخارج او را عهد دار است زکات بدهد؟

ج - اگر فقیر باشد، اشکال ندارد.

س ۲۱۱۵ - آیا انسان می‌تواند جزیی از زکات را برای عروسی پسر خود هزینه کند؟

ج - اگر پسر فقیر است، پدر می‌تواند زکات خود را برای مخارج عروسی به پسر خود بدهد.

س ۲۱۱۶ - آیا زکات فرزند به پدر و مادر می‌رسد یا نه؟

«گلپایگانی»: ادائی زکات به پدر و مادر؛ جز در مواردی که استثنای شده، جایز نیست.

* * *

«نکونام»: در صورتی که آنان دارای شرایط گرفتن زکات باشند، اشکال ندارد.

دیگر مسایل زکات

س ۲۱۱۷ - نزدیک به چهل سال از سن شخصی می‌گذرد، وی در این مدت، کم و بیش زکات داده ولی یقین ندارد که تمام زکات متعلق به مال خود را داده

باشد و اکنون می‌خواهد عهده‌ی خود را بری نماید، حال باید چه اندازه از مال خود را بپردازد؟

ج - قدر یقینی را ادا کند و زاید بر قدر یقینی واجب نیست.

س ۲۱۱۸- کشاورزی از ابتدای تکلیف، زکات گندم یا جو رانداده و در حال حاضر مقدار زیادی زکات باید بپردازد که از نظر مالی برای او مشکل است، آیا وی می‌تواند زکات آن را کمتر از مقدار یقینی بدهد یا لازم است همه‌ی آن را بپردازد؟

ج - اگر دو نفر این‌گونه باشند، ممکن است هر یک زکات خود را به دیگری بدهد و الا می‌تواند در صورتی که واقعاً تمکن عرفی ندارد با مستحقین دست‌گردان نماید.

س ۲۱۱۹- آیا انسان می‌تواند وجهی را به این نیت به مستحق بدهد که اگر زکات یا مظالمی بر عهده‌ی وی هست زکات یا مظالم محسوب شود یا نه؟

ج - اشکالی ندارد.

س ۲۱۲۰- شخصی با علم به این که زکات گندم یا جو را نپرداخته به عنوان عامل فروش یا عامل حمل با کامیون، اجرت فروش می‌گیرد یا کرایه‌ی حمل می‌گیرد، آیا زکات به ذمه‌ی عامل فروش یا به ذمه‌ی عامل حمل می‌آید یا نه؟

ج - در فرض مرقوم، عامل و حامل جنس نیز ضامن زکات آن هستند. بلی، اگر مالک آن را ادا کند، ذمه‌ی عامل و حامل نیز بری می‌شود.

س ۲۱۲۱ - هل يجوز للدولة الإسلامية أو الجمعية الإسلامية كما في أمريكا مثلاً جمع الزكاة من الناس ثم توزيعها على المستحقين أو على كلّ شخص أن يدفعها لمن يحسب من أقربائه المحتاجة وممّن يعرفهم الفقراء ... وهذا قد يدفع الأشخاص للتقادع أحياناً عن دفع الزكاة عند ما لا يكون هناك من يطالبه بدفعها مع افتراض غياب الدافع الشعور بالمسؤولية أمام الله؟

- آیا بر دولت یا گروهی اسلامی برای نمونه در آمریکا جایز است از مردم زکات جمع آوری نمایند و سپس آن را میان نیازمندان توزیع کنند یا هر کسی آن را به خویشاوندان و آشنايان نیازمند خود برساند. این در حالی است که برخی از افراد گاه به دلیل آن که به فردی که نیازمند زکات باشد دسترسی ندارند آن را به این گروهها می پردازنند تا خود در این زمینه مسؤولیتی در محضر خداوند نداشته باشند.

ج - يجوز للحاكم الشرعي جمع الزكاة وتوزيعها على أربابها، وأمام الجمعيات الإسلامية إذا كان بعضهم من المجتهدين يجوز لهم ذلك بإذنه وإنما يستأذنون من الفقيه.

- بر حاکم شرع جایز است زکات را جمع آوری نماید و آن را به صاحبان و مستحقان آن تقسیم نماید، اما گروههای اسلامی در صورتی که یکی از آنان مجتهد دارای شرایط باشند با اجازه‌ی وی می‌توانند این کار را انجام دهند و در غیر این صورت باید از فقیه صاحب شرایط اجازه بگیرند.

س ۲۱۲۲ - آیا می‌شود به سید فقیری که نماز نمی‌خواند و شراب نیز می‌خورد از زکات و صدقه‌ی واجب و سهم مبارک کمک نمود یا نه؟

ج - امر سهم مبارک امام با مجتهد جامع الشرایط است و اما زکات و

صدقات واجبه‌ی دیگر اگر صرف در معصیت کند، جایز نیست و اما اگر برای مخارج ضروری او باشد و دادن این طور صدقات موجب ارتداعش از معصیت شود، در صورت اضطرار به او بدهند و اگر ندادن صدقات موجب ارتداعش شود، به او ندهند و بگویند که به این جهت است تا مرتع شود.

زکات فطره

▣ زمان پرداخت فطره

س ۲۱۲۳ - زکات فطره‌ای را به امام مسجدی می‌دهند تا وی آن را به اهlesh برساند و امام وکالت از فقیه معینی ندارد و قصد دارد آن را به فقیری بدهد که اگر نماز عید فطر را یک ساعت دیرتر بخواند می‌تواند به او برساند و حال آن که وی این کار را نمی‌کند و چند روز بعد زکات را به او می‌رساند، آیا وی گناه کرده است؟

«گلپایگانی»: در صورتی که امام مسجد، فقیه باشد یا مأذون از فقیه جامع الشرایط و به عنوان ولایت برای فقیر بگیرد، تکلیف دهنده ساقط شده و فقیه یا مأذون هر وقت صلاح بدانند به اهlesh برسانند و اگر امام جماعت وکیل از قبل دهنده باشد، احوط آن است که قبل از نماز عید رد کند و اگر رد نکرد، بعده نیز به عنوان زکات رد کند؛ به شرط آن که وکالت مالک، مقید به قبل از نماز نباشد والا ثانیاً وکالت لازم است.

* * *

«نکونام»: چنانچه پرداخت کننده‌ی زکات خود فقیر یا فقیرانی را می‌شناسد بهتر است وی خود زکات را به فقیران برساند، و کسی که اذن دارد نیز واجب است بی‌درنگ و هرچه زودتر آن را به دست مستحقان برساند و

کسی که در پرداخت زکات و کالت دارد لازم است بر اساس نظر موکل خویش عمل نماید، و در صورت اطلاق و کالت باید بی‌درنگ و هرچه زودتر آن را به نیازمندان بپردازد، اما در صورت تأخیر در پرداخت، هرچند وی مرتکب معصیت شده است، نیازی به گرفتن و کالت دوباره نیست.

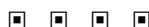

س ۲۱۲۴ - کسی که نماز عید می‌خواند احتیاط آن است که زکات فطره را پیش از نماز عید بپردازد و اگر نماز نمی‌خواند، می‌تواند آن را تا ظهر تأخیر بیندازد، حال چنان‌چه شخصی مال دارد ولی در حال حاضر چیزی در دست ندارد و از مردم طلب‌کار است یا چک دارد که چند روز دیگر وعده‌ی آن می‌رسد، آیا واجب است قرض کند و زکات خود را بدهد یا نه؟ و اگر کسی است که قرض کردن خلاف شأن اوست، حکم وی چیست؟

«گلپایگانی»: با تمکن از قرض، اگر غنی باشد، قرض کردن لازم است، مگر آن که تحمل منت قرض، حرج باشد.

«نکونام»: حق فقیران باید بی‌درنگ به آنان رسانده شود؛ هرچند لازم باشد برای پرداخت آن از دیگری قرض نماید یا چیزی را به فروش برساند و این گونه امور با شأن اجتماعی منافات ندارد تا از امور حرجی باشد.

س ۲۱۲۵ - اگر شخصی هنگام تعلق زکات فطره، پول نداشته باشد، آیا لازم است به هر گونه که شده با قرض یا فروش لوازم زندگی پول تهیه کند تا فطريه را در وقت ادا نماید یا تأخیر آن تا گرفتن حقوق مانع ندارد؟

«گلپایگانی»: در صورت تمکن واجب است قرض نموده و ادا کند و بعد

قرض خود را بپردازد و در صورت عدم تمكن صبر کند تا حقوق خود را دریافت نماید، ولی در موقع پرداخت، نیت ادا و قضا نکند و به قصد قربت مطلقه بدهد.

* * *

«نکونام»: در صورتی که با قرض گرفتن یا فروش مال، ضرر فاحش یا زیانی پیش نیاید، باید بدھی خود به فقیران را بی‌درنگ بپردازد.

□ □ □ □

■ میزان در بی نیازی و نیازمندی

س ۲۱۲۶ - آیا مقصود از بی نیاز بودن که شرط و جوب زکات فطره است، آن است که از عید فطر سال گذشته تا عید فطری که رسیده و می‌خواهد زکات بدهد هزینه‌ی خود و خانواده‌اش را داشته باشد یا میزان آن عید فطر آینده یا سال خمس است؟

ج - میزان، داشتن مخارج بالفعل یا بالقوه تا سال آینده است.

□ □ □ □

■ تأخیر در ادائی زکات فطره

س ۲۱۲۷ - زکات فطره را در محل داده‌ام ولی مبلغی از آن موجود است که با کسب اجازه، آن را در روز عید غدیر به مستحقان خواهم داد، آیا اشکالی دارد؟

ج - با وجود مستحق، نگاه داشتن آن تا عید غدیر جایز نیست.

□ □ □ □

■ انتقال زکات فطره به محل دیگر

س ۲۱۲۸ - آیا ساکنان تهران که بیشتر از شهرستان‌ها هستند می‌توانند زکات فطره را برای خویشاوندان به شهرستان خود ارسال دارند یا نه؟

«کلپایگانی»: احتیاط واجب ترک نقل زکات فطره است، مگر این که در محل، مستحق پیدا نشود.

* * *

«نکونام»: چنانچه نیاز افراد مستحق در شهرستان بیشتر باشد یا با مستحقان شهرستانی قرابت و خویشاوندی دارد، می‌توان زکات فطره را بدون تأخیر و بی‌درنگ برای آنان ارسال داشت، بلکه این کار بهتر و مناسب‌تر است.

س ۲۱۲۹ - در مسأله است زکات فطره را به خارج از محل ارسال ندارند، آیا اگر فقیری از محل دیگر بیاید، دادن زکات فطره به او جایز است یا نه؟

ج - حکم عدم اخراج از بلد، مختص به بعد از عزل و تعیین است؛ چون تصرف در مال زکوی مجوز می‌خواهد، لذا گفته‌ایم چنان‌چه خواست به خارج بفرستد، عزل نکند و مال خود را به خارج بفرستد و بعد از وصول به خارج، در آنجا به قصد زکات فطره به مستحق بدهد و دادن زکات فطره به فقیری که از خارج آمده، اشکال ندارد.

س ۲۱۳۰ - در محلی که زکات فطره زیاد است و فقیران آن بسیار کم هستند، زکات را چگونه به مستحق آن برسانند؟

«گلپایگانی»: چون نقل این زکات به شهر دیگر خلاف احتیاط است و بنابر احتیاط واجب، مصرف آن شیعه‌ی اثناعشری است، پس اگر در شهر فقیر نباشد، احوط آن است که مال خود را به شهر دیگر ببرد و در آنجا به قصد زکات فطره به فقرای آنجا بدهد.

* * *

«نکونام»: چنانچه نیازمندی را در منطقه‌ی خود نمی‌شناسد بهتر است مال زکات را به منطقه‌ای دیگری ببرد و آن را به نیازمندان برساند.

﴿ مخلوط شدن زکات فطره ﴾

س ۲۱۳۱- عده‌ای بابت زکات فطره پول‌هایی به امام جماعت مسجد می‌دهند و امام جماعت موقع پرداخت قیمت یکی از اجنبی که شرع تعیین فرموده مثلاً حساب می‌کند و آن را به فقیر می‌دهد یا بدون حساب برای نمونه صد تومانی را که جمع شده به چند نفر فقیر می‌دهد، آیا چنین کاری درست است؟

«گلپایگانی»: امام جماعت لازم است وجوه مأخوذه را مخلوط نکند و هر یک را به قصد صاحب آن به فقیر بدهد و اگر مخلوط کرده، در موقع ادا، مقدار مأخوذه از هر شخصی را از مجموع جدا کند و به قصد همان شخص پردازد. بلی، جایز است مجموع را به یک نفر فقیر مستحق از طرف همه‌ی صاحبان وجه بدهد و در این صورت، جدا کردن برای هر نفری لازم نیست.

* * *

«نکونام»: از آن‌جا که امام جماعت از ناحیه‌ی پرداخت‌کنندگان وکالت کلی در پرداخت و هزینه‌ی آن دارد نیت خاصی نمی‌خواهد و اختلاط آن نیز بدون اشکال است.

□ □ □ □

س ۲۱۳۲- آیا جایز است پول‌هایی که اشخاص به عنوان فطره می‌دهند در صندوقی ریخته شود و عالم یا شخص دیگر به تدریج در خلال هفت یا هشت ماه و بیشتر به مستحقان بدهد یا نه؟ و در صورت جواز، آیا پرداخت‌کننده باید زکات را به نیت صاحبان آن‌ها بدهد یا فقط پرداخت آن کافی است؟

«گلپایگانی»: تأخیر جز با نبود مستحق جایز نیست و دهنده، اگر وکیل در ایصال است، لازم نیست از جانب صاحبش نیت نماید و مخلوط کردن فطره‌ها خالی از اشکال نیست؛ زیرا در اعطای زکات لازم است کم‌تر از

یک صاع به هر فقیر داده نشود و در فرض مذکور، گاهی کمتر از یک صاع اعطای شود؛ مثلاً اگر یک صاع مشاع بین ده صاع از ده نفر به فقیر داده شود، از هر نفری یک عشر صاع داده شده. بلی، اگر به قصد یکی از آنها یک صاع مفروز کند و بپردازد، اشکال مرتفع خواهد شد و نیز اگر گیرنده‌ی زکات، مجتهد یا وکیل او باشد و در مقام رد به مستحق به نیت هر یک از دهندگان از آن مفروز نماید و بدهد، خالی از اشکال خواهد شد.

* * *

«نکونام»: هرگونه تأخیری در پرداخت زکات فطره گناه است و تأخیر بی‌مورد آن جایز نیست اما اختلال وجوه یاد شده اشکال ندارد و داشتن نیت خاصی نیز لازم نیست.

□ □ □ □

■ فطره‌ی میهمان ■

س ۲۱۳۳- اگر شخصی مهمانی را دعوت کند یا مهمان چند روزی در منزل او بماند و نزدیک غروب شب عید فطر بیرون برود و بعد از مغرب بباید و صاحب خانه یقین می‌داند که امشب موقع افطار میهمان دارد، ولی بعد از نماز می‌آید، آیا فطریه‌ی او به گردن صاحب خانه است یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر میهمان بعد از مغرب با دعوت یا بی‌دعوت بباید، فطره‌ی او بر میزبان نیست و اگر از قبل میهمان باشد، لکن پیش از غروب بیرون رفته و بعد از مغرب باز می‌گردد، اقوی و جوب فطره بر میزبان است.

* * *

«نکونام»: در هر صورت، فطریه‌ی وی بر صاحب خانه و میزبان واجب است.

□ □ □ □

س ۲۱۳۴ - مهمانی که پیش از غروب شب عید فطر وارد شده، اما از نان خود که همراه داشته افطار کرده، آیا فطره‌ی او بر صاحب‌خانه است یا نه؟

«گلپایگانی»: اگر مقصود از افطار این است که غذای خود را خورده و فقط در منزل او بوده، فطره‌ی او بر صاحب منزل نیست و اگر مقصود از افطار این است که مثلاً یک لقمه نان از خودش خورده، ولی مهمان صاحب منزل بوده و غذای او را خورده، صدق عیال می‌کند و فطره‌ی او بر صاحب منزل است.

* * *

«نکونام»: در فرض مسأله، فطریه بر عهده‌ی مهمان است.

□ □ □ □

س ۲۱۳۵ - آیا پسری که هزینه‌ی وی بر پدر است، شب عید مهمان کسی شود و صاحب‌خانه زکات فطره‌ی او را بدهد، آیا پرداخت زکات وی از پدر ساقط می‌شود یا خیر؟

ج - بله، از پدر ساقط می‌گردد.

□ □ □ □

س ۲۱۳۶ - زکات مهمان که بر صاحب‌خانه است، اگر خود تنها به مهمانی آمده باشد، آیا زکات همسر وی به عهده‌ی خودش است یا خیر؟

ج - بله، زکات عیال او به عهده‌ی خودش است.

□ □ □ □

■ مستحق و مصرف زکات فطره

س ۲۱۳۷ - سیدی هنگام غروب شب عید فطر به منزل غیر سید وارد شده، آیا فطره‌ی آن سید را باید به سید داد یا به غیر سید نیز می‌توان پرداخت و حکم عکس مسأله را نیز بیان فرمایید؟

ج - کسی که سید نیست، فطره‌ی سیدی را که مهمان یا نان‌خور اوست

نمی‌تواند به سید بدهد و اما سید، جایز است که فطره را به سید بدهد؛
هرچند نان خور او غیر سید باشد.

س ۲۱۳۸ - در محلی جهت تبلیغ در ماه مبارک رمضان از اهل علم دعوت می‌کنند، می‌خواهند وجهی را که به او می‌دهند از زکات فطره بپردازنند، اگر آن عالم نیازمند نباشد، آیا جایز است از سهم سبیل الله به او فطره بدهند یا خیر و چنان‌چه فطره را نپذیرد، تکلیف چیست؟

«گلپایگانی»: احتیاط لازم در مصرف زکات فطره، دادن آن به فقیر است و اگر فقیری قبول کند و با طیب نفس به کسی بدهد مانع ندارد به شرط آن که فقیر به مقداری که مطابق شان خودش هست ببخشد ولکن اگر دهنده‌ی زکات شرط کند که فقیر، زکات را قبول کند و به دیگری بدهد، جایز نیست و برایت ذمه حاصل نمی‌شود.

* * *

«نکونام»: سهم فقیران را نمی‌توان به عالمان پرداخت نمود؛ زیرا اهل علم از گروه فقیران نیستند، بلکه به اهل علم می‌توان از باب فی سبیل الله و به تناسب شان پرداخت نمود؛ هرچند فقیر نیز نباشند.

س ۲۱۳۹ - امام جماعتی با این که اظهار استطاعت می‌کند، درس نمی‌خواند و با این وجود، زکات فطره می‌گیرد، آیا چنین کاری درست است؟

«گلپایگانی»: استطاعت، در بعضی از صور با فقر سازگار است؛ بنابراین تا فعل او قابل حمل بر صحت است، حمل بر صحت شود، به علاوه اگر محتمل باشد که زکات را با اجازه‌ی مجتهد می‌گیرد که به مستحقین برساند، در این صورت نیز عمل او محمول بر صحت است. بلی کسانی

که زکات را می‌پردازند، در صورتی بری الذمه می‌شوند که علم به فقر و استحقاق گیرنده داشته باشند یا بدانند که وکیل مجتهد است.

* * *

«نکونام»: به امام جماعت نمی‌توان از باب سهم فقیران چیزی پرداخت نمود اما از باب فی سبیل الله اشکال ندارد.

□ □ □ □

س ۲۱۴۰- آیا می‌شود زکات فطره را به فقیری داد که نماز نمی‌خواند، اما بیمار و علیل است و قدرت بر کار ندارد؟

ج- بله، جایز است به شرط آن که مؤمن (شیعه‌ی دوازده امامی) باشد.

□ □ □ □

دیگر مسائل زکات فطره

س ۲۱۴۱- آیا سربازی که دولت، غذا و خوراک او را در سربازخانه می‌دهد، فطریه دارد یا نه؟ و چنان‌چه زکات بر او واجب است، چه کسی باید آن را پرداخت کند؟
ج- اگر غنی باشد؛ یعنی مخارج سال خود را فعلاً داشته باشد، فطریه بر او واجب است و خودش باید بدهد.

□ □ □ □

س ۲۱۴۲- در زکات فطره، قیمت جنس را به نرخ دولتی آن محاسبه می‌شود یا به نرخ بازار آزاد که قیمت آن بسیار بیش از قیمت دولتی است باید محاسبه کرد؟
«گلپایگانی»: به نرخ بازار آزاد باید پرداخت شود.

* * *

«نکونام»: به نرخ رایج آن که به صورت غالب مصرف می‌شود لازم است پرداخت کند که گاه نرخ دولتی است و گاه نرخ بازار آزاد.

□ □ □ □

س ۲۱۴۳ - اگر ظرف یا فرشی به عنوان فطریه عزل شود، آیا وی می‌تواند بدون اجازه‌ی فقیر در آن تصرف بنماید و قیمت آن را بدهد یا باید با اجازه‌ی فقیر باشد؟

«گلپایگانی»: به نظر این جانب، غیر از اثمان از بابت قیمت فطریه دادن خلاف احتیاط است، لکن فعلاً که معین کرده، احوط آن است که با اذن فقیر تبدیل نمایند.

* * *

«نکونام»: تنها با اذن فقیر یا مجتهد عادل می‌تواند آن را به قیمت تبدیل کند.

